

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІНФОРМАЦІЙНА ДОПОВІДЬ 2019 РІК

Затверджено Постановою Конституційного Суду України
від 26 березня 2020 року № 19-п/2020

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІНФОРМАЦІЙНА ДОПОВІДЬ 2019 РІК

Затверджено Постановою Конституційного Суду України
від 26 березня 2020 року № 19-п/2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
------------------	----------

Постанова Конституційного Суду України від 26 березня 2020 року № 19-п/2020 «Про затвердження тексту щорічної інформаційної доповіді за 2019 рік»	9
--	---

I. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ У 2019 РОЦІ	11
--	-----------

II. ДІЯЛЬНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЗІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ	21
---	-----------

2.1. Захищені конституційні права і принципи: акти Конституційного Суду України, прийняті у 2019 році	22
--	----

2.2. Справи за клопотаннями, внесеними у 2019 році, які станом на 31 грудня 2019 року перебували на розгляді Конституційного Суду України	53
---	----

2.3. Справи за клопотаннями, внесеними до 2019 року, які станом на 31 грудня 2019 року перебували на розгляді Конституційного Суду України	64
--	----

2.4. Відмова у відкритті конституційного провадження	74
---	----

2.5. Акти Конституційного Суду України: питання реалізації	75
---	----

2.6. Діяльність Конституційного Суду України щодо здійснення конституційного контролю у 2019 році: окремі висновки	86
--	----

III. ПОЗАСУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ 91

3.1. Події та заходи	92
3.2. Співробітництво Конституційного Суду України з науковими установами та навчальними закладами України	98
3.3. Конституційний Суд України та громадянське суспільство	99
3.4. Міжнародне співробітництво	100
3.5. Публікації та інтерв'ю	103

**IV. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ 107**

4.1. Секретаріат Конституційного Суду України	108
4.2. Архів Конституційного Суду України	111
4.3. Бібліотека Конституційного Суду України	112
4.4. Офіційне видання Конституційного Суду України	112
4.5. Науково-консультативна рада Конституційного Суду України	113
4.6. Інститут спеціального радника	114
4.7. Фінансове забезпечення діяльності Конституційного Суду України	114

**V. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ 117**

ПЕРЕДМОВА

Прагнення людини до справедливості є вирішальним регулятором суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Саме на це спрямована діяльність Конституційного Суду України, яка полягає у забезпеченні верховенства Конституції України, пріоритету прав і свобод людини і громадянина у всіх сферах суспільного життя.

Загальнодержавні процеси, що відбувалися у 2019 році, вимагали від Конституційного Суду України згуртованої та напруженої роботи.

Найважливішою подією для країни у цей період були вибори Президента України, приведення до присяги якого відповідно до Конституції України забезпечує Голова Конституційного Суду України. 20 травня 2019 року у Верховній Раді України відбулося урочисте засідання,

присвячене складенню присяги новообраним Президентом України Володимиром Зеленським народіві України.

У зв'язку з достроковим припиненням новообраним Президентом України повноважень Верховної Ради України восьмого скликання та призначенням позачергових виборів до Верховної Ради України за ініціативи народних депутатів України питання відповідності його Указу Конституції України стало предметом розгляду в Конституційному Суді України.

За результатами розгляду цього питання Конституційний Суд України у своєму Рішенні № 6-р/2019 констатував, що Указ Президента «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 21 травня 2019 року № 303/2019

Приведення до присяги новообраного Президента України Володимира Зеленського Головою Конституційного Суду України Наталею Шапталою (м. Київ, Верховна Рада України, 20 травня 2019 р.)

відповідає Конституції України (є конституційним). 21 липня 2019 року в Україні відбулися позачергові вибори народних депутатів України.

При розгляді 7 конституційних звернень Верховної Ради України про надання висновків щодо відповідності законопроектів про внесення змін до Конституції України положенням статей 157 та 158 Основного Закону України, які надійшли до Конституційного Суду України 6 вересня 2019 року, Конституційним Судом України створено нову юридичну позицію щодо необхідності комплексного підходу у разі внесення змін до Конституції України.

«Оцінюючи положення Законопроекту у системному взаємозв'язку з іншими положеннями Основного Закону України, зокрема з його розділом I "Загальні засади", Конституційний Суд України зазначає, що вони мають неоднозначний вплив на конституційно-правову систему держави, а тому повинні реалізовуватись комплексно з урахуванням унеможливлення зміни балансу існуючого поділу державної влади в частині стримувань і противаг, який, в свою чергу, впливає на гарантії прав і свобод людини і громадянина»

**Висновок Конституційного Суду України
№ 7-в/2019**

Упродовж 2019 року Конституційним Судом України було ухвалено 28 актів за конституційними поданнями, конституційними зверненнями та конституційними скаргами, з яких 12 – рішення Великої палати Конституційного Суду України, 7 – рішення сенатів Конституційного Суду України, 9 – висновки.

Своїми рішеннями, ухваленими у 2019 році, Конституційний Суд України захистив низку конституційних прав і свобод людини і громадянина, серед яких право на соціальний захист, право на свободу та особисту недоторканність, право на свободу політичної та громадської діяльності, право на працю та інші. У рішеннях Конституційного Суду України також йшлося про забезпечення принципів верховенства права, народного суверенітету, рівності, презумпції невинуватості, незворотної дії закону в часі, поділу державної влади в Україні.

«За будь-яких обставин сутність права на пенсійне забезпечення як складової права на соціальний захист не може бути порушена, а законодавче регулювання у цій сфері має відповідати принципам соціальної держави»

**Рішення Конституційного Суду України
№ 2-р/2019**

Реальний захист своїх конституційних прав і свобод громадяни також отримували шляхом безпосереднього звернення до Конституційного Суду України з конституційними скаргами. Перше Рішення № 1-р(II)/2019 було ухвалено 25 квітня 2019 року Другим сенатом Конституційного Суду України за конституційними скаргами Скрипки А.В. та Бобиря О.Я. щодо соціального захисту військовослужбовців, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. У 2019 році Конституційний Суд України ухвалив 9 рішень за результатами розгляду 19 конституційних скарг.

Важливо зазначити, що авторитет Конституційного Суду України залежить не лише від якісного розгляду справ, а й від виконання його актів відповідними суб'єктами. Акти Конституційного Суду України є обов'язковими, остаточними та оскарженню не підлягають. Водночас аналіз питання дотримання рішень органу конституційної юрисдикції України свідчить про необхідність більш уважного та відповідального підходу до цього питання з боку органів державної влади України.

У році, що минув, Конституційний Суд України спільно з національними та міжнародними партнерами організував та провів низку наукових та науково-практичних заходів. Так, міжнародна конференція «Права людини і національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції» стала однією із ключових подій 2019 року. Вона зібрала близько 130 учасників з понад 15 країн світу, які зосередили свою увагу на викликах, що постають перед органами конституційного контролю, в контексті забезпечення національної безпеки, дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Враховуючи світові та загальнодержавні тенденції, у 2019 році в Конституційному Суді України введено в експлуатацію систему електронного документообігу, що сприяє оптимізації робочих процесів та раціональному використанню виробничих ресурсів.

В інформаційній доповіді Конституційного Суду України висвітлюються найбільш важливі аспекти діяльності Конституційного Суду України в 2019 році. Окрема увага приділяється повноваженням Конституційного Суду України, його складу та організаційній структурі. Важливе місце у доповіді займає огляд судової діяльності Конституційного Суду України, зокрема аналіз ухвалених Конституційним Судом України актів за конституційними поданнями, конституційними зверненнями та конституційними скаргами, а також питання їх дотримання. Крім того, доповідь містить інформацію про міжнародне співробітництво, взаємодію Конституційного Суду України з громадянським суспільством, а також забезпечення його діяльності.

Доповідь є екскурсом у діяльність Конституційного Суду України у 2019 році, що сприятиме кращому розумінню роботи органу, який покликаний захищати Конституцію України.

«Основна мета верховенства права полягає, насамперед, в обмеженні влади держави над людиною, у забезпеченні від довільного втручання держави та її органів у певні сфери життєдіяльності людини»

Рішення Конституційного Суду України № 6-р/2019

ПОСТАНОВА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про затвердження тексту щорічної інформаційної доповіді
Конституційного Суду України
за 2019 рік

м. Київ
26 березня 2020 року
№ 19-п/2020

Конституційний Суд України у складі суддів:

Тупицького Олександра Миколайовича – головуючого,
Головатого Сергія Петровича,
Городовенка Віктора Валентиновича,
Завгородньої Ірини Миколаївни,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колісника Віктора Павловича,
Кривенка Віктора Васильовича,
Лемака Василя Васильовича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мойсика Володимира Романовича,
Первомайського Олега Олексійовича,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Філюка Петра Тодосьовича,
Юровської Галини Валентинівни,

заслухавши інформацію Голови Конституційного Суду України
Тупицького О.М. про затвердження тексту щорічної інформаційної доповіді
Конституційного Суду України за 2019 рік та керуючись статтями 39, 43, 83
Закону України „Про Конституційний Суд України“, підпунктом 13 пункту 4
§ 27, § 31 Регламенту Конституційного Суду України,

п о с т а н о в и в:

затвердити текст щорічної інформаційної доповіді Конституційного Суду
України за 2019 рік (додається).

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Конституційний Суд України у 2019 році

ПОВНОВАЖЕННЯ

Конституційний Суд України здійснює повноваження, визначені Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України».

До повноважень Конституційного Суду України належить:

- 1** вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність):
  - законів та інших правових актів Верховної Ради України;
  - актів Президента України;
  - актів Кабінету Міністрів України;
  - правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 2** офіційне тлумачення Конституції України;
- 3** здійснення інших повноважень, передбачених Конституцією України.

Питання, передбачені пунктами 1, 2, розглядаються за конституційними поданнями: Президента України; що-

найменше сорока п'яти народних депутатів України; Верховного Суду; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

За зверненням Президента України, або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України Конституційний Суд України надає висновки про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість.

За зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України Конституційний Суд України надає висновки про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою.

За зверненням Верховної Ради України Конституційний Суд України надає висновок щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.

Зала засідань Конституційного Суду України
(м. Київ, вулиця Жилианська, 14)

За конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України, Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано.

Рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені.

ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА

У складі Конституційного Суду України діють Велика палата, два сенати та шість колегій, які мають статус органів Конституційного Суду України.

Голова Конституційного Суду України, його заступник, секретарі колегій суддів Конституційного Суду України здійснюють представницькі, організаційні, розпорядчі функції.

Допоміжними органами Конституційного Суду України з питань організації його внутрішньої діяльності є постійні комісії.

Організаційне, аналітичне, юридичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Консти-

туційного Суду України здійснює Секретаріат Конституційного Суду України.

Із числа висококваліфікованих фахівців у сфері права при Конституційному Суді України утворено Науково-консультативну раду для підготовки наукових висновків з питань діяльності Конституційного Суду України, що потребують наукового забезпечення.

СКЛАД

До складу Конституційного Суду України входять 18 суддів Конституційного Суду України.

Суб'єктами призначення суддів Конституційного Суду України в рівній мірі є Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України.

Відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України здійснюється на конкурсних засадах у визначеному законом порядку.

Суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який володіє державною мовою, на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ятнадцять років, високі моральні якості та є правником із визнаним рівнем компетентності.

Суддя Конституційного Суду України призначається на 9 років без права бути призначеним повторно.

Суддя Конституційного Суду України набуває повноважень з дня складення ним присяги на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України.

Конституційний Суд України на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України обирає зі свого складу Голову шляхом таємного голосування лише на один трирічний строк.

КАДРОВІ ЗМІНИ

На початок 2019 року Конституційний Суд України діяв у повному складі. Протягом року у складі Конституційного Суду України відбувалися зміни, у тому числі ротація керівного складу Конституційного Суду України.

На підставі Висновку Постійної комісії з питань регламенту та етики Конституційного Суду України від 17 квітня 2019 року про наявність підстав для звільнення Шевчука Станіслава Володимировича (у березні 2014 року призначений суддею Конституційного Суду України за квотою Верховної Ради України, а 21 лютого 2018 року на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України обраний Головою Конституційного Суду України) з посади судді Конституційного Суду України на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України 14 травня 2019 року відповідно до Постанови Конституційного Суду України від 14 травня 2019 року № 1-пс/2019 його звільнено з посади судді Конституційного Суду України на підставі пункту 3 частини другої статті 149¹ Конституції України.

На цьому самому спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України Головою Конституційного Суду України обрано Шапталу Наталю Костянтинівну (призначена суддею Конституційного Суду України Х з'їздом суддів України у вересні 2010 року).

17 вересня 2019 року на спеціальному пленарному засіданні у зв'язку з поданою заявою про відставку на підставі пункту 4 частини другої статті 149¹ Конституції України Шапталу Наталю Костянтинівну звільнено з посади судді Конституційного Суду України.

Того ж дня на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України Головою Конституційного Суду України обрано Тупицького Олександра Миколайовича (призначений суддею Конституційного Суду України Президентом України у травні 2013 року, обраний на посаду заступника Голови Конституційного Суду України 15 березня 2018 року), а на посаду заступника Голови Конституційного Суду України обрано Головатого Сергія Петровича (призначений суддею Конституційного Суду України згідно з Указом Президента України за результатами конкурсу у лютому 2018 року).

У зв'язку з поданими заявами про відставку на підставі пункту 4 частини другої статті 149¹ Конституції України 17 вересня 2019 року на спеціальному пленарному засіданні Гультая Михайла Мирославовича та Запорожця Михайла Петровича (призначені суддями Конституційного Суду України за квотою з'їзду суддів України у вересні 2010 року) звільнено з посад суддів Конституційного Суду України.

24 грудня 2019 року на спеціальному пленарному засіданні у зв'язку з поданою заявою про відставку на підставі пункту 4 частини другої статті 149¹ Конституції

України звільнено з посади судді Конституційного Суду України Мельника Миколу Івановича (призначений суддею Конституційного Суду України за квотою Верховної Ради України у березні 2014 року).

У листопаді 2019 року за результатами конкурсного відбору з'їздом суддів України суддями Конституційного Суду України призначено Філюка Петра Тодосьовича та Юровську Галину Валентинівну.

ДО СКЛАДУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ПРОТЯГОМ 2019 РОКУ ВХОДИЛИ:

ГУЛЬТАЙ Михайло Мирославович

Народився 10 квітня 1958 року. Доктор юридичних наук. У вересні 2010 року Х з'їздом суддів України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 21 вересня 2010 року. Відповідно до Постанови Конституційного Суду України від 17 вересня 2019 року № 4-пс/2019 звільнений з посади судді Конституційного Суду України у відставку.

ЗАПОРОЖЕЦЬ Михайло Петрович

Народився 31 березня 1968 року. Кандидат юридичних наук. У вересні 2010 року Х з'їздом суддів України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 21 вересня 2010 року. Відповідно до Постанови Конституційного Суду України від 17 вересня 2019 року № 4-пс/2019 звільнений з посади судді Конституційного Суду України у відставку.

ШАПТАЛА Наталя Костянтинівна

Народилася 18 квітня 1959 року. Кандидат юридичних наук. У вересні 2010 року Х з'їздом суддів України **призначена суддею** Конституційного Суду України. Присягу склала 21 вересня 2010 року. На спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України 14 травня 2019 року **обрана Головою Конституційного Суду України**. Відповідно до Постанови Конституційного Суду України від 17 вересня 2019 року № 4-пс/2019 звільнена з посади судді Конституційного Суду України у відставку.

ЛИТВИНОВ Олександр Миколайович

Народився 2 квітня 1965 року. Кандидат юридичних наук. У лютому 2013 року XI черговим з'їздом суддів України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 15 травня 2013 року.

ТУПИЦЬКИЙ Олександр Миколайович

Народився 28 січня 1963 року. Кандидат наук з державного управління. У травні 2013 року Президентом України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 15 травня 2013 року. На спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України 15 березня 2018 року **обраний заступником Голови Конституційного Суду України**. На спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України 17 вересня 2019 року **обраний Головою Конституційного Суду України**.

КАСМІНІН Олександр Володимирович

Народився 10 січня 1966 року. Кандидат юридичних наук. У вересні 2013 року Указом Президента України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 19 вересня 2013 року.

МЕЛЬНИК Микола Іванович

Народився 14 липня 1962 року. Доктор юридичних наук. У березні 2014 року Верховною Радою України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 13 березня 2014 року. Відповідно до Постанови Конституційного Суду України від 24 грудня 2019 року № 9-пс/2019 звільнений з посади судді Конституційного Суду України у відставку.

САС Сергій Володимирович

Народився 7 серпня 1957 року. Кандидат юридичних наук. У березні 2014 року Верховною Радою України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 13 березня 2014 року.

СЛІДЕНКО Ігор Дмитрович

Народився 14 червня 1973 року. Доктор юридичних наук. У березні 2014 року Верховною Радою України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 13 березня 2014 року.

ШЕВЧУК Станіслав Володимирович

Народився 11 червня 1969 року. Доктор юридичних наук. У березні 2014 року Верховною Радою України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 13 березня 2014 року. На спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України 21 лютого 2018 року **обраний Головою Конституційного Суду України**. Відповідно до Постанови Конституційного Суду України від 14 травня 2019 року № 1-пс/2019 звільнений з посади судді Конституційного Суду України на підставі пункту 3 частини другої статті 149¹ Конституції України.

КРИВЕНКО Віктор Васильович

Народився 6 серпня 1955 року. Кандидат юридичних наук. У листопаді 2015 року XIII з'їздом суддів України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 27 січня 2016 року.

КОЛІСНИК Віктор Павлович

Народився 19 липня 1960 року. Доктор юридичних наук. У січні 2016 року Президентом України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 27 січня 2016 року.

МОЙСИК Володимир Романович

Народився 18 серпня 1957 року. Кандидат юридичних наук. У січні 2016 року Президентом України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 27 січня 2016 року.

ГОРОДОВЕНКО Віктор Валентинович

Народився 22 лютого 1968 року. Доктор юридичних наук. У листопаді 2017 року XIV позачерговим з'їздом суддів України **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 21 листопада 2017 року.

ГОЛОВАТИЙ Сергій Петрович

Народився 29 травня 1954 року. Доктор юридичних наук. У лютому 2018 року Указом Президента України за результатами конкурсу **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 2 березня 2018 року. На спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України 17 вересня 2019 року **обраний заступником Голови Конституційного Суду України**.

ЛЕМАК Василь Васильович

Народився 15 лютого 1970 року. Доктор юридичних наук. У лютому 2018 року Указом Президента України за результатами конкурсу **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 2 березня 2018 року.

ЗАВГОРОДНЯ Ірина Миколаївна

Народилася 31 жовтня 1964 року. Кандидат юридичних наук. У вересні 2018 року Постановою Верховної Ради України за результатами конкурсу **призначена суддею** Конституційного Суду України. Присягу склала 24 вересня 2018 року.

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ Олег Олексійович

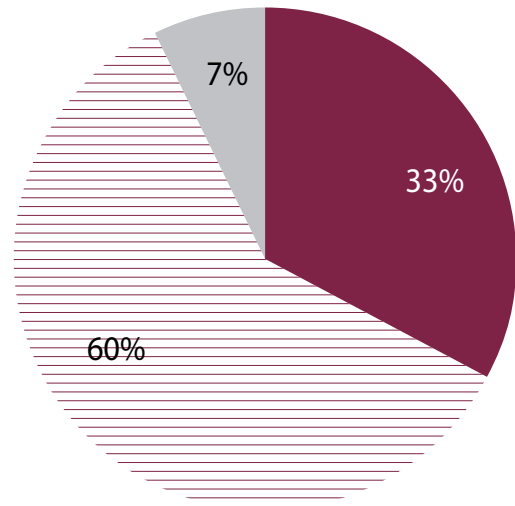
Народився 31 січня 1972 року. Кандидат юридичних наук. У вересні 2018 року Постановою Верховної Ради України за результатами конкурсу **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 24 вересня 2018 року.

ФІЛЮК Петро Тодосьович

Народився 11 квітня 1961 року. Кандидат юридичних наук. У жовтні 2019 року XVII позачерговим з'їздом суддів України за результатами конкурсу **призначений суддею** Конституційного Суду України. Присягу склав 5 листопада 2019 року.

ЮРОВСЬКА Галина Валентинівна

Народилася 30 листопада 1961 року. Кандидат юридичних наук. У жовтні 2019 року XVII позачерговим з'їздом суддів України за результатами конкурсу **призначена суддею** Конституційного Суду України. Присягу склала 5 листопада 2019 року.

**НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУДДІВ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

■ Доктор юридичних наук – 5

▨ Кандидат юридичних наук – 9

■ Кандидат наук з державного управління – 1

Урочиста церемонія складення присяги суддями Конституційного Суду України Петром Філюком та Галиною Юровською (м. Київ, Конституційний Суд України, 5 листопада 2019 р.)

ДІЯЛЬНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ПРОТЯГОМ 2019 РОКУ КОНСТИТУЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ОРГАНАМИ ПРОВЕДЕНО:

засідань колегій суддів Першого сенату Конституційного Суду України	86
засідань колегій суддів Другого сенату Конституційного Суду України	107
пленарних засідань Першого сенату Конституційного Суду України	73
пленарних засідань Другого сенату Конституційного Суду України	131
засідань Першого сенату Конституційного Суду України	29
засідань Другого сенату Конституційного Суду України	66
засідань Конституційного Суду України, пов'язаних з організаційною діяльністю	75
спеціальних пленарних засідань Конституційного Суду України	18
пленарних засідань Великої палати Конституційного Суду України	224
засідань Великої палати Конституційного Суду України	69
засідань постійних комісій Конституційного Суду України	52

ЗА ВКАЗАНИЙ ПЕРІОД УХВАЛЕНО АКТІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ:

рішень Великої палати Конституційного Суду України	12
висновків Великої палати Конституційного Суду України	9
рішень Першого сенату Конституційного Суду України	2
рішень Другого сенату Конституційного Суду України	5
постанов, ухвалених на засіданні Конституційного Суду України	47
постанов, ухвалених на спеціальних пленарних засіданнях Конституційного Суду України	9
забезпечувальних наказів	1
ухвал Великої палати Конституційного Суду України (на пленарних засіданнях)	12
ухвал Великої палати Конституційного Суду України	58
ухвал Першого сенату Конституційного Суду України (на пленарних засіданнях)	12
ухвал Другого сенату Конституційного Суду України (на пленарних засіданнях)	14
ухвал Першого сенату Конституційного Суду України	27
ухвал Другого сенату Конституційного Суду України	45
ухвал колегій суддів Першого сенату Конституційного Суду України	169
ухвал колегій суддів Другого сенату Конституційного Суду України	167
ухвал про відкриття конституційного провадження	57
ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження	279
ухвал про закриття вже відкритих проваджень	10

ДОДАНО ДО АКТІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ:

окремих думок суддів Конституційного Суду України	56
---	-----------

СКЛАД КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

(станом на 31 грудня 2019 року)

ТУПИЦЬКИЙ Олександр Миколайович

Голова Конституційного Суду України

ГОЛОВАТИЙ Сергій Петрович

заступник Голови Конституційного Суду України

ГОРОДОВЕНКО Віктор Валентинович

ЗАВГОРОДНЯ Ірина Миколаївна

КАСМІНІН Олександр Володимирович

КОЛІСНИК Віктор Павлович

КРИВЕНКО Віктор Васильович

ЛЕМАК Василь Васильович

ЛИТВИНОВ Олександр Миколайович

МОЙСИК Володимир Романович

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ Олег Олексійович

САС Сергій Володимирович

СЛІДЕНКО Ігор Дмитрович

ФІЛЮК Петро Тодосьович

ЮРОВСЬКА Галина Валентинівна

ВЕЛИКА ПАЛАТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ТУПИЦЬКИЙ
Олександр Миколайович -
Голова

ГОЛОВАТИЙ
Сергій Петрович -
заступник Голови

ГОРОДОВЕНКО
Віктор Валентинович

ЗАВГОРОДНЯ
Ірина Миколаївна

КАСМІНІН
Олександр Володимирович

КОЛІСНИК
Віктор Павлович

КРИВЕНКО
Віктор Васильович

ЛЕМАК
Василь Васильович

ЛИТВИНОВ
Олександр Миколайович

МОЙСИК
Володимир Романович

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ
Олег Олексійович

САС
Сергій Володимирович

СЛІДЕНКО
Ігор Дмитрович

ФІЛЮК
Петро Тодосьович

ЮРОВСЬКА
Галина Валентинівна

ПЕРШИЙ СЕНАТ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ТУПИЦЬКИЙ
Олександр Миколайович - головуєчий

ЗАВГОРОДНЯ
Ірина Миколаївна

КОЛІСНИК
Віктор Павлович

КРИВЕНКО
Віктор Васильович

ЛИТВИНОВ
Олександр Миколайович

САС
Сергій Володимирович

ФІЛЮК
Петро Тодосьович

ДРУГИЙ СЕНАТ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ГОЛОВАТИЙ
Сергій Петрович - головуєчий

ГОРОДОВЕНКО
Віктор Валентинович

КАСМІНІН
Олександр Володимирович

ЛЕМАК
Василь Васильович

МОЙСИК
Володимир Романович

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ
Олег Олексійович

СЛІДЕНКО
Ігор Дмитрович

ЮРОВСЬКА
Галина Валентинівна

**Діяльність
Конституційного
Суду України
зі здійснення
конституційного
контролю**

У 2019 році Конституційний Суд України розглянув 28 справ.

За результатами розгляду Конституційним Судом України ухвалено 19 рішень, з них 10 – за конституційними поданнями, 9 – за конституційними скаргами. У деяких випадках Конституційний Суд України ухвалював одне рішення за декількома клопотаннями, що розглядалися в об'єднаному провадженні. У 2019 році Конституційний Суд України ухвалив рішення у 21 провадженні, відкритому до 2019 року, у 10 провадженнях, відкритих у 2019 році. Конституційним Судом України надано 9 висновків за конституційними зверненнями, у тому числі за 1 зверненням, внесеним до 2019 року, та за 8 зверненнями, внесеними у 2019 році.

У цей же період Конституційний Суд України постановив 57 ухвал про відкриття конституційного провадження за клопотаннями, внесеними у 2019 році; зокрема, він відкрив конституційні провадження за 35 конституційними скаргами, 14 конституційними поданнями, 8 конституційними зверненнями. Станом на 31 грудня 2019 року на розгляді Конституційного Суду України перебувала 41 справа.

За 2019 рік Конституційний Суд України також постановив 279 ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження у справі (270 – за конституційними скаргами, 9 – за конституційними поданнями). Крім того, ним постановлено 133 процесуальні ухвали (про форму розгляду, про об'єднання проваджень тощо), видано 1 забезпечувальний наказ. Конституційний Суд України також прийняв 10 ухвал (7 – Велика палата, 3 – сенати) про закриття вже відкритих проваджень у справі.

2.1. ЗАХИЩЕНІ КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА І ПРИНЦИПИ: АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ, ПРИЙНЯТІ У 2019 РОЦІ

РІШЕННЯ

РІШЕННЯ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ ПОДАННЯМИ

РІШЕННЯ від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019

Справа за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368² Кримінального кодексу України. Суддя-доповідач – В.П. Колісник.

Конституційний Суд України визнав такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), статтю 368² Кримінального кодексу України [Кодекс], яка передбачала кримінальну відповідальність за набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само за передачу нею таких активів будь-якій іншій особі.

Як зазначив Конституційний Суд України, при криміналізації будь-якого суспільно небезпечного діяння треба виходити насамперед із принципів та норм Конституції України, адже закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Протидія корупції в Україні є завданням виняткового суспільного та державного значення, а криміналізація незаконного збагачення – важливим юридичним засобом реалізації державної політики у цій сфері. Водночас при визначенні злочином такого діяння, як незаконне збагачення, треба обов'язково враховувати конституційні положення, якими встановлено принципи юридичної відповідальності, права і свободи людини і громадянина, а також їх гарантії.

Дотримання вимоги ясності і недвозначності норм, які встановлюють кримінальну відповідальність, є особливо важливим з огляду на специфіку кримінального закону та наслідки притягнення до кримінальної відповідальності, адже притягнення до такого виду юридичної відповідальності пов'язане з можливими істотними обмеженнями прав і свобод людини.

Елементом принципу презумпції невинуватості є принцип *in dubio pro reo*, згідно з яким при оцінюванні доказів усі сумніви щодо вини особи тлумачаться на користь її невинуватості. Презумпція невинуватості особи передбачає, що обов'язок доведення вини особи покладається на державу.

Конституційні приписи щодо презумпції невинуватості та неприпустимості притягнення особи до відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів мають застосову-

ватися рівною мірою до всіх осіб. Конституція України не допускає звуження чи скасування вказаних гарантій стосовно окремих категорій осіб.

Ключовою ознакою незаконного збагачення як злочину закон визначає відсутність доказів законності підстав набуття у власність вказаних активів. Відсутність доказів за такого формулювання диспозиції норми уможлиблює визнання наявності у діях особи об'єктивної сторони складу такого злочину, як незаконне збагачення.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що стаття 368² Кодексу не відповідає вимогам чіткості, точності й однозначності, а тому суперечить юридичній визначеності як складовій принципу верховенства права, закріпленого у статті 8 Конституції України. Зокрема, принципу юридичної визначеності не відповідають законодавче визначення ознак такого злочину, як незаконне збагачення, та диспозиція статті 368² Кодексу, яка сформульована недостатньо чітко й допускає неоднозначне її розуміння, тлумачення та застосування. Зазначена стаття Кодексу також не узгоджується з конституційним принципом презумпції невинуватості (частини перша, друга, третя статті 62 Конституції України) та з конституційним приписом щодо неприпустимості притягнення особи до відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (право особи не давати показань або пояснень щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів) (частина перша статті 63 Конституції України).

Рішення обумовлено потребою належної реалізації конституційного принципу презумпції невинуватості особи, принципу неможливості притягнення особи до відповідальності до набрання чинності законом, що криміналізує відповідні дії, принципу юридичної визначеності при встановленні положень кримінального кодексу.

До Рішення додано окремі думки С.В. Шевчука, В.В. Городовенка, В.П. Колісника, В.В. Лемака, О.О. Первомайського, І.Д. Сліденка, розбіжну думку С.П. Головатого.

РІШЕННЯ від 4 червня 2019 року № 2-р/2019

Справа за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України окремих положень Закону України «Про пенсійне забезпечення» та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про пенсійне забезпечення», «Про статус і соціальний захист громадян, які постражда-

ли внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про державну службу», «Про судову експертизу», «Про Національний банк України», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про статус народного депутата України», «Про дипломатичну службу», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про Кабінет Міністрів України», «Про прокуратуру», а також Положення про помічника-консультанта народного депутата України, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 13 жовтня 1995 року № 379/95-ВР. Суддя-доповідач – М.П. Запорожець.

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення пункту «а» статті 54, статті 55 Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 року № 1788–XII [Закон № 1788] зі змінами, внесеними законами України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 року № 213–VIII [Закон № 213] (згідно з цими змінами було підвищено на п'ять років вік виходу на пенсію для жінок, зайнятих на визначених пунктами «а», «б», «в», «г», «д» статті 55 Закону № 1788 роботах; підвищено на п'ять років загальний стаж роботи, необхідний для призначення пенсій за вислугу років, для категорій працівників, визначених пунктами «а», «б», «в», «г», «д», «е» статті 55 Закону № 1788; підвищено спеціальний стаж, необхідний для виходу на пенсію, для категорій працівників, визначених пунктом «а» статті 54, пунктами «д», «е», «ж» статті 55 Закону № 1788) та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 24 грудня 2015 року № 911–VIII [Закон № 911] (змінами було встановлено раніше не передбачений законодавством вік виходу на пенсію для окремих категорій громадян).

Конституційний Суд України зазначив, що формування бюджету пенсійного фонду обумовлено економічними процесами, які відбуваються в державі, змінами державної політики у сфері оподаткування тощо. В окремих випадках коригування юридичного регулювання у сфері пенсійного забезпечення є вкрай необхідним, адже за певних умов від невжиття заходів для вирішення ситуації держава може втратити здатність гарантувати право на соціальне забезпечення, а також належне функціонування системи соціального забезпечення, що суперечитиме, крім іншого, принципам соціальної держави.

Законодавець, змінюючи відносини у сфері пенсійного забезпечення з метою удосконалення соціальної політики держави шляхом перерозподілу суспільного до-

ходу, не може забезпечити людину від зміни умов її соціального забезпечення. Зміни у цій сфері мають бути достатньо обґрунтованими, здійснюватися поступово, обачно й у заздалегідь обміркований спосіб, базуватися на об'єктивних критеріях, бути пропорційними меті зміни юридичного регулювання, забезпечувати справедливий баланс між загальними інтересами суспільства й обов'язком захищати права людини, не порушуючи при цьому сутності права на соціальний захист.

За будь-яких обставин сутність права на пенсійне забезпечення як складової конституційного права на соціальний захист не може бути порушена, а законодавче регулювання у цій сфері має відповідати принципам соціальної держави.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що для запровадження юридичного регулювання, за яким окремим працівникам льотного і льотно-випробного складу, освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення, артистам театральних-концертних та інших видовищних закладів, підприємств, колективів встановлено додатковий віковий критерій виходу на пенсію – 50 та 55 років, законодавець не мав об'єктивних підстав. Установлення положеннями Закону № 1788 віку виходу на пенсію окремих категорій громадян, зайнятих на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком, є посяганням на сутність права на пенсійне забезпечення. Виключно забезпечення фінансових інтересів держави, а саме наповнення (формування) Державного бюджету України, а також бюджету Пенсійного фонду України, без дотримання положень Конституції України, зокрема щодо пріоритетності забезпечення прав і свобод людини і громадянина, гарантування права на соціальний захист, не могло бути виправданням для юридичного регулювання, встановленого оспорюваними положеннями Закону № 1788. Тому обраний законодавцем засіб не можна вважати прийнятним для досягнення мети прийняття Закону № 911.

Зі змісту оспорюваних положень Закону № 1788 випливає, що стан здоров'я усіх працівників, зайнятих на роботах, визначених пунктом «а» статті 54, пунктами «а», «б», «в», «г», «д», «е», «є», «ж» статті 55 Закону № 1788, через певний проміжок часу погіршується, у зв'язку з чим вони втрачають свою професійну працездатність або придатність до настання віку, що дає право на пенсію за віком.

Положення пункту «а» статті 54, статті 55 Закону № 1788 зі змінами, внесеними Законом № 213 щодо підвищення на п'ять років віку виходу на пенсію для жінок, а також

збільшення на п'ять років загального та спеціального стажу роботи, необхідного для призначення пенсії за вислугу років для окремих категорій працівників, є такими, що позбавляють вказаних осіб права на соціальний захист і не відповідають конституційним принципам прав і свобод людини, соціальної держави.

Принцип рівності в правах допускає застосування диференційованого підходу до певних правовідносин, зокрема залежно від дати набуття відповідного права за умови, що обраний підхід є виправданим у демократичному суспільстві, та за наявності обґрунтованих підстав. У випадку регулювання соціальних прав із метою забезпечення соціальної справедливості застосування принципу абсолютної рівності може спричинити ситуацію, за якої внесення змін до будь-яких нормативно-правових актів (щодо прав та обов'язків осіб) буде неможливим, та створити загрозу економічній безпеці держави (привести до негативних фінансових наслідків).

Встановлення меншого порівняно з чоловіками пенсійного віку для жінок, які зайняті на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком, є спеціальною гарантією щодо охорони праці і здоров'я жінок.

Таким чином, законодавець, зрівнявши вік виходу на пенсію для чоловіків і жінок, зайнятих на визначених пунктами «а», «б», «в», «г», «д» статті 55 Закону № 1788 роботах, що пов'язані зі шкідливим впливом на здоров'я та призводять до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком, скасував спеціальні гарантії щодо охорони праці і здоров'я жінок та встановлені спеціальні умови набуття права на пенсію за вислугу років.

Рішенням захищено право на соціальний захист, зокрема право на пенсію за вислугу років громадян, зайнятих на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком.

До Рішення додано окремі думки С.В. Саса, І.Д. Сліденка.

РІШЕННЯ від 6 червня 2019 року № 3-р/2019

Справа за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та 65 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 частини першої

статті 3, абзацу третього частини третьої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб». Суддя-доповідач – В.Р. Мойсик.

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення пункту 5 частини першої статті 3, абзацу третього частини третьої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII [Закон № 1700] зі змінами, пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб» від 23 березня 2017 року № 1975–VIII (цими положеннями до суб'єктів декларування було віднесено невизначене коло фізичних осіб, які отримують кошти в межах певних категорій програм, займаються певним видом діяльності, входять до громадських організацій, які здійснюють певні види діяльності; тобто осіб, які беруть участь у здійсненні заходів із запобігання та/або протидії корупції, було прирівняно до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування).

Конституційний Суд України констатував, що наділення відповідно до законодавства України окремих громадських об'єднань або їх представників певною компетенцією у сфері формування або забезпечення виконання їх повноважень органами державної влади або органами місцевого самоврядування свідчить про набуття такими об'єднаннями громадян та їх представниками публічного характеру їх діяльності. Тобто представники громадськості у процесі реалізації своїх передбачених законодавством можливостей брати участь у проведенні чи реалізації публічної політики можуть реально впливати на ухвалення органами державної влади їх рішень. Держава має право запроваджувати у таких випадках відповідний контроль за діяльністю об'єднань громадян та їх представників з метою запобігання виникненню і в їх діяльності корупційних ризиків, недопущення неправомірного набуття матеріальних або нематеріальних благ, вчинення інших зловживань при реалізації наданих їм прав щодо участі в публічному управлінні.

Юридичне регулювання здійснення такого контролю має відповідати приписам Основного Закону України, внаслідок чого заходи фінансового контролю за діяльністю громадських об'єднань та їх представників, інших фізичних осіб, які не здійснюють публічних владних повноважень або не фінансуються за рахунок коштів

Державного бюджету України чи місцевих бюджетів, не можуть бути надмірними та такими, що непропорційно обмежують свободу політичної та громадської діяльності, спотворюють сутність права громадян на свободу об'єднань та дозволяють безпідставно втручатися в приватне (особисте) і сімейне життя цих осіб.

Передбачені законодавством України антикорупційні заходи повинні, зокрема, відповідати вимогам юридичної визначеності для забезпечення їх ефективності, дієвості, особливо коли йдеться про суб'єктів, умови та підстави застосування заходів юридичної відповідальності за вчинення корупційних та інших пов'язаних з корупцією правопорушень, а також для запобігання вчиненню цих правопорушень. Такі заходи мають бути співмірними меті їх встановлення у законі і досягати цієї мети у найменш обтяжливий для конституційних прав і свобод людини спосіб.

Зі змісту оспорюваних положень Закону № 1700 було неможливо однозначно встановити, які конкретно фізичні особи, що займаються тією чи іншою діяльністю у сфері запобігання та протидії корупції, повинні подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та чи може застосовуватися до них передбачена законом кримінальна, адміністративна чи інша юридична відповідальність за неподання, несвоєчасне подання цієї декларації, зазначення у ній завідомо недостовірних відомостей.

При запровадженні для громадян додаткових обов'язків, пов'язаних із реалізацією права на свободу об'єднання, законодавець має забезпечити досягнення справедливого балансу між інтересами осіб, які здійснюють своє право на свободу об'єднання, самих об'єднань та інтересами національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей, виходячи з яких згідно з положеннями частини першої статті 36 Основного Закону України допускаються певні законодавчі обмеження реалізації цього конституційного права. Однак покладення на фізичних осіб, зазначених у пункті 5 частини першої статті 3 Закону № 1700, обов'язку щодо подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не забезпечило справедливого балансу між інтересами осіб, які здійснюють у такий спосіб своє право на свободу громадської діяльності, й інтересами національної безпеки та громадського порядку, потребами захисту прав і свобод інших людей (частина перша статті 36 Конституції України). Зі змісту положень пункту 5 частини першої статті 3 Закону № 1700 вбачається, що вони дозволяють втручання в

особисте і сімейне життя визначених у цих положеннях осіб, обмежують гарантовану Конституцією України свободу політичної та громадської діяльності, а покладення на цих осіб додаткових до передбачених у частині другій статті 67 Конституції України обов'язків щодо декларування свого майнового стану та доходів у порядку статті 45 Закону № 1700 з відповідними наслідками (притягнення до юридичної відповідальності) не переслідує легітимної мети та є занадто обтяжливим для них.

Рішення зумовлено потребою належної реалізації особою передбаченої Конституцією України свободи політичної та громадської діяльності, принципів незалежності громадських організацій від надмірного контролю за ними, юридичної визначеності при встановленні обмежень, пов'язаних із запобіганням та протидією корупції.

РІШЕННЯ від 13 червня 2019 року № 5-р/2019

Справа за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 1, пункту 2 частини першої статті 4, частини першої, абзаців першого, другого частини другої статті 5, абзаців другого, третього, четвертого, п'ятого, тридцять дев'ятого, сорокового частини третьої, частини шостої статті 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (справа про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг). Суддя-доповідач – М.І. Мельник.

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), частину першу статті 1, пункт 2 частини першої статті 4, частину першу, абзаци перший, другий частини другої статті 5, абзаци другий, третій, четвертий, тридцять дев'ятий, сороковий частини третьої, частину шосту статті 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22 вересня 2016 року № 1540–VIII [Закон № 1540], згідно з якими Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, була утворена і функціонувала не у статусі центрального органу виконавчої влади, а у статусі постійно діючого незалежного державного колегіального органу.

Основним Законом України передбачено обов'язковість існування одних органів державної влади і можливість утворення інших, чітко визначено суб'єктів і порядок

формування кожного органу державної влади, сферу його діяльності та/або предмет відання. Закріплення такої гнучкої, але водночас чітко визначеної системи органів державної влади зумовлене необхідністю задоволення потреб державного та суспільного життя країни, які постійно змінюються, і забезпечення цілісності внутрішньої структури держави.

Визначення в Конституції України найменування органу державної влади, його кількісного складу, порядку формування, суб'єктів призначення/обрання та звільнення його членів та/або керівника тощо унеможлиблює зміну засад діяльності такого органу інакше ніж шляхом внесення змін до Основного Закону України.

Утворення будь-якого органу державної влади можливе лише суб'єктами та в порядку, передбаченими Конституцією України. Правовий статус новоутвореного органу державної влади має відповідати його функціональному призначенню, меті та завданням діяльності.

Утворення постійно діючого незалежного державного колегіального органу, який за функціональним призначенням, сферою діяльності, повноваженнями має ознаки центрального органу виконавчої влади, але не підпорядковується Кабінету Міністрів України і не належить до системи органів виконавчої влади, не узгоджується з Конституцією України. Основний Закон України допускає утворення органу державної влади, який здійснюватиме державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг, як центрального органу виконавчої влади. Відповідно до Конституції України такий орган може бути утворений Кабінетом Міністрів України (пункт 91 статті 116) із законодавчим визначенням Верховною Радою України його організації і діяльності (пункт 12 частини першої статті 92).

Основний Закон України не наділяє Верховну Раду України правом визначати у своїх актах повноваження парламенту і глави держави, виходячи за межі тих, що встановлені конституційними нормами. Прийнявши Закон № 1540, згідно з яким Комісія є постійно діючим незалежним державним колегіальним органом, членів якого призначає на посади та звільняє з посад Президент України, що не передбачено Конституцією України, Верховна Рада України вийшла за межі своїх конституційних повноважень і таким чином порушила приписи статей 6, 19, 85, 92, 106 Основного Закону України.

Рішення мотивовано потребою належної реалізації конституційних принципів народного суверенітету, поділу

державної влади в Україні, чіткого визначення меж конституційних повноважень органів державної влади в Україні.

До Рішення додано окрему думку О.О. Первомайського.

РІШЕННЯ від 20 червня 2019 року № 6-р/2019

Справа за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів». Суд-доповідач – В.В. Кривенко.

Конституційний Суд України визнав таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Указ Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 21 травня 2019 року № 303/2019 [Указ].

Конституційний Суд України зазначив, що за відсутності правового регулювання питання щодо встановлення факту припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України учасники консультацій могли дійти висновку про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України з підстав, передбачених пунктом 1 частини другої статті 90 Конституції України, а Президент України – ухвалити рішення з цього питання.

Верховна Рада України 21 лютого 2014 року внесла зміни до Конституції України, зокрема змінила редакцію статті 83, доповнивши її положеннями щодо коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, та редакцію статті 90, наділивши Президента України правом достроково припинити повноваження Верховної Ради України у випадку невиконання вимог статті 83 Конституції України щодо формування коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Разом із тим Верховна Рада України, обрана на позачергових виборах 26 жовтня 2014 року, протягом строку своїх повноважень не відновила у Регламенті правового регулювання питання припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, з яким пов'язується початок перебігу місячного терміну формування нової коаліції депутатських фракцій і конституційне право Президента України достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо така коаліція депутатських фракцій не сформована. Внаслідок цього виник конституційний конфлікт між Президентом України

та Верховною Радою України щодо підстав дострокового припинення повноважень Верховної Ради України, який не має правового вирішення, оскільки Основний Закон України не визначає порядку припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, а Регламент, всупереч вимогам статті 83 Конституції України, не передбачає порядку припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Водночас носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ; народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (частина друга статті 5 Конституції України). Це засадниче положення конкретизується приписом статті 69 Конституції України про те, що народне волевиявлення здійснюється через вибори. Відповідно, розв'язання конституційного конфлікту народом шляхом проведення позачергових виборів до Верховної Ради України відповідає вимогам частини другої статті 5 Конституції України.

Верховенство права означає, що органи державної влади обмежені у своїх діях заздалегідь регламентованими та оголошеними правилами, які дають можливість передбачити заходи, що будуть застосовані в конкретних правовідносинах, і, відповідно, суб'єкт правозастосування може передбачити й планувати свої дії та розраховувати на очікуваний результат. У контексті статті 8 Конституції України юридична визначеність забезпечує адаптацію суб'єкта правозастосування до нормативних умов правової дійсності та його впевненість у своєму правовому становищі, а також захист від свавільного втручання з боку держави. При цьому юридичну визначеність необхідно розуміти через такі її складові: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну та передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачити наслідки застосування норм права (законні очікування).

Таким чином, юридична визначеність передбачає, що законодавець повинен прагнути до чіткості та зрозумілості у викладенні норм права. Кожна особа відповідно до конкретних обставин має орієнтуватися в тому, яка саме норма права застосовується у певному випадку, та мати чітке розуміння щодо настання конкретних правових наслідків у відповідних правовідносинах з огляду на розумну та передбачувану стабільність норм права.

Законні очікування є одним із проявів справедливості у праві й передбачають юридичну визначеність правового регулювання щодо суб'єктів права. В аспекті статті 8

Конституції України юридична визначеність означає не-суперечливість такого регулювання та недопустимість його зміни з порушенням засадничих принципів права, вона спрямована на забезпечення чіткості змісту норм права. Законні очікування як невід'ємна частина юридичної визначеності виникають унаслідок законодавчої діяльності парламенту і полягають у тому, що якщо особа очікує досягнення певного результату, діючи відповідно до норм права, то має бути гарантований захист цих очікувань.

Верховна Рада України, приймаючи закони, створює для суб'єктів правозастосування правові підстави бути впевненими в отриманні відповідних можливостей, а тому цих суб'єктів слід вважати такими, які мають законні очікування, що підлягають захисту. Такий захист означає недопущення того, щоб органи державної влади зловживали повноваженнями під час прийняття рішень та вчинення відповідних дій. Тобто основний мотив захисту законних очікувань пов'язаний із наслідками дій органів державної влади.

Кожна особа влаштовує своє життя з усвідомленням того, що правове регулювання вимагає стабільності й органи державної влади не можуть свавільно вносити зміни, які порушують засадничі принципи права. Отже, очікування індивіда у зв'язку зі зміною законодавчого регулювання є правомірними, якщо вони є розумними та існує можливість заподіяння шкоди від порушення таких очікувань.

Під час правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних зі здійсненням, зокрема, соціальної політики, у зв'язку з прийняттям нових законів або внесенням змін до чинних органи державної влади мають надавати особам можливість адаптуватися до нової правової ситуації, щоб їх законні очікування були захищені. Таким чином, законні очікування як складова принципу верховенства права є одним із основних критеріїв конституційної оцінки норм права. Основна мета верховенства права полягає, насамперед, в обмеженні влади держави над людиною, у забезпеченні від довільного втручання держави та її органів у певні сфери життєдіяльності людини.

У даному випадку Указ не стосувався негативних прав людини, не спричинив їх обмеження або звуження, за таких обставин частина перша статті 8 Конституції України для цілей розгляду справи за даного конституційного подання не є застосовною. Президент України діяв на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України.

Рішення спрямовано на забезпечення належної реалізації принципу поділу влади, належного виконання органами державної влади їх конституційних обов'язків, захисту принципів правової визначеності і законних очікувань як складових конституційного принципу верховенства права.

До Рішення додано окремі думки М.М. Гультая, В.П. Колісника, В.В. Лемака, М.І. Мельника, О.О. Первомайського, С.В. Саса, І.Д. Сліденка.

РІШЕННЯ від 25 червня 2019 року № 8-р/2019

Справа за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними» від 7 червня 2017 року № 413. Суддя-доповідач – О.М. Тупицький.

Конституційний Суд України визнав такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними» від 7 червня 2017 року № 413 зі змінами [Постанова № 413]. (Постановою № 413 було затверджено Стратегію удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними [Стратегія], внесено зміни до деяких постанов Кабінету Міністрів України та доручено Міністерству аграрної політики та продовольства України разом з Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру [Держгеокадастр] розробити та внести на розгляд Кабінету Міністрів України проекти нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію Стратегії. Постанова втратила чинність з дня ухвалення цього Рішення).

У Рішенні констатовано, що положення Стратегії, а саме її розділу «Система організації процесу виконання Стратегії», мають цілісний характер, перебувають у системному зв'язку між собою і фактично врегульовують порядок передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у приватну власність у межах норм безоплатної приватизації, а також порядок передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної

власності в користування (оренда, емфітевзис). Цими положеннями запроваджено додатковий, не передбачений Земельним кодексом України [Кодекс] чи іншими законами України механізм визначення за певною формулою площі земельних ділянок, які належить передавати безоплатно на території відповідної області у власність громадянам. Крім того, Стратегією установлено додаткові особливості проведення земельних торгів, укладення, продовження строку дії та розірвання договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності в користування (оренда, емфітевзис), що не передбачено ні Кодексом, ні іншими законами України.

Порядок і умови набуття, припинення і здійснення права власності та користування землею охоплюються поняттям правового режиму власності, який визначається виключно законами України (частина друга статті 14, пункт 7 частини першої статті 92 Конституції України). Тому Кабінет Міністрів України, затвердивши Стратегію, зокрема в частині положень її розділу «Система організації процесу виконання Стратегії», врегулював на підзаконному рівні умови та порядок набуття права власності та користування землею, які мають визначатися виключно законами України, і, відповідно, вийшов за межі своїх повноважень, встановлених Конституцією України, що суперечить вимогам частини другої статті 6, частини другої статті 8, частин першої, другої, четвертої статті 13, статті 14, частини другої статті 19, частини третьої статті 41, пункту 7 частини першої статті 92, частини третьої статті 113, частини першої статті 117 Конституції України.

Рішення зумовлено потребою належної реалізації конституційного принципу поділу державної влади в Україні, забезпечення конституційних повноважень органів державної влади у сфері законотворення.

РІШЕННЯ від 16 липня 2019 року № 9-р/2019

Справа за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Суддя-доповідач – В.П. Колісник.

Конституційний Суд України визнав таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні

та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 року № 317–VIII зі змінами [Закон].

Оскільки у поданні стверджувалося про порушення Законом права на свободу думки і слова, вільне вираження поглядів і переконань, Конституційний Суд України підкреслив, що згадане право не є абсолютним, його здійснення може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам та в інших випадках, передбачених частиною третьою статті 34 Конституції України.

Конституційний Суд України також констатував, що комуністичний режим заперечував та обмежував права людини, унеможливив демократичну організацію державної влади. Узурпація державної влади комуністичним режимом здійснювалася перш за все шляхом ліквідації свободи політичної діяльності, усунення політичних опонентів та унеможливлення політичної конкуренції, заборони діяльності всіх політичних партій, окрім однієї партії – комуністичної, яка фактично перетворилася на провідну інституцію, що визначала пріоритети державної політики, нехтуючи при цьому демократичними принципами організації державної влади, конституційними нормами та правами людини.

Водночас політична партія, в установчих, програмних та інших офіційних документах якої міститься заперечення засад конституційного ладу України, права Українського народу на власну незалежну державу, заклики до ліквідації української незалежної держави, порушення її територіальної цілісності або ж до іншої мети, що не відповідає демократичній сутності змісту Конституції України, не може бути легітимною, а для її легалізації в Україні немає юридичного підґрунтя. Оцінка діяльності комуністичного режиму та нацистського режиму має здійснюватися з урахуванням системного характеру протиправних діянь, вчинених за їхнього панування, з огляду на сутність та масштаби політики державного терору, основу якої становило заперечення цінності людського життя та людської гідності. Пропаганда комуністичного режиму, який зухвало й цинічно заперечував цінність людського життя та людської гідності, становить реальну загрозу для сучасної незалежної української державності. виправдання комуністичного режиму та замовчування його злочинів створюють сприятливий ґрунт для мобілізації та об'єднання антиукраїнських сил, які прагнуть зруйнувати демократичний конституційний лад в Україні.

Отже, засудження Законом нацистського та комуністичного режимів і встановлення заборони на використан-

ня їхньої символіки обумовлені легітимною метою – не допустити повернення до тоталітарного минулого. Така заборона покликана унеможливити будь-які спекуляції з використанням історичного минулого, пов'язаного з тоталітарними режимами, не допустити звеличування цих режимів, виправдання їх злочинів. Пропаганда комуністичного режиму та нацистського режиму, публічне використання їхніх символів є намаганням виправдати тоталітаризм та запереченням конституційних принципів і демократичних цінностей, захист яких є обов'язком усіх органів державної влади, а Закон є конституційним.

До Рішення додано окремі думки Н.К. Шаптали, В.П. Колісника, О.М. Литвинова, О.О. Первомайського.

РІШЕННЯ від 16 липня 2019 року № 10-р/2019

Справа за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про освіту». (Ухвалою Великої палати Конституційного Суду України від 27 серпня 2019 року № 9-уп/2019 в тексті Рішення усуно-то описку). Суддя-доповідач – І.Д. Сліденко.

Конституційний Суд України визнав таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII зі змінами [Закон].

Українська мова є мовою офіційного спілкування посадових і службових осіб при виконанні ними службових обов'язків, у роботі й у діловодстві органів державної влади та органів місцевого самоврядування, у судовому провадженні, а також у навчальному процесі в державних і комунальних навчальних закладах України. Держава повинна забезпечувати всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Українська мова як державна є обов'язковою на всій території України у державній сфері, а також у публічних сферах суспільного життя, у тому числі у сфері освіти.

На рівні Закону передбачено засоби та механізми для реалізації особами, які належать до національних меншин та корінних народів України, права на вивчення мов відповідних національних меншин та корінних народів України разом із вивченням української мови як державної, оскільки вона є умовою свідомого об'єднання громадян у межах території України. Мета Закону узгоджується з приписами Конституції України, оскільки забезпечує збалансований підхід до вивчення держав-

ної мови як засобу соціалізації особи та функціонування органів державної влади і органів місцевого самоврядування на конституційних засадах і вивчення мов національних меншин та корінних народів України.

Застосування та функціонування державної мови в Україні нерозривно пов'язані з її вивченням, тобто з реалізацією кожною особою права на освіту. Одним із елементів конституційного права на освіту Основний Закон України визначає право громадян, які належать до національних меншин, на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства. Тому конституційний припис, закріплений у частині п'ятій статті 53, визначає сутність змісту та обсяг права (як складової конституційного права на освіту) на навчання рідною мовою у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства чи на її вивчення у вказаних навчальних закладах або у національних культурних товариствах, яке гарантується на рівні закону.

У Законі врегульовано суспільні відносини реалізації конституційного права людини на освіту, у тому числі у частині гарантування прав національних меншин та корінних народів України на навчання чи вивчення мови відповідної національної меншини чи корінного народу України. Особам (у тому числі громадянам України), які належать до національних меншин України, Законом гарантується право на навчання в комунальних закладах освіти, поряд із державною мовою для здобуття дошкільної та початкової освіти, мовою відповідної національної меншини, а також на вивчення мови відповідної національної меншини в комунальних закладах загальної середньої освіти або через національні культурні товариства. Тобто у Законі не лише відтворюється зміст і обсяг конституційного права на освіту мовою відповідної національної меншини, яке визначено у частині п'ятій статті 53 Конституції України, а й передбачається його реалізація у двох формах: навчання рідною мовою (дошкільна і початкова) та вивчення рідної мови (на всіх рівнях загальної середньої освіти).

Закон не перешкоджає вивченню мов національних меншин, його положення спрямовані на створення для всіх громадян України умов, необхідних для оволодіння державною мовою з метою забезпечення в подальшому можливості здійснювати професійну діяльність в обраній галузі із застосуванням державної мови. Закон сприяє повноцінній реалізації конституційного права на освіту, яким можуть скористатися представники національних меншин, забезпечує реалізацію прав громадян

в усіх сферах суспільного життя, у тому числі доступ до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування.

Визначивши Законом засадничі питання освіти в Україні, деталізуючи конституційне право на освіту, Верховна Рада України не вийшла за межі повноважень, встановлених Конституцією України.

Рішення обумовлено потребою забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови в закладах освіти на всій території України.

До Рішення додано окрему думку Н.К. Шаптали.

РІШЕННЯ від 2 грудня 2019 року № 11-р/2019

Справа за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 151² Конституції України. Суддя-доповідач – І.М. Завгородня.

Конституційний Суд України, витлумачивши згадані положення в аспекті порушеного у конституційному поданні питання, визначив, що рішення Конституційного Суду України безвідносно до їх юридичної форми, ухвалені з питань його виключних конституційних повноважень, не можуть бути оскаржені.

Принцип незалежності Конституційного Суду України полягає у самостійному та без будь-якого стороннього впливу здійсненні органом конституційної юрисдикції своїх повноважень та нерозривно пов'язаний з конституційно-правовими гарантіями незалежності суддів Конституційного Суду України.

В Основному Законі України передбачено здійснення Конституційним Судом України його виключних конституційних повноважень з ухвалення актів щодо питань, пов'язаних зі здійсненням конституційного провадження, а також актів з питань, пов'язаних із забезпеченням належної організації діяльності Конституційного Суду України та реалізацією конституційно-правових гарантій незалежності і недоторканності суддів Конституційного Суду України (обрання Голови Конституційного Суду України, надання згоди на затримання судді Конституційного Суду України або утримування його під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, звільнення з посади судді Конституційного Суду України). Наведене вказує на беззаперечність рішень (актів незалежно від форми) Конституційного Суду Украї-

ни за наслідками конституційних проваджень, неможливість їх зміни чи скасування в частині або в цілому. Незгода з такими рішеннями (актами) не дозволяє жодному органу публічної влади ставити під сумнів їх зміст. Недодержання цих вимог є посяганням на передбачені частиною другою статті 147 Конституції України, зокрема, такі засади діяльності Конституційного Суду України, як незалежність та обов'язковість ухвалених ним рішень і висновків.

Конституція України не вказує, у яких випадках при реалізації його інших виключних конституційних повноважень Конституційний Суд України ухвалює «рішення». Це дозволяє констатувати, що термін «рішення», який застосовується у статті 151² Конституції України, є загальним (родовим) поняттям, яке охоплює всі інші акти, окрім таких, як «висновки», що їх ухвалює Конституційний Суд України з питань його виключних конституційних повноважень. Рішення як вид актів Конституційного Суду України не пов'язані виключно з реалізацією Конституційним Судом України повноважень, передбачених пунктами 1, 2 частини першої статті 150 Конституції України (вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів та інших відповідних актів; офіційне тлумачення Конституції України), як це мало місце за статтею 150 Конституції України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2017 року № 1401-VIII; про такий вид акта, як «рішення» Конституційного Суду України, йдеться у положеннях Конституції України, які регламентують вирішення питань, не пов'язаних зі здійсненням конституційного провадження (частина третя статті 149¹ Конституції України).

Стаття 151² Конституції України не встановлює, що обов'язковими, остаточними і такими, що не можуть бути оскаржені, є лише рішення Конституційного Суду України, ухвалені з питань, пов'язаних зі здійсненням конституційного провадження. За змістом вказаної та інших статей розділу XII «Конституційний Суд України» Конституції України такими є усі рішення Конституційного Суду України, ухвалені ним з питань, які належать до його виключних конституційних повноважень.

Конституція України не наділяє будь-який інший орган публічної влади повноваженнями щодо обрання Голови Конституційного Суду України, позбавлення судді Конституційного Суду України недоторканності та звільнення його з посади, а також не встановлює можливості делегувати повноваження іншим органам публічної влади. Отже, обрання Голови Конституційного Суду Украї-

ни, надання згоди на затримання судді Конституційного Суду України або утримування під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, звільнення з посади судді Конституційного Суду України з підстав, передбачених частиною другою статті 149¹ Конституції України, належить до повноважень Конституційного Суду України як єдиного уповноваженого Основним Законом України органу на прийняття рішень із зазначених питань. Рішення органу конституційної юрисдикції безвідносно до їх юридичної форми є результатом реалізації Конституційним Судом України виключних конституційних повноважень, тому вони є обов'язковими і не можуть бути оскаржені.

Викладене дає підстави для висновку, що відповідно до приписів статті 151² Конституції України не можуть бути оскаржені будь-які рішення Конституційного Суду України незалежно від їх юридичної форми (виду), ухвалені ним як з питань, пов'язаних зі здійсненням ним конституційного провадження, так і питань, пов'язаних із забезпеченням належної організації діяльності Конституційного Суду України та реалізацією конституційно-правових гарантій незалежності і недоторканності суддів Конституційного Суду України. Це зумовлюється особливим конституційним статусом Конституційного Суду України, юридичною природою його рішень, а також надзвичайною важливістю покладених на нього функцій та завдань, пов'язаних із забезпеченням верховенства Конституції України.

Однак Конституційний Суд України може переглянути індивідуальні акти, ухвалені ним з підстав, передбачених частиною другою статті 149¹ Конституції України. Такий перегляд має здійснюватися з дотриманням вимог, встановлених частиною третьою статті 149¹ Конституції України для ухвалення таких актів.

Рішення обумовлено потребою належної реалізації Конституційним Судом України його виключних конституційних повноважень.

РІШЕННЯ від 20 грудня 2019 року № 12-р/2019

Справа за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 135 Житлового кодексу Української РСР. Суддя-доповідач – В.Р. Мойсик.

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними),

положення частини другої статті 135 Житлового кодексу Української РСР [Кодекс], в яких передбачено, що до членів житлово-будівельного кооперативу приймаються громадяни, які постійно проживають у даному населеному пункті (якщо інше не встановлено законодавством Союзу РСР і Української РСР) і перебувають на обліку бажаючих вступити до житлово-будівельного кооперативу та внесені до єдиного державного реєстру громадян, які потребують поліпшення житлових умов або користуються правом позачергового прийому до членів кооперативу, а також громадяни, зазначені в частині першій статті 143, частині другій статті 145 і частині першій статті 146 Кодексу.

Конституційний Суд України зазначив, що Конституція України встановлює, зокрема у статті 47, різні способи реалізації права на житло і не пов'язує можливості реалізації цього права з постійним проживанням особи у тому чи іншому населеному пункті (з місцем проживання). Одним із способів реалізації конституційного права на житло є його будівництво (або участь у будівництві), яке може забезпечуватися, зокрема, шляхом вступу суб'єктів цього права до житлово-будівельних кооперативів.

Аналіз положень глави 5 Кодексу у їх системному зв'язку дає підстави для висновку, що реалізація права на вступ до житлово-будівельного кооперативу, а отже, й конституційного права на житло шляхом участі особи у такому кооперативі, відповідно до оспорюваних положень Кодексу залежить від умови постійного проживання особи у конкретному населеному пункті.

Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11 грудня 2003 року № 1382-IV не передбачає можливості обмеження права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання людини залежно від реєстрації її місця проживання або постійного проживання у певному населеному пункті; водночас він містить спеціальне застереження, що «реєстрація місця проживання чи місця перебування особи або її відсутність не можуть бути умовою реалізації прав і свобод, передбачених Конституцією, законами чи міжнародними договорами України, або підставою для їх обмеження» (частина друга статті 2).

Встановлена положеннями частини другої статті 135 Кодексу вимога щодо постійного проживання у даному населеному пункті як передумова реалізації особою свого конституційного права на житло, зокрема у спосіб вступу у члени житлово-будівельного кооперативу для його будівництва, не узгоджується з частиною першою статті 33 Конституції України, згідно з якою кожному, хто

на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання.

У Рішенні також звернуто увагу на те, що Кодекс прийнято до набуття чинності Конституцією України, а тому низка його положень є такими, що нівелюють сутність конституційного права кожної особи на житло, не відповідають їй іншим конституційним засадам соціального, економічного розвитку Українського суспільства та держави, унеможливають вільне набуття кожним права приватної власності на житлові об'єкти відповідно до закону; положення преамбули Кодексу суперечать частинам першій, другій статті 15 Конституції України, згідно з якими, зокрема, суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності; тож положення Кодексу слід привести у відповідність до вимог Основного Закону України.

Рішення обумовлено потребою належного розуміння та реалізації конституційного права на житло.

До Рішення додано окрему думку С.В. Саса.

РІШЕННЯ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ СКАРГАМИ

РІШЕННЯ від 25 квітня 2019 року № 1-р(II)/2019 (Другий сенат)

Справа за конституційними скаргами Скрипки Анатолія Володимировича та Бобири Олексія Яковича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 59 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Судді-доповідачі – М.П. Запорожець, Н.К. Шаптала.

Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), словосполучення «дійсної строкової», яке міститься у положеннях частини третьої статті 59 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII зі змінами [Закон], за якими визначення розміру відшкодування заподіяної внаслідок ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС шкоди при обчисленні пенсії виходячи з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня відповідного року, поширюються лише на військовослужбовців, які

брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи під час проходження дійсної строкової служби і внаслідок цього стали особами з інвалідністю.

Конституційний Суд України, зокрема, констатував, що з огляду на специфіку військової служби, яка полягає, зокрема, у виконанні військовослужбовцями спеціальних завдань, наявності ризиків для їх життя та здоров'я тощо, будь-яка форма проходження військової служби є обов'язком громадян України щодо захисту держави. Отже, закріплений у Конституції України обов'язок громадян України потребує поваги, а статус військовослужбовців будь-яких категорій обумовлюється військовою службою, інститут якої надає їм спеціальний статус.

За змістом статей 16, 17 Конституції України особи, які під час проходження військової служби брали участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, мають спеціальний статус та особливі умови соціального захисту, що вимагає від держави, зокрема, визначати такий обсяг їх соціального забезпечення, який гарантуватиме їм гідні умови життя і повне відшкодування заподіяної шкоди. Також на конституційному рівні визначені гарантії соціального захисту громадян, які перебувають на службі в органах, що забезпечують суверенітет і територіальну цілісність України, її економічну та інформаційну безпеку, тобто виконують військовий обов'язок, а також осіб, які втратили здоров'я внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС та потребують його відновлення, постійної медичної допомоги й соціального захисту з боку держави. Держава може встановлювати певні відмінності щодо рівня соціального захисту вказаних категорій осіб, однак визначені законом відмінності не повинні допускати жодних невинуватених винятків із конституційного принципу рівності, ознак дискримінації при реалізації зазначеними особами права на соціальний захист та порушувати сутність права на соціальний захист, а обґрунтування механізму нарахування соціальних виплат має відбуватись із урахуванням критеріїв пропорційності та справедливості.

Військовослужбовці строкової служби, пенсія яким призначається за частиною третьою статті 59 Закону та обчислюється з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня відповідного року, в окремих випадках мають вищий рівень соціального захисту, оскільки розмір їх соціального забезпечення є значно більшим порівняно з іншими категоріями військовослужбовців (у тому числі військовозобов'язані під час участі у військових зборах), які брали безпосередню участь у ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС та її наслідків.

Таким чином, військовослужбовці, які постраждали під час ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС при виконанні військового обов'язку, мали різний рівень соціального забезпечення. Такий підхід законодавця до визначення рівня соціального забезпечення вказаних категорій осіб не відповідає принципу справедливості та є порушенням конституційного принципу рівності. Певні категорії військовослужбовців, які виконували конституційно значущі функції щодо захисту Вітчизни, виявилися не забезпеченими особливими умовами соціального захисту, чим була порушена сутність конституційного права на їх соціальний захист та відповідні конституційні гарантії.

Рішенням захищено конституційне право на соціальний захист військовослужбовців, що постраждали під час ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, зокрема через підтвердження однакового обчислення пенсії по інвалідності незалежно від виду військової служби.

До Рішення додано окрему думку В.В. Городовенка.

РІШЕННЯ від 15 травня 2019 року № 2-р(II)/2019 (Другий сенат)

Справа за конституційною скаргою Хліпальської Віри Василівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 26 Закону України «Про виконавче провадження» (щодо забезпечення державою виконання судового рішення). Суддя-доповідач – В.В. Городовенко.

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частини другої статті 26 Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року № 1404–VIII зі змінами [Закон].

Конституційний Суд України наголосив, що визначений у законі порядок забезпечення державою виконання судового рішення має відповідати принципам верховенства права та справедливості, гарантувати конституційне право на судовий захист; невиконання державою позитивного обов'язку щодо забезпечення функціонування запровадженої нею системи виконання судових рішень призводить до обмеження конституційного права на судовий захист та нівелює його сутність.

Дослідивши матеріали конституційної скарги та проаналізувавши положення частини другої статті 26 Закону, Конституційний Суд України звернув увагу, що від-

повідно до цих положень початок примусового виконання органом державної виконавчої служби судового рішення немайнового характеру, боржником за яким є державний орган, пов'язаний з необхідністю сплати стягувачем авансового внеску у розмірі двох мінімальних розмірів заробітної плати, якщо стягувач не звільняється від сплати цього внеску у випадках, визначених Законом. Внаслідок несплати обов'язкового авансового внеску стягувачем примусове виконання судового рішення, ухваленого на його користь, не розпочнеться, тобто сплата авансового внеску є необхідною умовою початку примусового виконання судового рішення.

З огляду на статті 3, 8, частини першу, другу статті 55, частини першу, другу статті 129¹ Основного Закону України в аспекті гарантування на конституційному рівні права кожного на судовий захист та забезпечення державою виконання судового рішення, відсутність у стягувача як особи, на користь якої ухвалене судове рішення, фінансової можливості сплатити авансовий внесок не повинна перешкоджати реалізації його права на виконання судового рішення, особливо коли боржником за цим рішенням є державний орган. У чинному правовому регулюванні має бути встановлений такий порядок сплати авансового внеску особою, на користь якої ухвалене судове рішення, який забезпечив би в усіх випадках і за будь-яких умов повне й своєчасне виконання такого рішення та його обов'язковість.

Положеннями частини другої статті 26 Закону щодо обов'язкової сплати авансового внеску особою, на користь якої ухвалене судове рішення, як необхідної умови початку примусового виконання цього рішення органом державної виконавчої служби на цю особу було покладено фінансовий тягар забезпечувати функціонування впровадженої державою системи виконання судових рішень, що не гарантувало її доступу до вказаної системи, отже, не забезпечувало в усіх випадках і за будь-яких умов повного та своєчасного виконання цього рішення, його обов'язковості.

Держава має позитивний обов'язок забезпечувати виконання судового рішення, проте визначеними положеннями частини другої статті 26 Закону правовим регулюванням цей обов'язок перекладався на особу, щодо якої це рішення було винесено. Тим самим нівелювалася сутність її конституційного права на судовий захист, що суперечило положенням статей 3, 8, частин першої, другої статті 55, частин першої, другої статті 129¹ Конституції України.

Рішенням захищено конституційне право на судовий захист особи, на користь якої ухвалене судове рішення,

через скасування обов'язкової сплати нею авансового внеску як необхідної умови початку примусового виконання цього рішення.

РІШЕННЯ від 5 червня 2019 року № 3-р(І)/2019 (Перший сенат)

Справа за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ Україна» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п'ятого, двадцять шостого розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні"» від 23 березня 2017 року № 1989–VIII. Суддя-доповідач – В.П. Колісник.

Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають частині першій статті 8, частині четвертій статті 41 Конституції України, положення першого речення абзацу двадцять шостого розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні"» від 23 березня 2017 року № 1989–VIII [Закон № 1989], згідно з якими «нараховані та сплачені за період проведення антитерористичної операції суми плати за землю відповідно до статей 269–289 цього Кодексу за земельні ділянки, розташовані на тимчасово окупованій території та/або території населених пунктів на лінії зіткнення, та/або території проведення антитерористичної операції, не підлягають поверненню на поточний рахунок платника податку, не спрямовуються на погашення грошового зобов'язання (податкового боргу) з інших податків, зборів, не повертаються у готівковій формі за чеком у разі відсутності у платника податків рахунка в банку».

Конституційний Суд України зазначив, що внесення абзацом двадцять шостим розділу I Закону № 1989 змін до Податкового кодексу України у частині скасування права на повернення платникам податків сум плати за землю, нарахованих та сплачених за період, зазначений у підпункті 38.7 пункту 38 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України, не було пов'язане з «усуненням неузгодженостей та технічних помилок», а фактично мало на меті забезпечення «уникнення дисбалансу місцевих бюджетів Донецької та

Луганської областей». Внесення зазначених змін до Податкового кодексу України обумовлювалося суспільно значущою метою, однак законодавець діяв непослідовно й не дотримав балансу між публічним та приватним інтересами, а обраний ним засіб (запровадження таких змін) виявився непропорційним цілям, які переслідувалися. З огляду на зазначене положення першого речення абзацу двадцять шостого розділу I Закону № 1989 суперечать конституційному принципу верховенства права.

Товариство з незалежних від нього причин не змогло захистити своє право власності у судовому порядку. Внесення абзацом двадцять шостим розділу I Закону № 1989 змін до Податкового кодексу України призвело до того, що легітимні очікування суб'єкта права на конституційну скаргу не справдилися, а його право власності було порушено.

Законодавець положеннями першого речення абзацу двадцять шостого розділу I Закону № 1989 унеможливив не лише реалізацію набутого Товариством права вимоги майнового характеру щодо повернення сплачених ним сум плати за землю, а й повернення іншим платникам податків нарахованих та сплачених сум плати за землю за період, зазначений у підпункті 38.7 пункту 38 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України, незважаючи на продовження дії раніше запровадженої норми Податкового кодексу України про звільнення від обов'язку щодо сплати таких сум плати за землю.

Конституційний Суд України підкреслив, що така практика негативно позначається на економічній свободі та розвитку підприємницької діяльності в Україні, а також на інвестиційному кліматі в державі. Хоча конституційно-правовий зміст поняття економічної свободи не передбачає отримання конкретних результатів від здійснення економічної діяльності, однак він включає і захист від ризиків, пов'язаних зі свавільними, непередбачуваними й необґрунтованими рішеннями та діями органів публічної влади, зокрема щодо податкового регулювання.

Рішенням захищено конституційне право власності платників податків, зокрема через надання можливості повернення нарахованих та сплачених за період проведення антитерористичної операції сум плати за землю за земельні ділянки, розташовані на тимчасово окупованій території та/або території населених пунктів на лінії зіткнення, та/або території проведення антитерористичної операції.

РІШЕННЯ від 5 червня 2019 року № 4-р(II)/2019 (Другий сенат)

Справа за конституційною скаргою акціонерного товариства «Запорізький завод феросплавів» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення пункту 13 частини першої статті 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». Суддя-доповідач – О.М. Тупицький.

Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення пункту 13 частини першої статті 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698–VII [Закон № 1698], відповідно до якого Національному антикорупційному бюро України надається право «за наявності підстав, передбачених законом, подавати до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України».

Конституційний Суд України, зокрема, зазначив, що Верховна Рада України, з огляду на закріплення її повноважень виключно Основним Законом України, при вирішенні питань утворення, формування органів державної влади та визначення їхніх повноважень зобов'язана діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Закріплення в Конституції України повноважень органу державної влади, його кількісного складу, порядку формування, суб'єктів призначення/обрання та звільнення його членів та/або керівника тощо унеможлиблює зміну засад діяльності такого органу інакше ніж шляхом внесення змін до Основного Закону України.

Згідно зі статтею 131¹ Конституції України в Україні діє прокуратура, яка здійснює: підтримання публічного обвинувачення в суді; організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом (частина перша); організація та порядок діяльності прокуратури визначаються законом (частина друга).

Конституцією України встановлено вичерпний перелік повноважень прокуратури, визначено характер її діяльності і в такий спосіб передбачено її існування і стабільність функціонування. Наведене гарантує неможливість

зміни основного цільового призначення вказаного органу, дублювання його повноважень/функцій іншими державними органами, адже протилежне може призвести до зміни конституційно визначеного механізму здійснення державної влади її окремими органами або вплинути на обсяг їхніх конституційних повноважень.

Орган законодавчої влади за частиною другою статті 131¹, пунктом 14 частини першої статті 92 Конституції України визначає лише організацію та порядок діяльності прокуратури, а тому повноваження прокуратури, у тому числі щодо представництва інтересів держави в суді, встановлені Основним Законом України, не можуть бути передані законом будь-яким іншим державним органам.

Основний Закон України не наділяє Верховну Раду України як єдиний орган законодавчої влади в Україні правом делегувати конституційні повноваження прокуратури як конституційно визначеного державного органу іншим органам поза межами, встановленими конституційними нормами.

Верховна Рада України, делегувавши конституційні повноваження прокуратури, вийшла за межі повноважень, встановлених Конституцією України, чим порушила вимоги статті 6, частини другої статті 8, частини другої статті 19 Основного Закону України.

Оспорюваним положенням Закону № 1698 Бюро наділено повноваженнями, які належать прокуратурі відповідно до статті 131¹ Конституції України.

До системи прокуратури України як суб'єкта у сфері протидії корупції згідно з частиною п'ятою статті 8 Закону № 1698 входить Спеціалізована антикорупційна прокуратура, на яку покладаються, зокрема, функції представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом № 1698 і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями (пункт 3). Тобто в системі органів прокуратури України створено спеціалізований підрозділ, який забезпечує представництво інтересів держави в суді саме у сфері боротьби з корупцією.

Таким чином, положення пункту 13 частини першої статті 17 Закону № 1698, згідно з яким Бюро надається право «за наявності підстав, передбачених законом, подавати до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України», суперечить вимогам положень статей 6, 8, 19, 131¹ Конституції України.

Рішення обумовлено потребою належної реалізації принципу поділу влади та адресованої органам державної влади, місцевого самоврядування та їх посадовим особам конституційної вимоги діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

До Рішення додано окремі думки О.О. Первомайського, О.М. Тупицького, В.В. Городовенка, В.В. Лемака.

РІШЕННЯ від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 (Велика палата)

Справа за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України. Суддя-доповідач – М.П. Запорожець.

Рішенням визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України [Кодекс] щодо унеможливлення окремого апеляційного оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою, постановленої під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті. Верховну Раду України зобов'язано привести регулювання, встановлене частиною другою статті 392 Кодексу, у відповідність до Конституції України та цього рішення.

Конституційний Суд України виходив із того, що Україна як правова держава має своїм пріоритетом гарантування прав і свобод людини і громадянина. З цією метою держава зобов'язана запроваджувати юридичне регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, необхідне для забезпечення реалізації прав і свобод кожної особи та їх ефективного поновлення. При цьому окремі конституційні цінності, зокрема недоторканність людини як гарантія від посягань з боку інших осіб на права і свободи, насамперед основоположне право на свободу, потребують посилення гарантій їх захисту.

Право на свободу та особисту недоторканність може бути обмежене, однак таке обмеження має здійснюватися з дотриманням конституційних гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, принципів справедливості, рівності та домірності (пропорційності), із забезпеченням справедливого балансу інтересів особи та суспільства, на підставі та в порядку, визначених зако-

нами України, з урахуванням актів міжнародного права, позицій Європейського суду з прав людини, за вмотивованим рішенням суду, прийнятим у порядку справедливої судової процедури.

Законодавчо визначений механізм реалізації права на судовий захист, що включає в себе, зокрема, право на апеляційний перегляд справи, є однією з конституційних гарантій реалізації інших прав і свобод, їх утвердження й захисту за допомогою правосуддя, в тому числі права на свободу, захисту цих прав і свобод від порушень і протиправних посягань, а також від помилкових і неправосудних судових рішень. Механізм виправлення помилок суду першої інстанції апеляційним судом має відповідати критеріям і вимогам ефективності.

Обсяг права на апеляційний перегляд справи, що визначається законом, має гарантувати особі ефективну реалізацію права на судовий захист задля досягнення цілей правосуддя, забезпечуючи захист інших конституційних прав і свобод такої особи. Обмеження доступу до суду апеляційної інстанції як складової права на судовий захист можливе лише з обов'язковим дотриманням конституційних норм і принципів, а саме пріоритетності захисту фундаментальних прав і свобод людини і громадянина та принципу верховенства права, відповідно до якого держава має запровадити таку процедуру апеляційного перегляду, яка забезпечить ефективність права на судовий захист на цій стадії судового провадження, зокрема дасть можливість відновлювати порушені права і свободи особи та максимально запобігати негативним індивідуальним наслідкам можливої судової помилки суду першої інстанції.

Неможливість своєчасного апеляційного перегляду рішення суду першої інстанції про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою унеможливорює ефективну та оперативну (дієву) перевірку правомірності обмеження конституційного права особи на свободу на стадії судового розгляду. Неможливість оскарження особою чи її захисником в апеляційному порядку ухвали суду про продовження строку тримання під вартою створює умови, за яких помилкове рішення суду першої інстанції, чинне протягом тривалого часу, може призвести до тяжких невідворотних наслідків для зазначеної особи у вигляді безпідставного обмеження її конституційного права на свободу.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення частини другої статті 392 Кодексу в частині неможливості окремого апеляційного оскарження ухвали суду першої інстанції про продовження строку триман-

ня під вартою не гарантують особі ефективної реалізації її конституційного права на судовий захист, не відповідають критеріям справедливості та співмірності (пропорційності), не забезпечують справедливого балансу інтересів особи та суспільства, а тому суперечать вимогам статей 1, 3, 8, 21, 29, частини першої статті 55 Основного Закону України.

Рішенням захищено конституційне право на свободу особи через забезпечення їй можливості оскаржити в апеляційному порядку ухвалу суду першої інстанції про продовження строку тримання під вартою.

До Рішення додано окремі думки О.М. Литвинова, І.Д. Сліденка.

РІШЕННЯ від 25 червня 2019 року № 7-р/2019 (Велика палата)

Справа за конституційними скаргами Ковтун Марини Анатоліївни, Савченко Надії Вікторівни, Костоглодова Ігоря Дмитровича, Чорнобука Валерія Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України. Судді-доповідачі – М.М. Гультай, О.В. Касмінін, В.В. Кривенко, О.М. Тупицький.

Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України [Кодекс], яким передбачено, що запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання, особистої поруки, домашнього арешту, застави не можуть бути застосовані до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114¹, 258–258⁵, 260, 261 Кримінального кодексу України.

Конституційний Суд України констатував, що згідно з частиною першою статті 176 Кодексу запобіжними заходами є особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою. Тримання під вартою є найсуворішим запобіжним заходом серед усіх запобіжних заходів, передбачених Кодексом.

Через встановлене нормативне регулювання обрання запобіжного заходу особам, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114¹, 258–258⁵, 260, 261 Кримінального кодексу України, слідчий суддя, суд, зваживши відповідні ризики, обставини конкретної справи, не може застосувати

до вказаних осіб інший, більш м'який, ніж тримання під вартою, запобіжний захід. Відповідно, запобіжним заходом щодо таких осіб передбачено виключно тримання під вартою, що обумовлено на законодавчому рівні лише кваліфікацією злочину, у вчиненні якого вони підозрюються чи обвинувачуються. Слідчий суддя, суд позбавлені можливості винести вмотивоване судове рішення та надати належне обґрунтування тримання під вартою.

Таким чином, положення частини п'ятої статті 176 Кодексу допускає застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на підставі суто формального судового рішення, що порушує принцип верховенства права. Воно пов'язує необхідність тримання під вартою виключно тяжкістю злочину, що не забезпечує балансу між метою його застосування у кримінальному провадженні та правом особи на свободу та особисту недоторканність. За висновком Конституційного Суду України, воно суперечить частині другій статті 3, частинам першій, другій статті 8, частинам першій, другій статті 29 Конституції України, оскільки порушує принцип верховенства права та обмежує право особи на свободу та особисту недоторканність.

Рішенням захищено конституційне право на свободу осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114¹, 258–258⁵, 260, 261 Кримінального кодексу України, через скасування безальтернативного обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою за зазначені злочини.

До Рішення додано окремі думки О.О. Первомайського, І.Д. Сліденка.

РІШЕННЯ від 12 липня 2019 року № 5-р(І)/2019 (Перший сенат)

Справа за конституційними скаргами Байшева Павла Вікторовича, Бурлакової Ольги Олександрівни, Даць Ірини Вільямівни, Дедковського Вячеслава Вікторовича, Желізняка Михайла Васильовича, Кожухарової Людмили Анатоліївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури» від 28 січня 2016 року № 955–VIII зі змінами. Судді-доповідачі – С.П. Головатий, І.М. Завгородня, В.В. Кривенко, С.В. Сас.

Рішенням визнано такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), пункти 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури» від 28 січня 2016 року № 955–VIII зі змінами [Закон].

Як зазначив Конституційний Суд України, прийняття Закону і запровадження контрактної форми трудового договору творчих працівників державних та комунальних закладів культури не суперечать сутності права на працю, передбаченого частиною першою статті 43 Конституції України, що включає можливість кожного заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Свобода праці передбачає можливість особи займатися чи не займатися працею, а якщо займатися, то вільно її обирати, забезпечення кожному без дискримінації вступати у трудові правовідносини для реалізації своїх здібностей; реалізація права громадянина на працю здійснюється шляхом укладення ним трудового договору і виконання кола обов'язків за своєю спеціальністю, кваліфікацією або посадою, яка передбачається структурою і штатним розписом підприємства, установи чи організації.

Контракт як особлива форма трудового договору є джерелом суб'єктивних прав та обов'язків найманого працівника і роботодавця, він укладається для виконання за винагороду роботи, яка має, як правило, постійний або досить тривалий характер. У контракті можуть визначатися, зокрема, строк його дії; режим праці та відпочинку; взаємні права, обов'язки й відповідальність сторін; умови організації та оплати праці, матеріального і соціально-побутового забезпечення працівника, надання йому компенсаційних виплат та відшкодування шкоди, завданої здоров'ю; підстави припинення трудових правовідносин тощо. Сторони контракту мають право виходити за межі сфери нормативного регулювання трудових правовідносин, передбачених законодавством України про працю, за умови відсутності погіршення юридичного становища працівника. Отже, пункти 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону не суперечать статті 22 Конституції України.

Контракт як особлива форма трудового договору повинен спрямовуватися на створення умов для виявлення ініціативності та ефективності працівника при виконанні покладених на нього трудових функцій з урахуванням його індивідуальних здібностей і професійних навичок та передбачати його юридичний та соціальний захист.

Водночас контракт може встановлювати низку умов, які одночасно обмежують певні трудові права працівника та надають йому певні привілеї, не передбачені законодавством.

Встановлення оспорюваними положеннями Закону привілеїв і додаткових обов'язків для творчих працівників державних та комунальних закладів культури шляхом запровадження контрактної форми трудового договору не пов'язане з ознаками, визначеними в частинах першій, другій статті 24 Конституції України.

Зміна форми трудового договору з безстрокової на контрактну у зв'язку з прийняттям Закону не пов'язана із втручанням в особисте життя вивільнених працівників, оскільки в Законі встановлено обов'язок роботодавця протягом одного року з дня набрання чинності Законом укласти контракт з працівниками художнього та артистичного персоналу, які перебувають у трудових правовідносинах з державними та комунальними закладами культури, без проведення конкурсу на строк від одного до трьох років. Суб'єкти права на конституційну скаргу самостійно та свідомо відмовилися від укладення контракту, чим і змусили роботодавця прийняти рішення про припинення безстрокового трудового договору з ними на підставі пункту 9 частини першої статті 36 Кодексу. Отже, ознак невідповідності пунктів 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону частині першій статті 32 Конституції України не вбачається.

Закон не має зворотної дії в часі, оскільки не поширюється на безстрокові трудові договори, укладені до його прийняття, а передбачає припинення цих договорів з моменту набрання ним чинності та можливість продовження трудових правовідносин на умовах контракту між професійними творчими працівниками (художнім та артистичним персоналом) і державними та комунальними закладами культури. Таким чином, Закон спрямований на регулювання тих правовідносин, які виникнуть після набрання ним чинності, а трудові правовідносини, що виникли раніше, повинні бути приведені у відповідність до нового юридичного регулювання. Отже, пункти 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону не суперечать частині першій статті 58 Конституції України.

Змінивши Законом форму трудового договору з безстрокової на контрактну, законодавець реалізував свої повноваження у сфері законодавчого визначення засад регулювання праці і зайнятості (пункт 6 частини першої статті 92 Конституції України), не обмеживши суб'єктів права на конституційну скаргу у їхніх конституційних правах на працю, а лише змінив спосіб реалізації цих

прав. Таким чином, пункти 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону не суперечать частині першій статті 64 Конституції України.

Проаналізувавши пункти 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону на відповідність вимозі чіткості юридичної норми як складової верховенства права, Конституційний Суд України дійшов висновку, що зазначені положення Закону сформульовано достатньо чітко та зрозуміло. Так, положення пунктів 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону у випадку Бурлакової О.О., Даць І.В. та Желізняка М.В. чітко передбачають зобов'язання роботодавця запропонувати їм укладення контракту на певний строк, що для цих авторів клопотань означає можливість протягом певного строку укласти з роботодавцем такий контракт. Отже, Конституційний Суд України дійшов висновку, що пункти 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону в аспекті вимоги юридичної визначеності не суперечать частині першій статті 8 Конституції України.

Рішення деталізує розуміння права на працю для творчих працівників державних та комунальних закладів культури, щодо яких запроваджено контрактну форму трудового договору.

РІШЕННЯ від 4 вересня 2019 року № 6-р(II)/2019 (Другий сенат)

Справа за конституційною скаргою Жабо Тетяни Максимівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 40 Кодексу законів про працю України. Суддя-доповідач – О.В. Касмінін.

Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення частини третьої статті 40 Кодексу законів про працю України [Кодекс].

Конституційний Суд України констатував, що всі трудові відносини повинні ґрунтуватися на принципах соціального захисту та рівності для всіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором, що, зокрема, має відображатись у встановленні вичерпного переліку умов та підстав припинення таких відносин. Із приписів Конституції України випливає, що незалежно від підстав виникнення трудових правовідносин держава зобов'язана створювати ефективні організаційно-правові механізми для реаліза-

ції трудових правовідносин на рівні закону, а відсутність таких механізмів нівелює сутність конституційних прав і свобод працівника.

Згідно з положеннями частини третьої статті 40 Кодексу працівникові надаються гарантії захисту від звільнення з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в період його тимчасової непрацездатності (крім звільнення за нез'явлення на роботу протягом більш як чотирьох місяців підряд внаслідок тимчасової непрацездатності, не рахуючи відпустки по вагітності і родах, якщо законодавством не встановлений триваліший строк збереження місця роботи (посади) при певному захворюванні), а також у період перебування працівника у відпустці. Тобто законодавство не допускає звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в період його тимчасової непрацездатності та відпустки.

Істотними умовами укладення контракту є передбачення строку його дії, підстав його припинення чи розірвання. Таким чином, контракт укладається на строк, який встановлюється за погодженням сторін та містить чітке зазначення того, коли розпочинається строк дії контракту та коли він закінчується.

Проте наведене не може бути підставою для незастосування до працівників, які працюють відповідно до укладеного контракту, положень частини третьої статті 40 Кодексу, і такі працівники не можуть бути звільнені в день тимчасової непрацездатності або в період перебування у відпустці, оскільки це зумовить нерівність та дискримінацію цієї категорії працівників, ускладнить їх становище та знизить реальність гарантій трудових прав громадян, встановлених Конституцією і законами України.

Конституційний Суд України зазначив, що не може бути дискримінації у реалізації працівниками трудових прав. Порушення їх рівності у трудових правах та гарантіях є недопустимим, а будь-яке обмеження повинне мати об'єктивне та розумне обґрунтування і здійснюватись з урахуванням та дотриманням приписів Конституції України та міжнародних правових актів.

Положеннями частини третьої статті 40 Кодексу закріплені гарантії захисту працівника від незаконного звільнення, що є спеціальними вимогами законодавства, які мають бути реалізовані роботодавцем для дотримання трудового законодавства. Однією з таких гарантій є, зокрема, сформульована у законодавстві заборона роботодавцю звільняти працівника, який працює за трудовим

договором і на момент звільнення є тимчасово непрацездатним або перебуває у відпустці. Отже, нерозповсюдження такої вимоги на трудові правовідносини за контрактом є порушенням гарантій захисту працівників від незаконного звільнення та ставить їх у нерівні умови порівняно з працівниками інших категорій.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення частини третьої статті 40 Кодексу є такими, що поширюються на усі трудові правовідносини та не суперечать Конституції України.

Рішення спрямоване на захист права на працю осіб, які працюють відповідно до укладеного контракту: вони не можуть бути звільнені під час тимчасової непрацездатності або в період перебування у відпустці.

До Рішення додано окрему думку В.В. Городовенка.

РІШЕННЯ від 13 грудня 2019 року № 7-р(II)/2019 (Другий сенат)

Справа за конституційними скаргами Данилюка Степана Івановича та Литвиненка Олексія Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини двадцятої статті 86 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII. Судді-доповідачі – В.В. Городовенко, О.В. Касмінін.

Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини двадцятої статті 86 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII зі змінами, яким передбачено, що умови та порядок перерахунку призначених пенсій працівникам прокуратури визначаються Кабінетом Міністрів України.

Конституційний Суд України констатував, зокрема, що працівник прокуратури, який досяг передбаченого законом віку для припинення повноважень після здійснення професійної діяльності протягом визначеного строку, набуває право на отримання пенсії.

У Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя, ухваленій на її 724-му засіданні 6 жовтня 2000 року, № Res (2000)19 зазначено, що «у країнах, у яких прокуратура є незалежною від уряду, держава має вжити ефективних заходів для того, щоб гарантувати закріплення в законі суті й обсягу незалежності прокуратури» (пункт 14).

Конституційний Суд України вважає, що стале забезпечення фінансування судів з метою створення належних умов для їх функціонування потребує також сталого фінансування органів прокуратури, зокрема належного соціального захисту їх працівників та осіб, які вийшли на пенсію. Потреба у належному соціальному захисті працівників органів прокуратури впливає з характеру покладених на них службових обов'язків у зв'язку з виконанням ними функцій держави, є гарантією незалежності їх діяльності у ефективному судовому захисті прав громадян.

Метою нормативного регулювання питань соціального захисту працівників прокуратури є уникнення втручання інших органів влади в діяльність прокуратури з метою додержання принципу поділу влади, тому згадані питання (зокрема пенсійного забезпечення працівників прокуратури) мають вирішуватися виключно на рівні закону. Водночас законодавець відніс до повноважень Кабінету Міністрів України право визначати умови та порядок перерахунку призначених пенсій працівникам прокуратури без закріплення на законодавчому рівні відповідних критеріїв, чим поставив у залежність фінансування пенсійного забезпечення прокурорів від виконавчої влади. Таке регулювання призводить до втручання виконавчої влади в діяльність органів прокуратури, а також до недотримання конституційної вимоги щодо здійснення органами державної влади своїх повноважень у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України.

Рішенням захищено конституційне право на соціальний захист працівників прокуратури, зокрема через підтвердження вимоги визначати регулювання умов і порядку перерахунку їх пенсій лише на законодавчому рівні.

До Рішення додано окремі думки В.В. Городовенка, І.Д. Сліденка.

ВИСНОВКИ

ВИСНОВОК від 5 лютого 2019 року № 1-в/2019

Справа за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення зміни до статті 133 Конституції України (щодо перейменування Кіровоградської області) (реєстр. № 8380) (далі – Законопроект № 8380) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Суддя-доповідач – С.П. Головатий.

Законопроектом № 8380 пропонувалося в частині другій статті 133 Конституції України слово «Кіровоградська» замінити словом «Кропивницька».

Конституційний Суд України констатував, що запропонована в пункті 1 Законопроекту № 8380 зміна стосується предмета власної назви однієї з областей України як одиниці системи адміністративно-територіального устрою України, не стосується предмета прав і свобод людини й громадянина, не передбачає їх скасування чи обмеження.

Конституційний Суд України визнав Законопроект № 8380 таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

ВИСНОВОК від 2 квітня 2019 року № 2-в/2019

Справа за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення зміни до статті 133 Конституції України (щодо перейменування Дніпропетровської області) (реєстр. № 9310-1) (далі – Законопроект № 9310-1) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Суддя-доповідач – О.В. Касмінін.

Законопроектом № 9301-1 пропонувалося в частині другій статті 133 Конституції України слово «Дніпропетровська» замінити словом «Січеславська».

Конституційний Суд України констатував, що запропонована в пункті 1 Законопроекту № 9310-1 зміна стосується власної назви однієї з областей України як одиниці системи адміністративно-територіального устрою України, не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Конституційний Суд України визнав Законопроект № 9301-1 таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

ВИСНОВОК від 29 жовтня 2019 року № 3-в/2019

Справа за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення зміни до статті 85 Конституції України (щодо консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів Верховної Ради України) (реєстр. № 1028) (далі – Законопроект № 1028) вимогам ста-

тей 157 і 158 Конституції України. Суддя-доповідач – О.В. Касмінін.

Законопроектом № 1028 пропонувалося внести зміну до статті 85 Конституції України, доповнивши частину першу пунктом 15¹ такого змісту: «15¹) створення у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів».

Конституційний Суд України вказав, що запропонована у пункті 1 Законопроекту № 1028 зміна щодо закріплення на конституційному рівні допоміжних органів Верховної Ради України для здійснення її повноважень (консультативних, дорадчих та інших) не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Конституційний Суд України визнав Законопроект № 1028 таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

До Висновку додано окремі думки М.І. Мельника, І.Д. Сліденка, О.О. Первомайського.

ВИСНОВОК від 31 жовтня 2019 року № 4-в/2019

Справа за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) (далі – Законопроект № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Суддя-доповідач – В.В. Городовенко.

Законопроектом № 1013 пропонувалося:

1. Статтю 131² викласти в такій редакції:
«Стаття 131². Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура.
Незалежність адвокатури гарантується.
Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом.
Виключно адвокат здійснює захист особи від кримінального обвинувачення».

2. Підпункт 11 пункту 16¹ Розділу XV «Перехідні положення» Конституції України вилучити.

Фактично Законопроектом № 1013 пропонувалося внести зміни до частини четвертої статті 131² Конституції

України, виклавши її в такій редакції: «Виключно адвокат здійснює захист особи від кримінального обвинувачення»; вилучити частину п'яту зі статті 131² Конституції України, відповідно до якої «законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена».

Надаючи висновок, Конституційний Суд України виходив із того, що «запропоновані розділом I Законопроекту зміни до Конституції України розширюють можливості здійснення представництва в суді. Поняття “надання професійної правничої допомоги” не тотожне поняттю “представництво особи в суді”. Надання професійної правничої допомоги здійснюють адвокати, натомість представництво особи у суді може бути здійснене за вибором особи адвокатом або іншим суб'єктом. З аналізу частини першої статті 131² Конституції України у системному зв'язку з її статтею 59 впливає позитивний обов'язок держави, який полягає в гарантуванні участі адвоката у наданні професійної правничої допомоги особі з метою забезпечення її ефективного доступу до правосуддя за рахунок коштів держави у випадках, передбачених законом».

Конституційний Суд України дійшов висновку, що Законопроект № 1013 є таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

До Висновку додано окремі думки В.В. Городовенка, М.І. Мельника, О.М. Литвинова, І.Д. Сліденка, О.О. Первомайського.

ВИСНОВОК від 13 листопада 2019 року № 5-в/2019

Справа за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 93 Конституції України (щодо законодавчої ініціативи народу) (реєстр. № 1015) (далі – Законопроект № 1015) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Суддя-доповідач – І.М. Завгородня.

Стаття 93 Конституції України, запропонована в редакції Законопроекту № 1015, передбачала надання права законодавчої ініціативи у Верховній Раді України народу, Президентові України, Кабінету Міністрів України, народним депутатам України, що реалізується ними у

випадках і порядку, визначених Конституцією України і законами України, а також закріплення на конституційному рівні положення, за яким закон приймається відповідно до вимог законодавчої процедури, визначеної Конституцією та законами України. Частина друга статті 93 Конституції України в редакції Законопроекту № 1015 залишається незмінною.

Аналізуючи вказані законодавчі зміни, Конституційний Суд України дійшов висновку про відсутність юридичних підстав для визнання Законопроекту № 1015 таким, що не відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України. Водночас Конституційний Суд України зазначив, що внесення запропонованих змін до Основного Закону України може за певних умов призвести до обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Конституційний Суд України як застереження констатував, що «запропоноване Законопроектом положення “право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить народу” потребує конкретизації виходячи з того, що у Конституції України поняття “народ” застосовано у значенні “Український народ – громадяни України всіх національностей”.

Відповідно до частини другої статті 5 Конституції України народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні, тому його не може бути визначено суб'єктом законодавчої ініціативи без встановлення в Конституції України відповідної кількості громадян України, які мають право голосу, для здійснення законодавчої ініціативи запропоноване Законопроектом положення унеможливіть реалізацію такої ініціативи».

Конституційний Суд України також зазначив, що:

- «пропоновані пунктом 1 Законопроекту положення, за якими право законодавчої ініціативи реалізують суб'єкти такого права “у випадках і порядку, визначених Конституцією України і законами України”, мають упроваджуватися лише таким чином, щоб ухвалені на їх реалізацію закони відповідали приписам Конституції України та не закріплювали положень, які б встановлювали обмеження права законодавчої ініціативи будь-кого із суб'єктів цього права, визначених Конституцією України. ...

З огляду на наведене Конституційний Суд України вказує на те, що звуження (обмеження) законом України реалізації права законодавчої ініціативи у Верховній Раді України, зокрема, народними депутатами України може призвести до обмеження

їх прав щодо вільного волевиявлення та безперешкодного здійснення своїх повноважень в інтересах усіх громадян України і, як наслідок, – до обмеження прав і свобод людини і громадянина»;

- «запропоноване Законопроектом положення, за яким “закон приймається відповідно до вимог законодавчої процедури, визначеної Конституцією України та законами України”, не може змінювати встановлені Конституцією України процесуальні вимоги розгляду, ухвалення або набрання чинності нормативними актами (конституційну процедуру розгляду законопроектів)».

Конституційний Суд України дійшов висновку, що Законопроект № 1015 є таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Водночас Конституційний Суд України зазначив, що «відповідно до частини другої статті 5 Конституції України народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні, тому його не може бути визначено суб'єктом законодавчої ініціативи без встановлення в Конституції України відповідної кількості громадян України, які мають право голосу, для здійснення законодавчої ініціативи запропоноване Законопроектом положення унеможлиблює реалізацію такої ініціативи. При встановленні випадків і порядку реалізації права законодавчої ініціативи Верховна Рада України не може обмежувати права законодавчої ініціативи будь-кого із суб'єктів цього права, визначених Конституцією України».

До Висновку додано окремі думки М.І. Мельника, О.О. Первомайського, В.В. Лемака.

ВИСНОВОК від 20 листопада 2019 року № 6-в/2019

Справа за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статей 85 та 101 Конституції України (щодо уповноважених Верховної Ради України) (реєстр. № 1016) (далі – Законопроект № 1016) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Суддя-доповідач – В.П. Колісник.

Законопроектом № 1016 пропонувалося:

1. Частину першу статті 85 Конституції України доповнити пунктом 17¹ такого змісту: «17¹) призначення на посади та звільнення з посад уповноважених Верховної Ради

України за додержанням Конституції України і законів в окремих сферах; заслуховування їх щорічних доповідей про стан додержання Конституції України і законів у відповідних сферах»;

2. Статтю 101 Конституції України викласти в такій редакції:

«Стаття 101. Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Для здійснення парламентського контролю за додержанням Конституції України і законів в окремих сферах Верховна Рада України може призначати уповноважених Верховної Ради України, правовий статус яких визначається окремими законами».

Законопроектом № 1016 пропонувалося закріпити в Конституції України нові повноваження парламенту – призначати на посади та звільняти з посад уповноважених Верховної Ради України «за додержанням Конституції України і законів в окремих сферах», правовий статус яких буде визначатися окремими законами; заслуховувати їх щорічні доповіді про стан додержання Конституції України і законів у відповідних сферах.

У пояснювальній записці до Законопроекту № 1016 зазначалося, що метою запропонованих змін «є забезпечення ефективного механізму парламентського контролю за додержанням прав та свобод людини і громадянина в Україні». Натомість з аналізу запропонованих Законопроектом № 1016 змін до Конституції України вбачається, що на уповноважених Верховної Ради України «за додержанням Конституції України і законів в окремих сферах» покладається контрольна функція, пов'язана з додержанням Конституції України і законів в окремих сферах.

Конституційний Суд України звернув увагу на те, що контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та контроль за додержанням Конституції України та законів не є тотожними поняттями.

Конституційний Суд України зазначив також, що «виходячи з приписів Конституції України, зокрема її статей 6, 8, 85, будь-яка зміна повноважень Верховної Ради України (їх розширення, звуження, уточнення) має відбуватися у спосіб, який забезпечував би визначеність меж та змісту таких повноважень».

Запропоновані Законопроектом № 1016 зміни до статей 85 та 101 Конституції України передбачають запровадження нового виду парламентського контролю, який може вийти за межі контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та потенційно може становити ризик надмірного втручання парламенту через уповноважених за додержанням Конституції України і законів у різні сфери суспільних відносин без дотримання балансу приватних і публічних інтересів, зокрема у підприємницьку діяльність, у діяльність інститутів громадянського суспільства тощо, а отже, може призвести до порушення та обмеження прав і свобод людини і громадянина. Крім того, Конституційний Суд України звернув увагу, що запропоновані Законопроектом № 1016 зміни до статей 85 та 101 Конституції України не містять чіткого визначення предметної спрямованості здійснення нового виду парламентського контролю, оскільки з їх змісту незрозуміло, про які саме «окремні сфери» суспільного життя йдеться. Пропонований змінами новий вид парламентського контролю може мати наслідком втручання осіб, призначених на посади уповноважених Верховної Ради України «за додержанням Конституції України і законів в окремих сферах», у діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Конституційний Суд України застеріг від запровадження такого контролю за додержанням Конституції України, який суперечитиме Конституції України та може спричинити юридичну невизначеність, оскільки це є несумісним із принципом верховенства права – однією з основоположних гарантій дотримання прав і свобод людини і громадянина. Для людини і громадянина така невизначеність є загрозою сваволі з боку органів публічної влади та їх посадових осіб.

Законопроект № 1016 передбачає запровадження нового інституту парламентських уповноважених, а саме: паралельно з існуючим інститутом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини пропонується утворити інститут уповноважених Верховної Ради України «за додержанням Конституції України та законів в окремих сферах».

Системний аналіз запропонованих Законопроектом № 1016 змін вказує на те, що запровадження такого інституту парламентського контролю, як уповноважені Верховної Ради України «за додержанням Конституції України та законів в окремих сферах», може призвести до звуження сфери діяльності та обмеження повноважень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та до обмеження конституційного права, закрі-

пленого частиною третьою статті 55 Конституції України, згідно з якою «кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини».

Таке звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини може втратити сенс з тих питань, вирішення яких наразі належить до його компетенції, проте може бути віднесено до сфери діяльності уповноважених Верховної Ради України «за додержанням Конституції України та законів в окремих сферах» у разі запровадження такого інституту.

Отже, запровадження нового виду парламентського контролю через інститут уповноважених Верховної Ради України «за додержанням Конституції України і законів в окремих сферах» може призвести до звуження сфери діяльності та обмеження повноважень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також до обмеження права кожного звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини згідно з частиною третьою статті 55 Конституції України, що не відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що Законопроект № 1016 є таким, що відповідає вимогам частини другої статті 157 і статті 158 Конституції України, але не відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

До Висновку додано окрему думку О.В. Касмініна.

ВИСНОВОК від 16 грудня 2019 року № 7-в/2019

Справа за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) (далі – Законопроект № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Суддя-доповідач – І.Д. Сліденко.

Законопроектом № 1014 пропонувалося внести зміни до статті 106 Конституції України, доповнивши частину першу пунктами 11¹ та 12¹ такого змісту:

«11¹) утворює відповідно до закону Національне антикорупційне бюро України, призначає на посади та звільняє з посад у порядку, визначеному законами України, Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань»;

«12¹) утворює незалежні регуляторні органи, що здійснюють державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання в окремих сферах, призначає на посади та звільняє з посад їх членів у порядку, визначеному законами України».

Оцінюючи відповідність Законопроекту № 1014 положенням частини першої статті 157 Конституції України щодо неможливості скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, Конституційний Суд України виходив із того, що суспільство, в якому права і свободи людини і громадянина не гарантовано та не здійснено поділу влади, не має конституції в її сутнісному розумінні. Конституція України буде відповідати своїй природі та функціональному призначенню лише тоді, коли поділ влади та гарантії прав і свобод будуть адекватно відображені в її тексті й належним чином реалізовуватимуться на практиці. Згідно з частиною другою статті 3 Конституції України утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина є визначальними для здійснення державної влади, а тому Конституція України повинна закріплювати таку систему і організацію поділу державної влади, яка повною мірою забезпечуватиме належну їх реалізацію.

Засади, визначені у статті 1, частині другій статті 3, частині четвертій статті 5, статтях 6, 8 Конституції України, забезпечують збалансованість конституційних повноважень органів державної влади, відповідність цих повноважень визначеним Основним Законом України засадам конституційного ладу та формі державного правління в Україні. Крім того, унеможливується конкуренція компетенцій цих органів, наділення їх невластивими повноваженнями та концентрація владних повноважень в одного чи кількох суб'єктів державної влади. Недотримання цих вимог, у тому числі при внесенні змін до Основного Закону України, негативно позначиться на змісті та спрямованості діяльності держави, унеможливить виконання нею свого головного обов'язку – утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Аналіз Законопроекту № 1014 дав підстави для висновку, що ним передбачається розширення повноважень глави держави, яке матиме наслідком перерозподіл повноважень між Президентом України та Кабінетом Міністрів України, тому спричинить розбалансування

наявної конституційної системи стримувань та противаг у механізмі реалізації державної влади в Україні та наділення Президента України не характерними для нього функціями та повноваженнями, що може призвести до поступової та завуальованої зміни балансу влади.

Так, Законопроектом № 1014 пропонувалося наділити Президента України повноваженнями щодо утворення органів державної влади, призначення на посади та звільнення з посад членів та керівників таких органів, які за Конституцією України належать Кабінету Міністрів України (крім Національного антикорупційного бюро України, утворення якого у нинішньому його статусі Основним Законом України не передбачено). При цьому Законопроект № 1014 не передбачає внесення змін до Конституції України щодо регламентації повноважень Кабінету Міністрів України та функціонування системи органів виконавчої влади. Таким чином, у разі ухвалення Законопроекту № 1014 Президент України буде наділений повноваженнями (стосовно утворення незалежних регуляторних органів, призначення Директора Державного бюро розслідувань), аналогічними тим, які згідно зі статтею 116 Конституції України віднесені до сфери компетенції Кабінету Міністрів України.

Виходячи із системного аналізу норм Конституції України, зокрема її статей 5, 83, 85, 87, 102, 103, 106, 107, 113, 114, 115, Конституційний Суд України дійшов висновку, що Україна є республікою зі змішаною формою державного правління. Це стосується специфічності формування уряду парламентом та главою держави, а також його відповідальності перед Президентом України та підконтрольності і підзвітності Верховній Раді України. На думку Конституційного Суду України, у разі ухвалення Законопроекту № 1014 його положення можуть порушити баланс конституційних повноважень між Президентом України та Кабінетом Міністрів України, фактично створивши паралельну виконавчу владу, підпорядковану Президенту України.

Телеологічний аналіз норм Конституції України засвідчив, що поділ влади є основним засобом та неодмінною умовою запобігання концентрації влади, а отже, є інструментом проти зловживань нею задля адекватної реалізації прав і свобод людини і громадянина. Таким чином, поділ влади є гарантією прав і свобод людини і громадянина. Тому будь-яке порушення принципу поділу влади, що призводить до її концентрації, у тому числі суміщення не належних певним органам державної влади функцій, порушує гарантії прав і свобод людини і громадянина.

Конституційний Суд України наголосив на тому, що опосередковане підпорядкування Національного антикорупційного бюро України та Державного бюро розслідувань Президенту України через призначення і звільнення керівників створить загрозу незалежності цих органів, призведе до концентрації виконавчої влади у Президента України, його конкуренції з органами виконавчої влади, а отже, до нівелювання гарантій прав і свобод людини і громадянина.

Отже, пропонувані Законом № 1014 зміни передбачали однобічне (незбалансоване) розширення компетенції Президента України шляхом наділення його невластивими повноваженнями, суперечили засадничим положенням Конституції України, які визначають статус та повноваження Кабінету Міністрів України, могли спричинити конкуренцію та дублювання компетенцій глави держави та уряду, а також передумови для виникнення конфлікту між ними, оскільки допускали здійснення аналогічних заходів державного регулювання (контролю) як Президентом України, так і Кабінетом Міністрів України. Це також могло створити ризики безпідставного втручання у діяльність органів виконавчої влади, порушення конституційного принципу поділу державної влади, послаблення конституційних гарантій забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

За висновком Конституційного Суду України, пропонувані Законом № 1014 зміни передбачали обмеження конституційних повноважень органів виконавчої влади, їх незалежності, а тому не узгоджувалися з основними положеннями та принципами Конституції України, оскільки могли створити загрозу негативного впливу на дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина, обмеживши як самі права, так і їх реалізацію, що можуть бути забезпечені тільки незалежними органами правопорядку та конституційно визначеними органами державної влади.

У Висновку також зазначається, що Закон № 1014, надаючи Президенту України право створювати додаткові органи, які можуть регулювати діяльність суб'єктів господарювання, практично конститує повноваження Президента України, не властиві моделі державного механізму, передбаченій Конституцією України. Це в свою чергу може спричинити конкуренцію компетенцій органів та посадових осіб виконавчої гілки влади, сформувати паралельну виконавчу гілку влади, підпорядковану Президенту України, а це суперечитиме засадам належного державного урядування та формі державного правління, визначеній Конституцією України. Крім того, вільне запровадження, створення та ліквідація Президен-

том України органів, які здійснюють регуляторну політику у сфері реалізації господарських (підприємницьких) прав громадян, з невизначеною компетенцією може позначитися на ефективній діяльності суб'єктів господарювання (підприємницької діяльності), оскільки конкуренція компетенцій різних органів державної влади буде перешкоджати належній реалізації їх прав і свобод.

Проаналізувавши положення Закону № 1014 у системному взаємозв'язку з іншими положеннями Основного Закону України, зокрема з його розділом I «Загальні засади», Конституційний Суд України дійшов висновку, що внесення передбачених ним змін до Конституції України призведе до встановлення невизначених меж повноважень Президента України усупереч конституційному принципу поділу державної влади та до порушення системи стримувань і противаг між органами державної влади, що є загрозою для забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Аналізуючи запропоноване Законом № 1014 право Президента України утворювати Національне антикорупційне бюро України, Конституційний Суд України зазначив, що згадана пропозиція не узгоджується з фактом існування цього органу. Його було утворено відповідно до Указу Президента України «Про утворення Національного антикорупційного бюро України» від 16 квітня 2015 року № 217/2015, виданого на виконання Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». Конституційний Суд України відзначив евентуальну неузгодженість між Конституцією України та Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», Указом Президента України «Про утворення Національного антикорупційного бюро України» від 16 квітня 2015 року № 217/2015. На його думку, Закон № 1014 є спробою усунення таких неузгодженостей.

Наділення Президента України на конституційному рівні правом утворювати Національне антикорупційне бюро України ставить під питання продовження функціонування Національного антикорупційного бюро України, яке було утворене в Україні у 2015 році. Адже реалізувати таке конституційне право глава держави зможе лише за умови відсутності в Україні такого органу, як Національне антикорупційне бюро України. Наразі такий орган в Україні є, він створений і функціонує відповідно до визначених законом юридичних основ його організації та діяльності. Аналіз положень Закону № 1014 дає підстави вважати, що вони допускають неординарну ліквідацію та утворення одного і того ж органу державної влади (Національного антикорупційного

бюро України) або ж його ліквідацію без подальшого утворення. Отже, наділення Президента України правом «утворювати Національне антикорупційне бюро України» у законотворчій та правозастосовній практиці може бути витлумачене як одночасне наділення його правом ліквідувати цей орган.

Передбачення у Конституції України положення щодо утворення Національного антикорупційного бюро України Президентом України уможливило його ліквідацію без внесення змін до Конституції України. Отже, такий підхід до конституціоналізації Національного антикорупційного бюро України призведе до послаблення гарантій його незалежності. В аспекті гарантій незалежності Національного антикорупційного бюро України та Державного бюро розслідувань потрібно розглядати також пропонуване Законопроектом № 1014 повноваження Президента України призначати на посади та звільняти з посад директорів цих органів.

Законопроектом також пропонувалося доповнити частину першу статті 106 Конституції України пунктом 12¹, який передбачає, що Президент України «утворює незалежні регуляторні органи, що здійснюють державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання в окремих сферах, призначає на посади та звільняє з посад їх членів у порядку, визначеному законами України». Конституційний Суд України звернув увагу, що зазначені положення Законопроекту № 1014 не містять чіткого визначення предметної сфери діяльності незалежних регуляторних органів, право утворювати які матиме Президент України, оскільки з їх змісту не зрозуміло, про які саме «окремі сфери» йдеться. *Це може спричинити юридичну невизначеність у реалізації зазначеного повноваження Президента України, що є несумісним із принципом верховенства права.* Крім того, юридична невизначеність пункту 12¹, яким пропонується доповнити частину першу статті 106 Конституції України, призведе до встановлення на конституційному рівні невизначених меж повноважень Президента України, зумовить проблему розмежування сфер діяльності різних інститутів державної влади (зокрема Президента України та Кабінету Міністрів України), спричинить порушення системи стримувань та противаг між гілками та органами державної влади, що є загрозою забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що Законопроект № 1014 є таким, що відповідає вимогам частини другої статті 157 і статті 158 Конституції України, але не відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

ВИСНОВОК від 16 грудня 2019 року № 8-в/2019

Справа за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статей 76 та 77 Конституції України (щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи) (реєстр. № 1017) (далі – Законопроект № 1017) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Суддя-доповідач – О.М. Тупицький.

Законопроектом № 1017 пропонувалося:

1. Статтю 76 викласти в такій редакції:

«Стаття 76. Конституційний склад Верховної Ради України – триста народних депутатів України, які обираються строком на п'ять років.

Народним депутатом України може бути громадянин України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу, постійно проживає в Україні не менше останніх п'яти років і володіє державною мовою.

Не може бути народним депутатом України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку.

Повноваження народних депутатів України визначаються Конституцією та законами України.

Строк повноважень Верховної Ради України становить п'ять років».

2. Статтю 77 викласти в такій редакції:

«Стаття 77. Чергові вибори до Верховної Ради України відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради України.

Позачергові вибори до Верховної Ради України призначаються Президентом України і проводяться в період шістдесяті днів із дня опублікування рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.

Верховна Рада України обирається за пропорційною виборчою системою. Порядок проведення виборів народних депутатів України встановлюється законом».

3. Розділ XV «Перехідні положення» доповнити пунктом 17 такого змісту:

«17. Після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до статей 76 та 77 Конституції України (щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи)» Верховна Рада України, обрана до набрання чинності зазначеним Законом, продовжує виконувати свої повноваження до наступних виборів народних депутатів України».

Щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України з чотирьохсот п'ятдесяти народних депутатів України до трьохсот народних депутатів України, запропонованих Законом № 1017, Конституційний Суд України зазначив, що зменшення конституційного складу Верховної Ради України не впливає на представницьку функцію органу законодавчої влади в Україні, не чинить втручання у здійснення ним конституційно визначених повноважень.

Разом з тим Конституційний Суд України висловив застереження, що інші положення Конституції України, зокрема її статей 150, 151, визначають певну кількість народних депутатів України та передбачають право народних депутатів України, щонайменше сорока п'яти, тобто однієї десятої від конституційного складу Верховної Ради України, на звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням та конституційним зверненням. *У такому випадку зі зменшенням конституційного складу Верховної Ради України не відбувається домірного зменшення кількості народних депутатів України, внаслідок чого ускладнюється можливість їх звернення до Конституційного Суду України, що може призвести до обмеження прав і свобод людини і громадянина.* Пропоноване Законом № 1017 положення щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України до трьохсот народних депутатів України повинне розглядатись у взаємозв'язку з тими положеннями Основного Закону України, які визначають певну (конкретну) кількість народних депутатів України. При внесенні таких змін має бути дотримана відповідна домірність та збережена системність усіх положень Конституції України.

Щодо змін, запропонованих Законом № 1017 в частині внесення змін до частини першої статті 76 Конституції України, Конституційний Суд України як застереження констатував, *що вилучення з частини першої статті 76 Конституції України положення «на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом*

таємного голосування» зі збереженням у інших нормах Основного Закону України такого ж положення створить незгодженість між цими положеннями та може надати можливість відійти від вимог, передбачених у частині першій статті 71 Конституції України, і на законодавчому рівні закріпити будь-які засади виборів народних депутатів України.

Законопроектом № 1017 пропонувалося розширити перелік вимог, яким має відповідати кандидат у народні депутати України, встановлений у частині другій статті 76 Основного Закону України, закріпивши такі вимоги, як постійне проживання в Україні не менше останніх п'яти років і володіння державною мовою. Конституційний Суд України констатував, що запропоновані Законом № 1017 зміни стосовно встановлення додаткових вимог для представників органу законодавчої влади в Україні не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина. Водночас Конституційний Суд України звернув увагу на те, що запропоноване Законом № 1017 положення частини другої статті 76 передбачає, що «народним депутатом України може бути громадянин України», замість закріпленого у частині другій статті 76 Конституції України положення «народним депутатом України може бути обрано громадянина України». Така редакція дає можливість дійти висновку, що запропоновані Законом № 1017 вимоги, яким мають відповідати представники органу законодавчої влади в Україні, поширюються на вже обраного народного депутата України, а не на громадянина України, який є кандидатом у народні депутати України.

Конституційний Суд України як застереження констатував, *що запропоноване Законом № 1017 положення частини другої статті 76 Конституції України спричинить юридичну невизначеність щодо кола осіб, які можуть бути кандидатами у народні депутати України, оскільки неможливо буде встановити можливість участі у виборах до Верховної Ради України громадян України, які на момент реєстрації кандидатом у народні депутати України ще не досягли двадцяти одного року або проживали в Україні менше п'яти років, однак до моменту встановлення результатів виборів можуть такого віку досягти або може настати п'ятирічний строк їх проживання в Україні.* З огляду на зазначене запропоноване Законом № 1017 положення частини другої статті 76 Конституції України може призвести до обмеження, порівняно з частиною другою статті 76 Конституції України, конституційного права окремих громадян України бути обраними до Верховної Ради України.

Статтю 77 Конституції України, викладеною в редакції пункту 2 розділу I Законопроекту № 1017, передбачено, що «Верховна Рада України обирається за пропорційною виборчою системою».

Конституційний Суд України констатував, що пропонувані Законом № 1017 зміни щодо закріплення пропорційної виборчої системи при обранні Верховної Ради України не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, але, спираючись на свої попередні юридичні позиції, звернув увагу на те, що виборче право спрямоване на врегулювання засадничих механізмів демократичного режиму – виборів, а виборча система як спосіб формування представницького органу за підсумками голосування на виборах є важливою складовою у забезпеченні проведення виборів на демократичних засадах. Визначення типу виборчої системи, її ознак та особливостей є питанням політичної доцільності та має вирішуватися парламентом відповідно до його конституційних повноважень за умови дотримання конституційних принципів та демократичних стандартів організації й проведення виборів. З огляду на це немає потреби (імперативності) для закріплення типу виборчої системи в Конституції України.

Законопроектом № 1017 також пропонувалося доповнити розділ XV «Перехідні положення» Конституції України пунктом 17 такого змісту: «17. Після набрання чинності Законом України “Про внесення змін до статей 76 та 77 Конституції України (щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи)” Верховна Рада України, обрана до набрання чинності зазначеним Законом, продовжує виконувати свої повноваження до наступних виборів народних депутатів України».

Конституційний Суд України зазначив, що вказані зміни стосуються часових меж виконання повноважень Верховною Радою України та не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, однак зробив застереження з огляду на те, що Конституцією України встановлено, що повноваження народних депутатів України починаються з моменту складення присяги (частина четверта статті 79), а припиняються одночасно з припиненням повноважень Верховної Ради України (частина перша статті 81); повноваження Верховної Ради України відповідно до частини першої статті 90 Основного Закону України припиняються у день відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання. У разі ухвалення пропонованого Законопроектом № 1017 пункту 17 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України виникне суперечність між положеннями зазна-

ченого пункту та положеннями частини першої статті 90 Конституції України, якими врегульовано припинення повноважень Верховної Ради України. *Застосування пункту 17 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України може призвести до розриву в часі між моментом (днем) припинення повноважень парламенту і моментом (днем) набуття їх новообраним парламентом, а отже, до порушення конституційного принципу безперервності функціонування законодавчої влади.*

Конституційний Суд України дійшов висновку, що Законопроект № 1017 є таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

До Висновку додано окремі думки М.І. Мельника, І.Д. Сліденка, О.О. Первомайського.

ВИСНОВОК від 24 грудня 2019 року № 9-в/2019

Справа за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 81 Конституції України (щодо додаткових підстав дострокового припинення повноважень народного депутата України) (реєстр. № 1027) (далі – Законопроект № 1027) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Суддя-доповідач у справі – С.П. Головатий.

Законопроектом № 1027 пропонувалася така редакція статті 81 Конституції України:

«Стаття 81. Повноваження народних депутатів України припиняються одночасно з припиненням повноважень Верховної Ради України.

Повноваження народного депутата України припиняються достроково у разі:

- 1) складення повноважень за особистою заявою – з моменту оголошення народним депутатом України такої заяви на пленарному засіданні Верховної Ради України;
- 2) набрання щодо нього законної сили обвинувальним вироком суду;
- 3) визнання його судом недієздатним, безвісно відсутнім або оголошення померлим;
- 4) припинення його громадянства України або його виїзду на постійне проживання за межі України;
- 5) встановлення судом факту неособистого голосування народним депутатом України у Верховній

Раді України, тобто голосування народним депутатом України замість іншого народного депутата України або надання народним депутатом України можливості проголосувати замість нього іншому народному депутату України, – з моменту набрання законної сили рішенням суду про встановлення такого факту;

- б) невходження народного депутата України, обраного від політичної партії, до складу депутатської фракції цієї політичної партії або виходу народного депутата України зі складу такої фракції;
- 7) відсутності його без поважних причин на третині пленарних засідань Верховної Ради України та/або засідань комітету Верховної Ради України, членом якого він є, протягом однієї чергової сесії;
- 8) порушення вимог щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, якщо протягом двадцяти днів із дня виникнення обставин, які призводять до порушення таких вимог, ці обставини ним не усунуто;
- 9) його смерті.

Повноваження народного депутата України припиняються достроково також у разі дострокового припинення відповідно до Конституції України повноважень Верховної Ради України – у день відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання.

У разі порушення вимог щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, відсутності народного депутата України без поважних причин на третині пленарних засідань Верховної Ради України та/або засідань комітету Верховної Ради України, членом якого він є, протягом однієї чергової сесії його повноваження припиняються достроково за рішенням Верховного Суду.

У разі припинення громадянства України або виїзду народного депутата України на постійне проживання за межі України його повноваження припиняються з моменту ухвалення відповідного рішення Верховною Радою України.

У разі смерті народного депутата України його повноваження припиняються з дня смерті, засвідченої свідоцтвом про смерть, без ухвалення рішення Верховною Радою України.

У разі невходження народного депутата України, обраного від політичної партії, до складу депутатської фракції цієї політичної партії або виходу народного депутата України зі складу такої фракції його повноваження при-

пиняються достроково на підставі закону за рішенням вищого керівного органу відповідної політичної партії з дня прийняття такого рішення.

У разі визнання народного депутата України судом недієздатним, безвісно відсутнім чи оголошення померлим його повноваження припиняються з дня набрання законної сили відповідним рішенням суду».

Конституційний Суд України дійшов висновку, що запропоновані Законопроектом № 1027 редакції пунктів 1–4, 8, 9 частини другої, частин третьої, п'ятої, шостої, восьмої статті 81 Конституції України не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

У запропонованій у Законопроекті № 1027 редакції статті 81 Конституції України пункт 5 її частини другої передбачає, що повноваження народного депутата України припиняються достроково у разі: «5) встановлення судом факту неособистого голосування народним депутатом України у Верховній Раді України, тобто голосування народним депутатом України замість іншого народного депутата України або надання народним депутатом України можливості проголосувати замість нього іншому народному депутату України, – з моменту набрання законної сили рішенням суду про встановлення такого факту». Конституційний Суд України зазначив, що «така зміна до Конституції України є новою підставою для дострокового припинення повноважень народного депутата України (втрати народним депутатом України мандата).

Запропонована в Законопроекті № 1027 юридична формула містить кілька елементів, що становлять підставу для втрати народним депутатом України мандата:

- 1) “неособисте голосування народним депутатом України”;
- 2) “встановлення судом факту неособистого голосування”; при цьому такий елемент, як “неособисте голосування народним депутатом України”, відповідно до тексту запропонованої юридичної формули має два прояви: перший – “голосування народним депутатом України замість іншого народного депутата України”, другий – “надання народним депутатом України можливості проголосувати замість нього іншому народному депутату України”;
- 3) час настання дострокового припинення повноважень народного депутата України – “момент набрання законної сили рішенням суду про встановлення факту неособистого голосування народним депутатом України”».

Крім цього, Конституційний Суд України вказав, що припис частини третьої статті 84 Конституції України стосовно особистого голосування на засіданнях Верховної Ради України є юридичним імперативом, тобто беззастережною, категоричною вимогою для народного депутата України, оскільки представник народу в парламенті має здійснювати свої повноваження особисто. Порушення цієї вимоги є спотворенням сутності представницької демократії. Дія народного депутата України всупереч такій вимозі, безсумнівно, повинна спричиняти його відповідальність як особи, яка вдалася до порушення зазначеного імперативу. Отже, спробу встановити відповідальність народного депутата України за порушення припису частини третьої статті 84 Конституції України можна вважати такою, що має легітимну мету. Водночас запропонована в Законопроекті № 1027 формула передбачає надання судові повноваження встановити лише сам факт того, мало місце чи ні «неособисте голосування». *Автоматична втрата мандата (без рішення Верховної Ради України) народним депутатом України (дострокове припинення повноважень народного депутата України) на підставі встановлення судом лише самого факту будь-якого «неособистого голосування» – безвідносно до характеру дії (дій) народного депутата України, обставин, за яких такий факт мав місце, без установлення природи особистої участі народного депутата України та без урахування того, що стосовно поведінки народного депутата України можуть виявитися обставини пом'якшувального характеру – не відповідатиме вимозі домірності.* Оскільки Конституційний Суд України дійшов висновку, що така редакція не відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України, він також вирішив, що немає потреби досліджувати питання щодо процедури дострокового припинення повноважень народного депутата України за рішенням Верховного Суду в таких випадках, яка пропонувалася Законопроектом № 1027 як зміни до частини четвертої статті 81 Конституції України.

У запропонованій Законопроектом № 1027 редакції статті 81 Конституції України, а саме в пункті 6 її частини другої пропонувалося вилучити слова «виборчого блоку політичних партій». Конституційний Суд України вважає, що запропонована зміна встановлює на конституційному рівні заборону на утворення виборчих блоків політичних партій, хоча відповідно до Конституції України «виборчий блок політичних партій» є окремим інститутом. Якщо чинна Конституція України передбачає можливість утворення виборчих блоків політичних партій та наявність у парламенті за результатами виборів до Верховної Ради України «депутатської фракції виборчого блоку політичних партій», то тим самим громадяни Украї-

ни можуть реалізувати своє право на «участь в управлінні державними справами», «вільно обирати і бути обраними до органів державної влади» (частина перша статті 38 Конституції України) не лише у спосіб здійснення активного та пасивного виборчого права – голосуючи на виборах до парламенту за кандидата у народні депутати України, що належить до політичної партії, або виступаючи як кандидат у народні депутати України, що належить до політичної партії. Це рівною мірою означає, що громадяни України не позбавлені права голосувати за кандидата, який належить до «виборчого блоку політичних партій», або права бути самому кандидатом у народні депутати України на виборах від «виборчого блоку політичних партій».

Конституційний Суд України дійшов висновку, що у разі ухвалення запропонованої Законопроектом № 1027 зміни до Конституції України громадяни України втраять свої права, які їм прямо або опосередковано гарантовано статтями 38 та 81 Конституції України. Отже, запропонована зміна передбачає скасування прав громадянина України та є такою, що не відповідає частині першій статті 157 Конституції України.

Запропонована Законопроектом № 1027 редакція статті 81 Конституції України у пункті 7 її частини другої передбачала, що повноваження народного депутата України припиняються достроково у разі: «7) відсутності його без поважних причин на третині пленарних засідань Верховної Ради України та/або засідань комітету Верховної Ради України, членом якого він є, протягом однієї чергової сесії». Така зміна містила нову підставу дострокового припинення повноважень народного депутата України (втрата народним депутатом України мандата). Конституційний Суд України дійшов висновку, що *запропонована вимога стосовно «відсутності на третині пленарних засідань Верховної Ради України та/або засідань комітету Верховної Ради України, членом якого він є, протягом однієї чергової сесії» не є домірною переслідуваній меті, природа санкції має відповідати тяжкості правопорушення. Крім того, застосоване в Законопроекті № 1027 поняття «без поважних причин» має оцінний характер, що не відповідає критеріям чіткості, однозначності, передбачності, як того вимагає юридична визначеність – складова принципу верховенства права.* Позбавлене юридичної визначеності на конституційному рівні це поняття є вразливим щодо можливості його дискреційного застосування (а в окремих випадках – свавільного) парламентською більшістю на свою користь та на шкоду меншості вже на рівні звичайних законів. Принцип домірності вимагає того, щоб як засоби забезпечення парламентської дисципліни застосовувалися, залеж-

но від обставин, більш м'які дисциплінарні санкції, а не санкція, що їй запропоновано в Законопроекті № 1027 у вигляді дострокового припинення повноважень народного депутата України. Конституційний Суд України дійшов висновку, що запропонована зміна не відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що Законопроект № 1027 є таким, що відповідає вимогам частини другої статті 157 і статті 158 Конституції України, але не відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

До Висновку додано збіжну думку С.П. Головатого.

2.2. СПРАВИ ЗА КЛОПОТАННЯМИ, ВНЕСЕНИМИ У 2019 РОЦІ, ЯКІ СТАНОМ НА 31 ГРУДНЯ 2019 РОКУ ПЕРЕБУВАЛИ НА РОЗГЛЯДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

СПРАВИ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ ПОДАННЯМИ

У 2019 році на розгляді Конституційного Суду України перебували:

- **справа за конституційним поданням** 49 народних депутатів України щодо невідповідності положенням частини другої статті 6, частин першої, другої статті 8, частини другої статті 19, частин першої, другої, третьої статті 35, частин першої, п'ятої статті 36, частин першої, четвертої статті 37, частин другої, третьої статті 84, частини третьої статті 88, статті 91 Конституції України (неконституційності) Закону України «Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України» від 20 грудня 2018 року № 2662–VIII.

Автори клопотання стверджують, що цей закон нівелює релігійну свободу та міжконфесійний мир в Україні, порушує конституційні права та свободи громадян, зокрема право на свободу світогляду і віросповідання, право на свободу об'єднання в організації для здійснення та захисту своїх прав і свобод й задоволення інтересів, право безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність та є прямим втручанням держави у церковні справи, що суперечить положенням частин першої, другої, третьої статті 35, частин першої, п'ятої стат-

ті 36, частин першої, четвертої статті 37 Конституції України. Вони вважають також, що зазначений закон не відповідає положенням частини другої статті 6, частини другої статті 8, частини другої статті 19, частин другої, третьої статті 84, частини третьої статті 88 Конституції України через порушення конституційної процедури його розгляду та ухвалення;

- **справа за конституційним поданням** 51 народного депутата України щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402–VIII, якими передбачено: «Перебуваючи на посаді, суддя не може бути кандидатом на виборні посади в органах державної влади (крім судової) та органах місцевого самоврядування, а також брати участь у передвиборчій агітації» (друге речення частини четвертої статті 54); «Суддя до звільнення з посади або припинення його повноважень не може бути нагороджений державними нагородами, а також будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами. Суддя може бути нагороджений державними нагородами лише за проявлену ним особисту мужність і героїзм в умовах, пов'язаних із ризиком для життя» (частина дев'ята статті 56).

На думку народних депутатів України, положення другого речення частини четвертої статті 54 Закону не відповідають статтям 8, 22, 24, 38, 64, 127 Конституції України, а положення частини дев'ятої статті 56 Закону суперечать статтям 1, 8, 9, 21, 22, 23, 24, 92 Основного Закону України. За їх словами, положення другого речення частини четвертої статті 54 Закону «являє собою довільне та розширене тлумачення вимог частини другої статті 127 Конституції України, якими суддів фактично позбавлено пасивного виборчого права». Крім

того, положення частини дев'ятої статті 56 Закону закріплюють дискримінацію суддів відносно решти представників влади в Україні на предмет нагородження державними нагородами та іншими нагородами, відзнаками, грамотами;

- **справа за конституційним поданням** 47 народних депутатів України щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) положень частини шостої статті 6 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР (далі – Закон) в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII (далі – Закон № 1774), частини шостої статті 96 Кодексу законів про працю України (далі – Кодекс) в редакції Закону № 1774-VIII.

Відповідно до частини шостої статті 6 Закону в редакції Закону № 1774 «мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка) встановлюється у розмірі, не меншому за прожитковий мінімум, встановлений для працездатних осіб на 1 січня календарного року». Частиною шостою статті 96 Кодексу в редакції Закону № 1774 також закріплено, що «мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка) встановлюється у розмірі, не меншому за прожитковий мінімум, встановлений для працездатних осіб на 1 січня календарного року».

Автори клопотання стверджують, що прожитковий мінімум не може використовуватися для встановлення мінімального посадового окладу (тарифної ставки). Він є лише соціальною гарантією того, що мінімальна заробітна плата не буде встановлена нижче рівня, достатнього «для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості» (частина перша статті 1 Закону України «Про прожитковий мінімум»). Також у конституційному поданні зазначено, що після законодавчої зміни розрахункової величини усі працівники нижче 13 тарифного розряду згідно з Єдиною тарифною сіткою розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери отримують заробітну плату на рівні мінімальної заробітної плати, який досягається виключно шляхом доплати до такого рівня. Однак такі доплати не належать до систем оплати праці, які формуються на оцінках виконуваних робіт і кваліфікації працівників, що, на думку авторів клопотання, не відповідає статтям 8, 22, 43 Конституції України.

У клопотанні наголошується, що після набрання чинності Законом № 1774 у частині шостій статті 6 Закону в редакції Закону № 1774, частині шостій статті 96 Кодексу в редакції Закону № 1774 застосовано величину, яка у грошовому вираженні є меншою ніж та, що використовувалася для розрахунку схеми посадових окладів до внесення змін до частини шостої статті 6 Закону, частини шостої статті 96 Кодексу, внаслідок чого були зменшені доходи працівників. Така позиція обґрунтовується тим, що конституційне право на працю дає можливість заробляти собі на життя власною працею, а не жити за рахунок доплат до рівня мінімальної заробітної плати, які не дають можливості забезпечити гідне життя працівника та його сім'ї. Отже, порушується право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло, гарантоване статтею 48 Основного Закону України;

- **справа за конституційним поданням** 51 народного депутата України щодо невідповідності частині другій статті 6, частині другій статті 8, частинам другій та третій статті 10, статті 11, частині другій статті 19, частині третій статті 22, частинам першій та другій статті 24, частинам другій та третій статті 84, частині третій статті 88, частині першій статті 93 Конституції України (неконституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII (далі – Закон № 2704).

На думку народних депутатів України, «положення, передбачені даним Законом, спрямовані на дискримінацію російської, інших мов національних меншин України, дискримінацію громадян за мовними ознаками, крім цього Законом № 2704 порушуються конституційні права громадян, а саме право на використання і захист рідної мови, право на розвиток мовної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України; передбачається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод»; «оспорюваний Закон № 2704 ухвалено з порушенням конституційної процедури розгляду та ухвалення законів», що «ставить під загрозу застосування такого невід'ємного елемента принципу верховенства права, як принцип правової визначеності»;

- **справа за конституційним поданням** 45 народних депутатів України щодо невідповідності статтям 1, 6, 8, 19, 85, 92, 106, 116 Конституції України (неконституційності) положень частини першої, пункту 1 частини третьої статті 11, частини другої (за конституційним поданням – пунктів 1, 3 частини другої) статті 23 Закону України «Про Державне

бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794–VIII у частині закріплення повноважень Президента України призначати на посаду директора Державного бюро розслідувань (далі – Бюро), визначати трьох членів комісії з проведення конкурсу на зайняття посад директора Бюро, його першого заступника та заступника та інформування директором Бюро Президента України з основних питань діяльності Бюро та його підрозділів, про виконання покладених на них завдань, а також подання Президенту України щорічного письмового звіту про діяльність Бюро за попередній рік.

На думку народних депутатів України, стаття 106 Конституції України, яка містить вичерпний перелік повноважень Президента України, не передбачає призначення ним керівників центральних органів виконавчої влади (у тому числі директора Бюро), членів конкурсної комісії з відбору керівників будь-яких центральних органів виконавчої влади, а також здійснення Президентом України контролю за роботою таких органів виконавчої влади, спрямування і координації їх діяльності¹;

- **справа за конституційним поданням** 51 народно-го депутата України щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) положень розділу I, абзацу другого підпункту 1 пункту 2 розділу II Закону України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України “Про перелік об’єктів права державної власності, що не підлягають приватизації”» від 2 жовтня 2019 року № 145–IX, яким Верховна Рада України постановила визнати таким, що втратив чинність, Закон України «Про перелік об’єктів права державної власності, що не підлягають приватизації», та у Законі України «Про приватизацію державного і комунального майна» у частині другій статті 4 абзац дев’ятнадцятий виключити.

Народні депутати України вважають, що положення розділу I Закону не відповідають статті 1, частині другій статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині четвертій статті 13, статті 16, частині першій статті 17, частині другій статті 19, пунктам 33, 36 частини першої статті 85 Конституції України, а положення абзацу другого підпункту 1 пункту 2 розділу II Закону суперечать частині четвертій статті 13, частині першій статті 17 Основного Закону України;

- **справа за конституційним поданням** Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо невідповідності статті 1, частині другій статті 3, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 19, частинам другій, третій статті 22, статті 40, частинам першій, другій статті 46, статті 64 Конституції України (неконституційності) статті 90, підпункту 1 пункту 2 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889–VIII (далі – Закон № 889), частини сьомої статті 21 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року № 2493–III (далі – Закон № 2493).

Згідно з оспорюваними положеннями Закону № 889 пенсійне забезпечення державних службовців здійснюється відповідно до Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» (стаття 90); визнано таким, що втратив чинність, Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року № 3723–XII зі змінами, крім статті 37, що застосовується до осіб, зазначених у пунктах 10 і 12 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 889 (підпункт 1 пункту 2 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення»). За частиною сьомою статті 21 Закону № 2493 пенсійне забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування здійснюється відповідно до Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування».

Автор клопотання стверджує, що оспорюваними положеннями Закону № 889 та Закону № 2493 змінено умови пенсійного забезпечення державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, а також не передбачено права на перерахунок (індексацію) пенсій, призначених за Законом України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року № 3723–XII зі змінами, тому вони не відповідають окремим положенням Конституції України;

- **справа за конституційним поданням** Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо невідповідності положенням частин першої, другої статті 8, частин другої, третьої статті 22, частин першої, четвертої статті 41, частини першої статті 42, частини першої статті 64 Конституції України (неконституційності) положень пункту 2 частини першої статті 7 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування» від 8 липня 2010 року № 2464–VI зі змінами (далі – Закон).

¹ У частині конституційного подання відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі.

У статті 7 Закону визначено базу нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок). Оспорюваними положеннями Закону встановлено, що єдиний внесок нараховується «для платників, зазначених у пунктах 4 (крім фізичних осіб-підприємців, які обрали спрощену систему оподаткування), 5 та 51 частини першої статті 4 цього Закону, – на суму доходу (прибутку), отриманого від їх діяльності, що підлягає обкладенню податком на доходи фізичних осіб. При цьому сума єдиного внеску не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску на місяць».

У разі якщо таким платником не отримано дохід (прибуток) у звітному кварталі або окремому місяці звітного кварталу, такий платник зобов'язаний визначити базу нарахування, але не більше максимальної величини бази нарахування єдиного внеску, встановленої цим Законом. При цьому сума єдиного внеску не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску».

На переконання автора клопотання, положеннями пункту 2 частини першої статті 7 Закону в частині зобов'язання визначити базу нарахування єдиного внеску платником, який не отримав дохід (прибуток) у звітному періоді, «відбулось втручання в право приватної власності та право на зайняття підприємницькою діяльністю»;

- **справа за конституційним поданням** Верховного Суду щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) частини першої статті 37, частини першої статті 94, пункту 3 частини третьої статті 135 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402–VIII зі змінами (далі – Закон № 1402), пунктів 4, 5, 6, 7, 9, 10 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» від 16 жовтня 2019 року № 193–IX (далі – Закон № 193), частин другої, третьої, четвертої статті 24, статті 28¹, частин восьмої статті 31, частини першої статті 42, частини третьої статті 47, частини четвертої статті 48 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 року № 1798–VIII зі змінами (далі – Закон № 1798).

Автор клопотання вважає, що оспорювані положення Закону № 1402, Закону № 193 та Закону № 1798 не відповідають частині першій статті 6, частині першій статті 8, частинам першій, другій статті 55, частинам першій, п'ятій, шостій, сьомій статті 126, частинам першій, другій статті 131 Конституції України.

- **справа за конституційним поданням** 55 народних депутатів України щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) положень статті 375 Кримінального кодексу України (далі – Кодекс), відповідно до яких:

- «1. Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови – карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.
2. Ті самі дії, що спричинили тяжкі наслідки або вчинені з корисливих мотивів, в інших особистих інтересах чи з метою перешкодження законній професійній діяльності журналіста – караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років».

Народні депутати України зазначають, що поняття «завідомо неправосудне» є оціночним, оскільки в жодному нормативному акті не визначено, що ж таке завідомо неправосудні вирок, рішення, ухвала або постанова. На їхню думку, положення статті 375 Кодексу не забезпечують передбачуваності застосування цієї норми, адже судді, приймаючи судові рішення, не можуть передбачити, чи в подальшому органи досудового розслідування розцінять такі рішення як завідомо неправосудні. Народні депутати України вважають, що суб'єкти права повинні передбачати свою правомірну поведінку і розраховувати на стабільність юридичного регулювання. З огляду на зазначене оспорювані положення Кодексу суперечать юридичній визначеності й легітимним очікуванням, які є елементами верховенства права, що порушує вимоги частини першої статті 8, частини першої статті 24 Конституції України. Крім того, суб'єкт права на конституційне подання зазначає, що оспорювані положення Кодексу стали інструментом впливу на незалежність і недоторканність суддів, що не відповідає частині другій статті 126 Основного Закону України;

- **справа за конституційним поданням** 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положень статті 7, частини сьомої статті 20, пунктів 12, 15, 16 частини першої статті 92, частин першої – п'ятої статті 118, частини другої статті 133, частин першої – четвертої статті 140, частин другої, четвертої статті 141 Конституції України в контексті таких питань:
  - чи може Київська міська рада утворювати відділи, управління та інші виконавчі органи не в структурі Київської міської державної адміністрації;

- чи може бути звільнена Президентом України з посади голови Київської міської державної адміністрації особа, обрана Київським міським головою за умови, якщо повноваження особи, обраної Київським міським головою, не припинені в установленому законодавством порядку;
- чи може бути призначена Президентом України на посаду голови Київської міської державної адміністрації особа, не обрана Київським міським головою за умови, якщо повноваження особи, обраної Київським міським головою, не припинені в установленому законодавством порядку.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних конституційних положень обґрунтовується «неможливістю вирішення порушених у конституційному поданні питань існуючими способами усунення правових колізій, а також існуванням різних правових точок зору на їх вирішення»;

- **справа за конституційним поданням** 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень першого речення частини першої статті 13 Конституції України, відповідно до якого земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу, та частини першої статті 14 Конституції України, згідно з якою земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, у системному зв'язку з іншими положеннями Конституції України:
  - преамбули, у якій закріплено, що Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей, виражаючи суверенну волю народу, спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, піклуючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, усвідомлюючи відповідальність

перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями, керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням, приймає цю Конституцію – Основний Закон України;

- статті 1, відповідно до якої Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава;
- частини другої статті 3, згідно з якою права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави;
- частини другої статті 5, за якою носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ; народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування;
- частини четвертої статті 13, відповідно до якої держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки; усі суб'єкти права власності рівні перед законом.

На думку авторів клопотання, відсутність офіційного тлумачення поняття землі як об'єкта права власності Українського народу, основного національного багатства в контексті першого речення частини першої статті 13, частини першої статті 14 Конституції України може в подальшому поставити під сумнів відповідність Основному Закону України будь-якого з прийнятих законів, а також призвести до порушення громадянської злагоди в Україні. Народні депутати України стверджують, що право власності на землю Українського народу і право власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад, держави не є тотожними;

- **справа за конституційним поданням** 53 народних депутатів України щодо відповідності статтям 1, 2, частині другій статті 5, статтям 6, 7, частинам першій, другій статті 8, частинам першій, другій статті 10, статті 11, частині шостій статті 17, частині другій статті 19, частинам першій, другій статті 24, частині другій статті 61, статті 71, частині третій статті 84, пункту 30 частини першої статті 85, статтям 91, 124, 128, 131¹, 132, 133, частинам першій, другій статті 140, частинам третій, четвертій статті 143 Конституції України (конституційності) Закону України «Про особливий порядок місцево-

го самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» від 16 вересня 2014 року № 1680–VII зі змінами (далі – Закон № 1680), Закону України «Про створення необхідних умов для мирного врегулювання ситуації в окремих районах Донецької та Луганської областей» від 6 жовтня 2017 року № 2167–VIII (далі – Закон № 2167), проекту Закону України про недопущення переслідування та покарання осіб – учасників подій на території Донецької та Луганської областей (реєстр. № 5082) (за конституційним поданням – Закон України «Про недопущення переслідування та покарання осіб-учасників подій на території Донецької та Луганської областей» від 16 вересня 2014 року) (далі – Законопроект).

На думку авторів клопотання, Закон № 1680, зокрема, не відповідає «принципу суверенітету та незалежності», «принципу унітарності», «принципу верховенства права», «принципу демократії», «принципу місцевого самоврядування»; передбачає створення загонів народної міліції, на які покладається реалізація завдання з охорони громадського порядку (стаття 9), чим, на думку авторів клопотання, порушується частина шоста статті 17 Конституції України, згідно з якою на території України забороняється створення і функціонування будь-яких озброєних формувань, не передбачених законом; Верховна Рада України прийняла Закон № 1680 з порушенням конституційної процедури ухвалення законів, встановленої у частині третій статті 84 та статті 91 Конституції України.

Народні депутати України стверджують, що на відповідність Конституції України слід перевірити також Законопроект, який, на їх думку, розширює зміст статті 3 Закону № 1680, «приймався під зовнішнім тиском Російської Федерації, тому до нього застосовуються за аналогією всі обґрунтування неконституційності положень Закону № 1680», наведені в конституційному поданні.

СПРАВИ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ СКАРГАМИ

У 2019 році на розгляді Конституційного Суду України перебували:

- **справа за конституційною скаргою** Павлика Владислава Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Суб'єкт права на конституційну скаргу стверджує, що застосування оспорюваних положень Кодексу в остаточному судовому рішенні у його справі – постанові апеляційного суду Сумської області від 13 серпня 2018 року – суперечить принципу верховенства права, порушує «право на судовий захист та право на касаційне оскарження рішення суду»;

- **справа за конституційною скаргою** Марго Поліни Олександрівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини п'ятої, частини сьомої статті 454 Цивільного процесуального кодексу України.

На думку скаржниці, згадані положення Кодексу «фактично виключають цілу категорію обов'язкових до виконання рішень з-під судового контролю, унеможливають їх перегляд з метою виправлення явної судової помилки або наслідків зловживання правом», а також порушують «її право на доступ до суду, а саме право на оскарження рішення»;

- **справа за конституційною скаргою** Завгороднього Сергія Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частин третьої, четвертої статті 130 Кодексу законів про працю України, підпункту 3 пункту 1 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів».

Автор клопотання стверджує, що застосування законодавства про захист прав інвесторів до посадових осіб державних та комунальних установ суперечить принципу правової визначеності як невід'ємному елементу принципу верховенства права, закріпленого в частині першій статті 8 Конституції України. Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що частина четверта статті 130 Кодексу, підпункт 3 пункту 1 розділу I Закону суперечать частині першій статті 8, частинам першій, другій статті 19, частині першій статті 129 Конституції України;

- **справа за конституційною скаргою** Абрамова Петра Станіславовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу першого пункту 22, пункту 23 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Автор стверджує, що оскаржувані положення Закону порушують єдність статусу суддів, ставлять їх у нерівне становище, диференціюють за фактом проходження

кваліфікаційного оцінювання, що порушує гарантовану Конституцією України незалежність суддів, рівність їхніх прав на отримання відповідної суддівської винагороди. Він вважає, що вказані положення Закону не відповідають вимогам частин першої, другої статті 8, частин першої, другої статті 24, частин першої, п'ятої, шостої статті 126 Конституції України;

- **справа за конституційною скаргою** Латюка Петра Яковича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 22 Цивільного кодексу України.

Суб'єкт права на конституційну скаргу стверджує, що оспорювані положення Кодексу не дають визначення поняття «шкода» та «виписані так, що не є зрозумілим, як поєднуються чи різняться поняття "збитки" та "шкода"». Наведене, на думку Латюка П.Я., дає можливість судам при вирішенні спорів, пов'язаних із заподіянням шкоди законами, що визнані неконституційними, неоднаково тлумачити положення статті 22 Кодексу, «обмежуючи передбачене частиною третьою статті 152 Конституції України право фізичних та юридичних осіб на відшкодування шкоди»;

- **справа за конституційною скаргою** Дерменжи Андрія Вікторовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 23 Закону України «Про іпотеку».

Скаржник стверджує, що внаслідок застосування судами України оспорюваних положень Закону зазнало порушення його конституційне право власності;

- **справа за конституційною скаргою** Костіна Володимира Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 82 Кримінального кодексу України.

На думку Костіна В.В., згідно зі статтею 28 Конституції України він має право на «зменшуваність... довічного покарання та на реалістичну перспективу звільнення... на підставі... прямої дії Конституції та норм Конвенції незалежно від закріплення механізму його реалізації у законах України», а факт призначення йому довічного позбавлення волі у «країні, де не існує реалістичної перспективи звільнення від цього покарання, суперечить статті 28 Конституції»;

- **справа за конституційною скаргою** Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий дім

«Еко-вугілля України»» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 79 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121-III (далі – Закон № 2121), підпункту 1 пункту 1 розділу VII «Перехідні положення» Кодексу адміністративного судочинства України (далі – Кодекс), частин першої, другої статті 241, частини першої статті 242, пункту 2 частини другої статті 243 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII (далі – Закон № 2147).

На думку автора клопотання, зі змісту положень частини першої статті 2, частин першої, вісімнадцятої статті 34, частини другої статті 72 Закону № 2121 випливає, що під особою, яка охоплюється наглядовою діяльністю Національного банку України та має право оскаржити в суді в установленому законодавством порядку рішення, дії або бездіяльність Національного банку України чи його посадових осіб (частина перша статті 79), необхідно розуміти юридичну або фізичну особу, яка прямо та/або опосередковано, самостійно чи спільно з іншими особами володіє щонайменше 10% статутного капіталу банку чи правом голосу акцій (паїв) у статутному капіталі банку та/або незалежно від формального володіння справляє значний вплив на управління або діяльність банку, зокрема, якщо наявність такого впливу визнано Національним банком України.

Товариство вважає, що «надаючи право на оскарження рішень НБУ до суду, крім банку, лише особам, що володіють не менш ніж 10% участі у статутному/акціонерному капіталі банку, частина перша статті 79 Закону № 2121 суперечить принципу правової рівності та порушує конституційну заборону на дискримінацію за ознакою майнового стану, які встановлені нормами частини першої статті 21, частин першої, другої статті 24 Конституції України», а також що «положення частини першої статті 79 Закону № 2121, яке позбавляє акціонерів, які володіють менш ніж 10% участі у структурі власності банку (зокрема, Товариство, як власника 9,9982% акцій Банку), можливості оскаржити рішення НБУ до суду, щоб захистити свої майнові права та законні інтереси, суперечить положенням частини третьої статті 8, частин першої, четвертої статті 41, частин першої, другої статті 55 Конституції України та фактично обмежує таких акціонерів у праві доступу до суду».

Крім того, на думку скажника, оспорювані положення підпункту 1 пункту 1 розділу VII «Перехідні положення» Кодексу, частин першої, другої статті 241, частини першої статті 242, пункту 2 частини другої статті 243 Кодексу в редакції до набрання чинності Законом № 2147, які передбачають можливість перегляду за зявою однією з сторін справи рішення суду касаційної інстанції (яке забезпечує легітимні очікування щодо відновлення права власності), тобто ординарну повторну касацію з підстав неоднакового застосування норм матеріального права судом касаційної інстанції, не відповідає вимогам частин першої, четвертої статті 41, частин першої, другої статті 55 Конституції України щодо принципу правової визначеності та відповідній практиці Конституційного Суду України, а отже, і частині першій статті 151² Конституції України;

- **справа за конституційною скаргою** Давимока Олександра Григоровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 частини першої статті 97 Закону України «Про Національну поліцію».

У скарзі стверджується, що, застосовуючи вказані положення Закону у справі заявника, суди порушили конституційні гарантії соціального захисту, оскільки виплата одноразової грошової допомоги у разі визначення інвалідності поліцейському внаслідок захворювання, поранення, пов'язаних із проходженням ним служби в органах внутрішніх справ або поліції, не може пов'язуватись з такою умовою, як підстава звільнення. У зв'язку з тим, що «вказана допомога виплачується лише працівникові поліції, якого звільнено по хворобі», оспорювані положення Закону є дискримінаційними. Скажник просить перевірити на відповідність статті 21, частинам першій, другій статті 24, частині першій статті 46, частині першій статті 64 Конституції України положення пункту 4 частини першої статті 97 Закону;

- **справа за конституційною скаргою** Самсіна Ігоря Леоновича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення другого речення частини першої статті 54 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Як вважає Самсін І.Л., оспорюване положення Закону суперечить вимогам статті 8 (щодо принципу правової визначеності як складової верховенства права), статті 58 (щодо неприпустимості зворотної дії закону в часі та притягнення до відповідальності за діяння, які на час їх вчинення не визначались законом як правопорушення) Конституції України, а також пункту 2 частини шостої

статті 126 Основного Закону України щодо змісту поняття «порушення суддею вимог щодо несумісності».

На думку автора клопотання, ті порушення, які зазначені у частині третій статті 1 та частині сьомій статті 3 Закону України «Про очищення влади», які можуть мати наслідком застосування заборон та відповідно включатися у несумісність судді у розумінні другого речення частини першої статті 54 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», не відповідають конституційному змісту цього поняття, розкритому у частині другій статті 42, частині другій статті 127 Основного Закону України.

Скажник також наголошує, що «включення у поняття несумісності як підстави для звільнення судді наявності щодо нього заборони, яка була застосована з підстав, передбачених частиною третьою статті 1, частиною третьою статті 4 (подання чи неподання певної заяви), та/або частинами першою, другою, четвертою статті 3 Закону України «Про очищення влади» (зайняття певних посад)», є порушенням презумпції невинуватості, свідчить про привласнення парламентом функції із здійснення правосуддя, не відповідає конституційній засаді індивідуалізації юридичної відповідальності, принципу пропорційності як складовій верховенства права та суперечить статті 8, частині другій статті 61, частині першій статті 62, частинам першій та другій статті 124 Конституції України, Самсін І.Л. вважає, що внаслідок застосування судом оспорюваного положення Закону порушено його конституційні права на невтручання в особисте і сімейне життя, на управління державними справами, на працю, які гарантовані статтями 32, 38, 43 Конституції України;

- **справа за конституційною скаргою** Бойка Миколи Вікторовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 частини першої статті 97 Закону України «Про Національну поліцію».

На думку автора клопотання, оспорюваними положеннями Закону «конституційне право на соціальний захист поставлене в залежність від факту звільнення. Таким чином держава, всупереч конституційним гарантіям соціального захисту для всіх поліцейських, що мають право на отримання одноразової допомоги у разі встановлення інвалідності, на законодавчому рівні позбавила цього права поліцейських у тих випадках, коли вони звільнені зі служби з інших підстав»;

- **справа за конституційною скаргою** Олексієнка Миколи Васильовича щодо відповідності Консти-

туції України (конституційності) окремого положення першого речення частини четвертої статті 63 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби та деяких інших осіб».

Олексієнко М.В. зазначає, що внаслідок застосування в остаточному судовому рішенні у його справі оспорюваного положення Закону було суттєво обмежено право автора клопотання на отримання належно перерахованої призначеної пенсії та порушено гарантовані йому Конституцією України права, зокрема право на соціальний захист, що включає право на забезпечення у старості, право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;

- **справа за конституційною скаргою** Пилипчак Ольги Романівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 3 частини першої статті 97 Закону України «Про Національну поліцію».

Заявниця вважає, що передбачене пунктом 3 частини першої статті 97 Закону «право на соціальний захист, а саме отримання одноразової допомоги в разі визначення поліцейському інвалідності» поставлено «в залежність від факту підстав звільнення»; заявниця стверджує, що «держава, всупереч конституційним гарантіям соціального захисту для всіх поліцейських, що мають право на отримання одноразової допомоги у разі встановлення інвалідності, на законодавчому рівні позбавила цього права поліцейських у тих випадках, коли вони звільнені зі служби за власним бажанням»;

- **справа за конституційною скаргою** Плєскача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення другого речення частини четвертої статті 42 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Автор клопотання вважає, що встановлене оспорюваними положеннями Закону України «Про Конституційний Суд України» обмеження є «безальтернативним, негнучким і категоричним» усупереч принципу верховенства права, а також є непропорційним втручанням у його право на доступ до інформації «як складової права на свободу думки і слова та вільного вираження своїх поглядів і переконань».

На думку Плєскача В.Ю., «монополія Конституційного Суду України щодо текстів конституційних скарг, по

яким не прийнято рішення, є цензурою в сфері конституційного судочинства»;

- **справа за конституційною скаргою** Крюка Володимира Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 частини першої статті 97 Закону України «Про Національну поліцію».

Суб'єкт права на конституційну скаргу стверджує, що оспорюване положення Закону є дискримінаційним, оскільки поліцейські, яким визначено інвалідність внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням служби в поліції, після закінчення шестимісячного строку з моменту їх звільнення позбавлені права на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої пунктом 4 частини першої статті 97 Закону;

- **справа за конституційною скаргою** Мельниченка Олександра Степановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини першої статті 82 Кримінального кодексу України.

Заявник стверджує, що суд апеляційної інстанції порушив його «право на перспективу звільнення від довічного, застосувавши національний закон всупереч положенням Конституції України та міжнародного права, які мають пріоритет». Заявник вважає, що він «на підставі статті 28 Конституції... має право на перегляд довічного строку покарання, а також право знати, на яких критеріях та коли саме такий перегляд може бути здійснений»;

- **справа за конституційною скаргою** Щербака Євгена Леонідовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 109 Житлового кодексу Української РСР.

Скаржник вважає, що в результаті застосування оспорюваних положень Кодексу його було позбавлено права вільно володіти і користуватися придбаною ним у власність квартирою в порядку статті 38 Закону України «Про іпотеку», оскільки цим житлом продовжує користуватись його попередня власниця, яку згідно з остаточним судовим рішенням не може бути виселено з цієї квартири без надання іншого постійного жилого приміщення.

На думку автора клопотання, застосовані в остаточному судовому рішенні у його справі оспорювані положення

Кодексу суперечать принципу юридичної визначеності як складовій верховенства права, гарантованого у статті 8 Конституції України; суперечать приписам частини четвертої статті 13, статті 21, частин другої, третьої статті 22, частини першої статті 24 Конституції України; суперечать приписам частини першої статті 30, частин першої, четвертої статті 41, частини першої статті 47, статті 48 Конституції України;

- **справа за конституційною скаргою** Ткаченка Олега Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 3 частини першої статті 97, підпункту «б» пункту 3 частини першої статті 99 Закону України «Про Національну поліцію».

Суб'єкт права на конституційну скаргу стверджує, що внаслідок застосування судами у його справі положень Закону порушено конституційні гарантії соціального захисту, оскільки виплата одноразової грошової допомоги у разі визначення поліцейському інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних із виконанням повноважень та основних завдань міліції або поліції, не може пов'язуватися з такою умовою, як підстава звільнення.

Автор клопотання зазначає, що оспорювані положення Закону, порівняно з приписами Закону України «Про міліцію», згідно з якими «причина звільнення (за власним бажанням чи у зв'язку із хворобою) не мала ніякого значення для реалізації конституційного права на соціальний захист в контексті права на одноразову грошову допомогу», не відповідають положенням статті 22 Конституції України, оскільки звужують зміст та обсяг існуючих прав і свобод;

- **справа за конституційною скаргою** Токаренка Віталія Леонідовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 частини першої статті 97 Закону України «Про Національну поліцію».

Автор клопотання вважає, що оспорюваними положеннями Закону «конституційне право на соціальний захист поставлене в залежність від факту підстав звільнення. Таким чином держава, всупереч конституційним гарантіям соціального захисту для всіх поліцейських, що мають право на отримання одноразової допомоги у разі встановлення інвалідності, на законодавчому рівні позбавила цього права поліцейських у тих випадках, коли вони звільнені зі служби з інших підстав».

Токаренко В.Л. зазначає, що положення пункту 4 частини першої статті 97 Закону є дискримінаційними, позаяк «вказана допомога виплачується лише працівникові поліції, якого звільнено по хворобі»;

- **справа за конституційною скаргою** Григор'євої Лілії Іванівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 1 пункту 28 розділу II Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 року № 1166–VII та цього закону в цілому.

Григор'єва Л.І. стверджує, що скасування оспорюваними положеннями Закону № 1166 права суддів на вихідну допомогу при виході у відставку є виявом безвідповідального ставлення держави до людини та дискримінацією одних суддів стосовно інших, що призвело до звуження змісту та обсягу існуючих прав, порушило принципи верховенства права, соціальної спрямованості економіки, рівності перед законом усіх суб'єктів права власності. На думку Григор'євої Л.І., внаслідок застосування оспорюваного положення Закону № 1166 порушено її право на своєчасне одержання винагороди за працю (вихідної допомоги), передбачене частиною сьомою статті 43 Конституції України, та право власності (на кошти вихідної допомоги), гарантоване частинами четвертою, п'ятою статті 41 Конституції України;

- **справа за конституційною скаргою** Ковальова Артема Васильовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 року № 213–VIII, пункту 3, підпункту 2 пункту 42 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, частини двадцятої статті 86, підпункту 1 пункту 3 розділу XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII, частини двадцять першої статті 50¹ Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789–XII.

Автор клопотання стверджує, що застосування судами системи судоустрою України оспорюваних положень законів України призвело до порушення його прав на соціальний захист, на достатній життєвий рівень та на судовий захист, гарантованих статтями 46, 48, 55 Конституції України. На його думку, пункт 5 розділу III «При-

кінцеві положення» Закону № 213, пункт 3, підпункт 2 пункту 42 розділу I Закону № 76, частина двадцята статті 86, підпункт 1 пункту 3 розділу XII «Прикінцеві положення» Закону № 1697, частина двадцять перша статті 50¹ Закону № 1789 не відповідають положенням статей 1, 6, 8, 9, 17, 19, 22, 46, 48, 55, 58, 64, 92, 131¹ Конституції України;

- **справа за конституційною скаргою Товариства з обмеженою відповідальністю «Укркава»** щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 88 Закону України «Про нотаріат».

Автор клопотання стверджує, що неконституційність оспорюваних положень Закону «має наслідком порушення гарантованого Конституцією України права власності»;

- **справа за конституційною скаргою Кліменко Марини Робертівни** щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 1 пункту 28 розділу II Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 року № 1166–VII.

Кліменко М.Р. стверджує, що скасування оспорюваним положенням Закону № 1166 виплати вихідної допомоги суддям, які вийшли у відставку, порушило законні очікування суддів щодо їх права на мирне володіння майном, звузило зміст та обсяг існуючого права судді на відставку та отримання вихідної допомоги; є дискримінацією однієї категорії суддів стосовно інших; свідчить про невідповідність такого втручання держави у права особи критеріям пропорційності, правової визначеності та недотримання державою справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та набутими відповідно до закону правами особи та суперечить частинам другій, третій статті 22 Конституції України. На думку автора клопотання, оспорюваним положенням Закону № 1166 «порушено принцип незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів, у чому також є порушення гарантії безпеки людини і громадянина, довіри до держави», а також що «зміни законодавства в частині позбавлення суддів права на отримання вихідної допомоги, всупереч статті 22 Конституції України, не були об'єктивно виправданими і не переслідували легітимну мету (економію бюджетних коштів)»;

- **справа за конституційною скаргою Одінової Олени Анатоліївни** щодо відповідності Конституції

України (конституційності) окремих положень абзацу другого статті 471 Митного кодексу України.

Суб'єкт права на конституційну скаргу вказує, що у Кодексі визначено «настання відповідальності за порушення встановленого порядку переміщення через митний кордон валютних цінностей», однак «застосування конфіскації за такого роду адміністративні правопорушення є не виправданим втручанням у конституційне право неприкосновенності приватної власності, надмірним та значним матеріальним навантаженням на особу, а також не є співмірним із завданою шкодою самим правопорушенням інтересам держави». Автор клопотання вважає, що «санкція» статті 471 Кодексу не відповідає частині першій статті 8, частинам першій, четвертій, шостій статті 41 Конституції України, оскільки передбачає «непропорційне, незбалансоване і тому несправедливе покарання у вигляді конфіскації коштів, обіг і транскордонне переміщення яких жодним нормативним документом не заборонена та не обмежена...», а застосування стягнення у вигляді конфіскації «є безальтернативним, негнучким і категоричним – тому воно є непропорційним і несправедливим, а отже таким, яке не відповідає принципу верховенства права», та «надмірним майновим тягарем на громадянина, зовсім не відповідає суспільним та громадським інтересам, та є втручанням держави на мирне володіння майном»;

- **справа за конституційною скаргою Приватного акціонерного товариства «Одестеплокомуненерго»** щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту «а» пункту 2 частини шостої статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що оспорюване положення Закону надає Міністерству юстиції України повноваження позбавляти особу права власності шляхом скасування державної реєстрації на підставі помилок, допущених державним реєстратором, чим порушує положення частини четвертої статті 41 Конституції України. Крім того, на його думку, оспорюване положення Закону встановлює відповідальність особи – власника нерухомого майна – за помилки, допущені державним реєстратором як представником держави, що суперечить частині другій статті 3 Конституції України;

- **справа за конституційною скаргою Шевченка Вячеслава Валентиновича** щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень

пункту 3 частини першої статті 97 Закону України «Про Національну поліцію».

Автор клопотання вважає, що оспорюваними положеннями Закону «конституційне право на соціальний захист, а саме отримання одноразової допомоги в разі визначення поліцейському інвалідності дискримінаційно поставлене в залежність від факту підстав звільнення. Таким чином, держава, всупереч конституційним гарантіям соціального захисту для всіх поліцейських, що мають право на отримання одноразової допомоги у разі встановлення інвалідності, на законодавчому рівні позбавила цього права поліцейських у тих випадках, коли вони звільнені зі служби за власним бажанням». Шевченко В.В. зазначає, що положення пункту 3 частини першої статті 97 Закону є дискримінаційними, оскільки згідно з цими положеннями «вказана допомога виплачується лише працівникові поліції, якого звільнено по хворобі». На думку суб'єкта права на конституційну скаргу, «прив'язування права на отримання одноразової грошової допомоги до такої підстави, як звільнення зі служби лише по хворобі, ставить в нерівне становище колишніх поліцейських... які добросовісно виконували свої обов'язки та отримали інвалідність внаслідок служби в поліції і звільнилися з неї за власним бажанням»;

- **справа за конституційною скаргою** Карвацького Руслана Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини третьої статті 221 Кодексу законів про працю України.

На думку автора клопотання, внаслідок застосування судами у його справі оспорюваного положення Кодексу він був позбавлений можливості захистити в суді свої права, порушені через неправомірне звільнення його з виборної платної посади голови Первинної профспілкової організації Бурштинської теплової електростанції.

Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що положення частини третьої статті 221 Кодексу суперечить статтям 8, 19, 43, 55, 124 та пункту 1 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України;

- **справа за конституційною скаргою** Барсегяна Геворка Сенекеримовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 485 Митного кодексу України.

Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що встановлення законодавцем у статті 485 Кодексу абсолютно визначеної санкції (не визначено найнижчої і найвищої меж розміру штрафу), неможливість зменшення штрафних санкцій, відсутність альтернативних видів санкцій за вчинення відповідного правопорушення свідчить про недотримання вимог частини другої статті 61 Конституції України. На думку автора клопотання, нічим не обмежений розмір штрафу за порушення митних правил, передбачений оспорюваними положеннями Кодексу, перетворюється з міри відповідальності на інструмент позбавлення особи її власності, надмірного обмеження права на достатній життєвий рівень, що не відповідає частині першій статті 41, статті 48 Основного Закону України.

2.3. СПРАВИ ЗА КЛОПОТАННЯМИ, ВНЕСЕНИМИ ДО 2019 РОКУ, ЯКІ СТАНОМ НА 31 ГРУДНЯ 2019 РОКУ ПЕРЕБУВАЛИ НА РОЗГЛЯДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

СПРАВИ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ ПОДАННЯМИ

У 2019 році на розгляді Конституційного Суду України перебували справи за конституційними поданнями, внесеними до 2019 року, зокрема:

- **справа за чотирма конституційними поданнями** (розглядалися в об'єднаному провадженні):

1) Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 6 частини першої, пунктів 2, 13 частини другої, частини третьої статті 3

Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682–VII.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що окремим положенням Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682–VII не відповідають частині першій статті 8, статті 61, частині першій та пункту 5 частини п'ятої статті 126 Конституції України, оскільки положення Закону суперечать принципу правової визначеності як складової принципу верховенства права та встановлюють юридичну відповідальність суддів за одне й те саме правопорушення;

2) 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частин третьої, шостої статті 1, частин першої, другої, третьої, четвертої, восьмої статті 3, пункту 2 частини п'ятої статті 5, пункту 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682–VII.

Автори вважали згадані положення такими, що порушують конституційні принципи верховенства права, рівності і справедливості, заборони дискримінації, правової визначеності, законності, презумпції невинуватості, дотримання і гарантування базових (природних) прав людини, індивідуального характеру відповідальності, незворотності дії в часі законів;

3) Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 1, пунктів 7, 8, 9 частини першої, пункту 4 частини другої статті 3, пункту 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682–VII.

Заявник стверджував, що оскаржувані положення Закону не відповідають положенням частини третьої статті 22, статті 38, статті 58, частини другої статті 61, частини першої статті 62, частини першої статті 64 Конституції України, оскільки визнають колективно винними без забезпечення індивідуального підходу до відповідальності, порушують принцип презумпції невинуватості, допускають звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (зокрема осіб, які перебувають на публічній службі) та обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина у випадках, не передбачених Конституцією України;

4) Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 4 Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682–VII.

Суб'єкт права на конституційне подання вважав, що оскаржуване положення Закону суперечить гарантованому праву на рівний доступ до державної служби, закріпленому в частині другій статті 38 Конституції України, а також частині другій статті 61, частині першій статті 62 Основного Закону України, оскільки не містить важелів забезпечення індивідуального підходу до відповідальності та суперечить принципу презумпції невинуватості;

- **справа за конституційним поданням** 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції

України (конституційності) окремих положень розділу I, пункту 2 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 року № 213–VIII.

Автори клопотання вважали, що Верховна Рада України, приймаючи Закон, допустила звуження змісту та обсягу існуючих прав, гарантій, пільг, компенсацій, які були встановлені законами України. Народні депутати України вважають, що такі дії єдиного органу законодавчої влади в Україні не узгоджуються з положеннями частини другої статті 8, статті 21, частин другої, третьої статті 22, статті 24, частини першої статті 46, частини першої статті 58, частини першої статті 126 Конституції України;

- **справа за конституційним поданням** Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року № 4452–VI.

На думку автора клопотання, Закон не відповідає вимогам статті 6, частини першої статті 8, частини четвертої статті 13, статей 21, 22, частин першої, четвертої, п'ятої статті 41 Конституції України, оскільки оспорювані положення Закону порушують принципи поділу державної влади, верховенства права, рівності прав вкладників та можуть створити ситуацію, за якої фізична особа (вкладник) протиправно позбавляється права власності на вклад;

- **справа за конституційним поданням** 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» та статті 366¹ Кримінального кодексу України.

Народні депутати України вважали, що оспорювані положення Закону порушують конституційні принципи верховенства права, правової визначеності, законності, індивідуальної відповідальності, заборони втручання в особисте життя та розповсюдження конфіденційної інформації, тому вони не відповідають вимогам статей 8, 19, 21, 22, 24, 28, 32, 38, 41, 43, 57, 58, 61, 62, 64, 68, 75 Основного Закону України;

- **справа за конституційним поданням** Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень пунктів 4, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 22, 23, 25 роз-

ділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402–VIII.

Верховний Суд України, обґрунтовуючи конституційне подання, наголосив на необхідності забезпечення конституційного порядку у сфері функціонування судової влади в Україні, гарантій незалежності суддів, доступу громадян до правосуддя та реалізації права кожного на розгляд його справи незалежним і безстороннім судом у визначені законом строки, недопущення звуження змісту та обсягу прав і свобод під час прийняття нових законів або внесення змін до чинних. На його думку, оспорювані положення не відповідають статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 19, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, другій статті 55, частинам першій, п'ятій, шостій статті 126 Конституції України;

- **справа за конституційним поданням** Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу четвертого частини першої статті 208 Кримінального процесуального кодексу України.

Автор клопотання стверджує, що оспорюване положення Кодексу суперечить частинам другій, третій статті 29 Конституції України, оскільки розширює вичерпний перелік випадків, у яких уповноважені законом органи можуть застосовувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід без вмотивованого рішення суду. Суб'єкт права на конституційне подання також вважає, що абзац четвертий частини першої статті 208 Кодексу не відповідає юридичній визначеності як елементу принципу верховенства права, гарантованого частиною першою статті 8 Конституції України, оскільки передбачає дискреційні повноваження уповноважених осіб щодо затримання особи без ухвали слідчого судді, суду за відсутності в законодавстві критеріїв, які дають підстави для прийняття такого рішення;

- **справа за конституційним поданням** 59 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 62, частин першої, третьої статті 80 Конституції України.

Автори клопотання просять дати офіційне тлумачення вказаних положень Основного Закону України в контексті таких питань:

«– чи включає депутатська недоторканність в себе заборону порушення таємниці листу-

вання, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, без отримання згоди Верховної Ради України на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності;

- чи вважається порушенням депутатської недоторканності прослуховування народного депутата України під час його спілкування з третіми особами та відеоконтроль місць загального доступу, де він перебуває, якщо не було надано згоди Верховної Ради України на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності;
- чи може обвинувачення ґрунтуватись на доказах, отриманих з порушенням гарантій депутатської недоторканності, встановлених частинами першою та третьою статті 80 Конституції України, а саме при прослуховуванні народного депутата України під час його спілкування з третіми особами та відеоконтролю місць загального доступу, де він перебуває, якщо не було надано згоди Верховної Ради України на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності».

Як стверджує суб'єкт права на конституційне подання, необхідність в офіційному тлумаченні положень частини третьої статті 62, частин першої, третьої статті 80 Конституції України зумовлена неоднозначним розумінням цих норм правоохоронними органами, які, не отримавши згоди Верховної Ради України на притягнення народних депутатів України до кримінальної відповідальності, прослуховують їхні розмови, що призводить до порушення конституційних гарантій депутатської недоторканності.

- **справа за конституційним поданням** 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від 19 жовтня 2017 року № 2168–VIII.

Автори клопотання, обґрунтовуючи твердження про неконституційність Закону в цілому, вказують, що оспорювані положення Закону, «які визначають його правову природу (правове визначення), сутність та цілі, не відповідають Конституції України, його норми, враховуючи їх юридичну невизначеність, унеможливають

правозастосування та забезпечення конституційної гарантії права на охорону здоров'я»;

- **справа за конституційним поданням** 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 § 2 прикінцевих положень розділу 4 Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів».

Автори клопотання стверджують, що було порушено процедуру прийняття Закону, зокрема не дотримано «процедуру попереднього розгляду проектів законів України», а також вимог щодо особистого голосування народних депутатів України, що суперечить статтям 6, 8, 19, 83, 84, 89, 91 Конституції України. Крім того, на думку авторів клопотання, пункт 4 § 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 Закону суперечить статтям 21, 24, 58, 63 Конституції України, оскільки «порушує право на зворотну дію в часі кримінального закону», а заборона застосування норм кримінального процесуального законодавства до справ, по яким відомості про кримінальне правопорушення внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань до введення в дію змін, запроваджених Законом, порушує право підозрюваного та обвинуваченого на захист та рівність у правах громадян»;

- **справа за конституційним поданням** 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 6 частини другої статті 42 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2017 року № 1556–VII, відповідно до якого не може бути обрана, призначена (у тому числі виконувачем обов'язків) на посаду керівника закладу вищої освіти особа, яка підпадає під дію частини третьої статті 1 Закону України «Про очищення влади».

Автори клопотання стверджують, що вказане положення Закону суперечить частині першій статті 8, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, другій статті 43, статті 64 Конституції України. Обґрунтовуючи твердження про неконституційність положення пункту 6 частини другої статті 42 Закону, народні депутати України вказують, що його зміст і зміст частини третьої статті 1 Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682–VII «спричиняються до одночасного існування двох тлумачень цих норм у їх сукупності, що дуже суттєво різняться між собою». Також у конституційному поданні зазначено, що

положення пункту 6 частини другої статті 42 Закону стосовно обмеження для кандидата на посаду керівника закладу вищої освіти не ґрунтується на спеціальних вимогах до роботи на цій посаді і оспорювана норма є дискримінаційною щодо реалізації особою конституційного права на працю»;

- **справа за конституційним поданням** 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України, згідно з яким норми і положення статті 81 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевого бюджетів та бюджетів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Статтею 81 Закону врегульовано структуру та розмір заробітної плати прокурорів.

Автори клопотання зазначають, що «вирішення питання заробітної плати прокурорів, передбаченої статтею 81 Закону України “Про прокуратуру”... як це закріплено у пункті 26 Прикінцевих та перехідних положень Бюджетного кодексу України, порушує конституційний принцип пріоритету (верховенства) закону і посягає на верховенство права як основоположний принцип правової держави».

Суб'єкт права на конституційне подання також вважає, що зазначеним положенням пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу Верховна Рада України надала Кабінету Міністрів України право самостійно, власними нормативно-правовими актами, вирішувати питання заробітної плати прокурорів. Народні депутати України наголошують, що питання матеріального, соціального та пенсійного забезпечення прокурорів є невід'ємною частиною організації і порядку діяльності прокуратури, що відповідно до пункту 14 частини першої статті 92, частини другої статті 131¹ Основного Закону України мають визначатися виключно законами України, а не актами Кабінету Міністрів України, як це передбачено пунктом 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу. Делегування Верховною Радою України своїх виключних повноважень Кабінету Міністрів України не лише порушує конституційний принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, створює загрозу для незалежності прокурорів, а й прямо посягає на гарантії фінансування прокуратури виключно в установленому законом по-

рядку як засади організації та діяльності прокуратури в цілому.

Крім того, автори клопотання стверджують, що зазначене положення Кодексу «зменшує розмір визначеної Законом України "Про прокуратуру" заробітної плати прокурорів ... звужує зміст та обсяг прав прокурора на заробітну плату, яка визначена Законом України "Про прокуратуру" і має забезпечувати гідний статусу життєвий рівень»;

- **справа за конституційним поданням 46 народних депутатів України** щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України.

Автори клопотання стверджують, що соціальний захист ветеранів війни, який здійснюється відповідно до положень статей 12, 13, 14, 15 та 16 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII зі змінами, «є державною гарантією та має безумовний характер», а тому не може залежати від наявних фінансових ресурсів державного і місцевого бюджетів та бюджетів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. На думку народних депутатів України, оспорюване положення Кодексу не узгоджується з приписами частини п'ятої статті 17 Основного Закону України, за якою «держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей»;

- **справа за конституційним поданням 47 народних депутатів України** щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», статей 15, 15¹, 26 Закону України «Про кінематографію».

Автори клопотання вважають, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

- 1) положення першого речення абзацу десятого частини другої статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року № 3759–XII зі змінами (далі – Закон № 3759), відповідно до якого «трансляції аудіовізуальних творів (фільмів, телепередач, крім інформаційних та інформаційно-аналітичних телепередач), одним із учасників яких є особа, внесена до Переліку осіб, які створю-

ють загрозу національній безпеці, оприлюдненого на веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв»;

- 2) окремі положення Закону України «Про кінематографію» від 13 січня 1998 року за № 9/98–ВР зі змінами (далі – Закон № 9), а саме:
  - абзацу четвертого частини третьої статті 15, згідно з якими «одним з учасників фільму є фізична особа, включена до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці, оприлюдненому в установленому порядку»;
  - абзацу четвертого частини четвертої статті 15, за якими «у тому числі внесення одного з учасників фільму до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці, оприлюдненому в установленому порядку»;
  - частини шостої статті 15, відповідно до яких «Перелік осіб, які створюють загрозу національній безпеці, складає центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, на підставі звернень Ради національної безпеки і оборони України, Служби безпеки України, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення»;
  - частини сьомої статті 15, згідно з якими «Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті Перелік осіб, які створюють загрозу національній безпеці, та забезпечує своєчасне його оновлення»;
  - частини першої статті 15¹, за якими «а також забороняється трансляція (демонстрування шляхом показу каналами мовлення) фільмів, вироблених фізичними та юридичними особами держави-агресора»;
  - частини другої статті 15¹, відповідно до яких «Заборона трансляції фільмів, вироблених фізичними та юридичними особами держави-агресора, які не містять популяризації або пропаганди органів держави-агресора та їхніх окремих дій, поширюється на фільми, вироблені та/або вперше оприлюднені (демонстровані) після 1 січня 2014 року»;
  - частини третьої статті 26, згідно з якими «Порядок накладення штрафів за порушення вимог статті 15¹ цього Закону затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної

політики у сфері кінематографії, та має відповідати вимогам Господарського кодексу України та Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

На думку авторів клопотання, оспорювані положення Закону № 3759, Закону № 9 суперечать частині другій статті 3, частині першій статті 8, частині третій статті 15, частині другій статті 19, статті 21, частинам другій, третій статті 22, частині другій статті 24, частині першій статті 32, статті 34, частині першій статті 64, статті 75, пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України.

- **справа за конституційним поданням** 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) постанови Верховної Ради України «Про схвалення пропозицій щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 4 жовтня 2018 року № 2589–VIII.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, «що Постанова є неконституційною, оскільки її прийняття відбулося з порушенням Верховною Радою України конституційної процедури її розгляду та ухвалення, включаючи спотворення результатів голосування народних депутатів України внаслідок їх неособистого голосування, а парламент, прийнявши Постанову, вийшов за межі своїх повноважень, встановлених виключно Конституцією України».

Автори клопотання зазначають, що під час голосування за проект Постанови № 9157 «в залі пленарних засідань відбулися численні випадки голосувань народних депутатів України замість відсутніх у залі засідання Верховної Ради України інших народних депутатів України, шляхом використання їх карток для голосувань, що є порушенням частини третьої статті 84 Конституції України».

СПРАВИ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ СКАРГАМИ

- **справа за конституційною скаргою** Мосюрчака Василя Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889–VIII, пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до де-

яких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 року № 213–VIII.

Автор клопотання вважає, що зазначеними положеннями Закону № 889, Закону № 213 значно звужено зміст права на пенсійне забезпечення державних службовців шляхом обмеження встановлених раніше гарантій щодо перерахунку пенсій, оскільки до набрання чинності оспорюваними нормами він мав право на перерахунок пенсії відповідно до статті 37¹ Закону № 3723;

- **справа за конституційною скаргою** громадянина Клименка Олексія Вікторовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 9 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» від 28 грудня 2014 року № 80–VIII зі змінами, пункту 11 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» від 25 грудня 2015 року № 928–VIII зі змінами, пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України.

Автор клопотання вважає, що наділення Кабінету Міністрів України згідно з названими положеннями Закону № 80, Закону № 928 та Кодексу повноваженням регулювати питання заробітної плати прокурорів не відповідає принципу верховенства права, тому ці положення суперечать статтям 8, 9, 21, 22, 43, 48, 64, 85, 95 Конституції України; зупинення дії законів, якими особам встановлені певні права та соціальні гарантії, суперечить статтям 21, 22 Конституції України; після прийняття Верховною Радою України Закону № 1697 він мав законні очікування щодо отримання заробітної плати у розмірі, визначеному в статті 81 цього закону, однак через протиправне зупинення дії її положень його та інших працівників прокуратури України позбавлено права власності на кошти, які вони могли отримати;

- **справа за конституційною скаргою** Кременчуцького Анатолія Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

На думку заявника, застосування Апеляційним судом Луганської області положень частини десятої статті 294 Кодексу спричинило позбавлення його права на касаційне оскарження судового рішення, а припису пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України – порушення інших його прав, зокрема передбачених статтею 43 (пра-

во на працю) і статтею 55 (право на судовий захист прав і свобод людини та громадянина) Конституції України;

- **справа за конституційною скаргою** Дядечка Івана Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу другого частини першої, частини третьої статті 88 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402–VIII зі змінами.

Автор клопотання вважає, що внаслідок застосування в остаточному судовому рішенні у його справі оспорюваних положень Закону було порушено принцип верховенства права. Він стверджує, що частина третя статті 88 Закону «обмежує судовий контроль встановленням вичерпного переліку формальних (а не змістовних) підстав для оскарження рішення ВККС України та позбавляє можливості здійснення оцінки доказів та фактичних обставин справи у ході здійснення такого контролю», що вказує на невідповідність цієї норми частині третій статті 124 Конституції України, а також суперечить частинам другої, шостій статті 55 Конституції України;

- **справа за конституційною скаргою** Левченко Ольги Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 року № 213–VIII у частині скасування з 1 червня 2015 року норм щодо пенсійного забезпечення осіб, яким призначення пенсії здійснюється відповідно до Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII зі змінами.

Заявниця вважає, що положення пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону № 213–VIII у частині скасування з 1 червня 2015 року норм щодо пенсійного забезпечення осіб, яким призначення пенсії здійснювалося відповідно до Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року зі змінами № 1697–VII, є такими, що не відповідають частинам першій, другій статті 8, частині п'ятій статті 17, статтям 21, 22, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, другій статті 46, статтям 48, 64 Конституції України, оскільки порушують її конституційні права на соціальний захист та достатній життєвий рівень;

- **справа за конституційною скаргою** Шкоди Павла Васильовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини другої статті 392, пункту 2 частини другої статті 428 Кримінального процесуального кодексу України.

Заявник вважає, що оспорюваними положеннями Кодексу обмежено його право на оскарження в апеляційному та касаційному порядку ухвал, постановлених під час судового провадження в суді першої інстанції, до ухвалення судових рішень, передбачених частиною першою статті 392 Кодексу;

- **справа за конституційною скаргою** Дяченка Олександра Миколайовича та інших громадян України (загалом 62 особи) щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

Заявники стверджують про «порушення їх конституційного права, визначеного статтею 50 Конституції України на охорону їх життя і здоров'я», вважають, що зазнало порушення передбачене статтею 56 Конституції України їх «право на відшкодування за рахунок держави матеріальної та моральної шкоди, завдані незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень» та зазначають, що «справедливий перерахунок отриманих ліквідаторами заробітних плат в відповідності з фактичними обставинами виконуваних ними робіт по ліквідації Чорнобильської катастрофи не проведено станом і на сьогодні, то зменшення визнаного державою мінімуму розміру пенсії інвалідам ЧАЕС, розрахований з мінімального розміру компенсацій втраченої працездатності, є прямим порушенням вимог статті 56 Конституції України»;

- **справа за конституційною скаргою** Крупка Дмитра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини першої статті 81, частини першої статті 82 Кримінального кодексу України.

На думку заявника, на підставі статті 28 Конституції України він має право на «зменшуваність довічного покарання та на реалістичну можливість звільнення... на підставі... прямої дії Конституції та норми Конвенції незалежно від закріплення механізму його реалізації у законах України», а факт призначення йому довічного позбавлення волі «у країні, де не існує реалістичної перспективи звільнення від довічного ув'язнення, суперечить гарантіям ст. 28 Конституції»;

- **справа за конституційною скаргою** Кошевого Віктора Івановича щодо відповідності Конституції

України (конституційності) припису статті 90 Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889–VIII.

Заявник стверджує, що «Законом № 889 (ст. 90) закріплено правило, за яким пенсійне забезпечення державних службовців здійснюється відповідно до Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” від 09.07.2003 № 1058–IV, стаття 42 якого виключає можливість перерахунку пенсії, в разі підвищення розміру заробітку працюючих державних службовців, як це було передбачено в Законі № 3723 (стаття 37¹)», що порушує його право на соціальний захист та право на достатній життєвий рівень, право на охорону здоров’я та медичну допомогу. На думку заявника, «використовуючи норми Закону № 889–VIII в частині пенсійного забезпечення державних службовців (стаття 90) в остаточному судовому рішенні, застосовано силу зворотної дії положень статті 37¹ Закону № 3723, чим допущено порушення норми частини 1 ст. 58 Конституції України...»;

- **справа за конституційною скаргою** Дем’яносова Миколи Власовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 3, 9 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 6 грудня 2016 року № 1774–VIII.

Суб’єкт права на конституційну скаргу стверджує, що запроваджене оспорюваними положеннями Закону регулювання визначення посадових окладів призвело до зменшення посадових окладів суддів, які не пройшли кваліфікаційного оцінювання, у понад 2 рази, а отже, до суттєвого зменшення розміру матеріального забезпечення таких суддів та зниження конституційних гарантій їх незалежності, що суперечить частині першій статті 126 Конституції України, а також порушує право кожного на судовий захист його прав і свобод. На думку автора клопотання, встановлення положеннями пунктів 3, 9 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону розрахункової величини для визначення посадових окладів суддів, відмінної від розрахункової величини, встановленої законом про судоустрій, не відповідає частині другій статті 8, частині другій статті 130 Конституції України;

- **справа за конституційною скаргою** Наумчука Миколи Ілліча щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 3, 9 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 6 грудня 2016 року № 1774–VIII.

Порівняльний аналіз конституційних скарг Дем’яносова М.В. та Наумчука М.І. дає підстави для висновку, що вони стосуються того самого питання – відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 3, 9 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону, є подібними і за змістом відрізняються лише в описовій частині розгляду судових справ;

- **справа за конституційною скаргою** Цимбала Михайла Андрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу п’ятдесять першого підпункту 5 пункту 63 розділу I Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28 грудня 2014 року № 79–VIII, пункту 9 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» від 28 грудня 2014 року № 80–VIII зі змінами, пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України.

Автор клопотання вважає, що «вирішення питання заробітної плати прокурорів, передбаченої статтею 81 Закону України “Про прокуратуру”... як це закріплено у пункті 26 розділу VI “Прикінцеві та перехідні положення” Бюджетного кодексу України, порушує принцип верховенства права». Наголошує, що питання матеріального, соціального та пенсійного забезпечення прокурорів є невід’ємною частиною організації і порядку діяльності прокуратури, що відповідно до пункту 14 частини першої статті 92, частини другої статті 131¹ Основного Закону України мають визначатися виключно законами України, а не актами Кабінету Міністрів України, як це передбачено окремим положенням пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу. Делегування Верховною Радою України своїх виключних повноважень Кабінету Міністрів України порушує конституційний принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, створює загрозу для незалежності прокурорів, посягає на гарантії фінансування прокуратури виключно в установленому законом порядку як засади організації її діяльності в цілому. Стверджує, що оспорюване положення Кодексу «зменшує розмір визначеної Законом України “Про прокуратуру” заробітної плати прокурорів, звужує зміст та обсяг прав прокурора на заробітну плату, яка визначена Законом України “Про прокуратуру” і має забезпечувати гідний статусу життєвий рівень»;

- **справа за конституційною скаргою** Татькова Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п’я-

тої статті 190, пункту 1 частини першої, частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України.

Суб'єкт права на конституційну скаргу стверджує, що оспорювані положення Кодексу передбачають право сторони обвинувачення на апеляційне оскарження ухвали про відмову в наданні дозволу на затримання з метою приводу та позбавляють сторону захисту права на оскарження ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу. На думку автора клопотання, таке привілейоване становище сторони обвинувачення порівняно зі стороною захисту в контексті наявності права на апеляційне оскарження не узгоджується з конституційним принципом верховенства права, суперечить такій основній zasadі судочинства, як рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, та порушує конституційне право на судовий захист, складовою якого є право на апеляційне оскарження справи;

- **справа за конституційною скаргою** Поклонської Наталі Володимирівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 § 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII.

Автор клопотання стверджує, що застосування судами положень пункту 4 § 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 Закону порушує гарантоване Конституцією України його право на судовий захист, а також конституційні принципи рівності громадян у своїх правах та перед законом, оскільки зазначені норми обмежують підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення у реалізації права на оскарження повідомлення про підозру слідчого, прокурора «за ознакою часу» внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, чим встановлюють різний обсяг процесуальних прав вказаних осіб залежно від певної дати;

- **справа за конституційною скаргою** Коптіліна Григорія Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 § 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII.

Автор клопотання стверджує, що застосування судами пункту 4 § 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 Закону порушує гарантоване частиною першою статті 55 Конституції України його право на судовий захист, а також конституційні принципи рівності громадян у своїх правах та перед законом (стаття 21, частина перша статті 24 Основного Закону України), оскільки запроваджена цим пунктом «певна диференціація громадян України за часовим принципом» впливає «на об'єм та зміст їх прав у кримінальному процесі»;

- **справа за конституційною скаргою** Мельничук Надії Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 1 пункту 28 розділу II Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 року № 1166–VII.

Мельничук Н.М. стверджує, що оспорюване положення Закону № 1166 не лише не узгоджується «з конституційними вимогами про недопустимість зниження або скасування змісту чи обсягу наявних прав суддів на одержання вихідної допомоги як одного з елементів інституту відставки судді, а й призведе до зниження конституційних гарантій їх незалежності, а тому суперечать частині першій статті 8, частині третій статті 22, частині першій статті 126 Основного Закону України». Запроваджені положенням підпункту 1 пункту 28 розділу II Закону № 1166 «законодавчі зміни суперечать меті встановлення конституційної гарантії матеріального забезпечення суддів як елемента їх незалежності, не відповідають принципу єдиного статусу всіх суддів України, принципу рівності усіх перед законом, оскільки запроваджують різницю між суддями, які пішли у відставку до 01.04.2014 і після 30.09.2016, а тому не відповідають статті 21, частинам першій, другій статті 24 Конституції України»;

- **справа за конституційною скаргою** Плєскача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 307, частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України.

Суб'єкт права на конституційну скаргу зазначає, що оспорюваними положеннями Кодексу обмежено його право на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді, що постановляється за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про вчинення кримінального правопору-

шення; вказані положення Кодексу не відповідають Конституції України, оскільки порушують гарантоване нею право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частина друга статті 55), а також суперечать пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України, згідно з яким «основними засадами судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення»;

- **справа за конституційною скаргою Товариства з обмеженою відповідальністю «Теодора»** щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 § 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII.

На думку суб'єкта права на конституційну скаргу, пункт 4 § 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 Закону «ставить у нерівне (дискримінаційне) становище осіб, щодо яких були застосовані заходи кримінально-правового характеру у межах кримінального провадження, яке триває роками (у даному випадку з 2014 року) та у межах якого не було встановлено підозрюваних у вчиненні будь-якого правопорушення осіб»;

- **справа за конституційною скаргою Мироненка Станіслава Станіславовича** в частині щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу третього пункту 9 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» від 28 грудня 2014 року № 80–VIII, пункту 11 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» від 25 грудня 2015 року № 928–VIII.

Мироненко С.С. вважає, що оспорювані положення Закону № 80, Закону № 928, постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2012 року № 505 та додатка 3 до неї суперечать вимогам статей 1, 3, 6, частини першої статті 8, частини третьої статті 22, частини четвертої статті 43, частини другої статті 131¹ Конституції України, оскільки зазнали порушень гарантовані Конституцією України право на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом (частина четверта статті 43 Конституції України), та «право на недопущення звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів» (частина третя статті 22 Конституції

України). Зауважує, що надання Законом № 80 та Законом № 928 повноважень Кабінету Міністрів України вирішувати своїми актами питання, які мають врегульовуватися лише законами України, а саме визначення порядку та розмірів заробітної плати прокурорів, порушує засади поділу державної влади в Україні на законодавчу, виконавчу та судову, не відповідає принципу правової визначеності як елементу принципу верховенства права та гарантіям незалежності прокурорів, а також створює загрозу для функціонування системи прокуратури в цілому;

- **справа за конституційною скаргою Карякіна Едуарда Сергійовича** щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення статті 79 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121–III.

Автор клопотання вважає, що внаслідок застосування оспорюваного положення Закону в остаточному судовому рішенні у його справі – постанові Верховного Суду України від 24 жовтня 2017 року – порушено гарантоване кожному статтею 55 Конституції України право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб;

- **справа за конституційною скаргою Голяшкіна Олега Володимировича** щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402–VIII зі змінами в цілому та положень частини п'ятої статті 83, підпункту «а» пункту 11 частини четвертої статті 85, частини першої статті 86, частини третьої статті 88, пункту 6 частини першої статті 93, частини сьомої статті 101 цього закону.

На думку автора клопотання, оспорювані положення Закону суперечать положенням статті 8, частинам першої, другій статті 24, частині першої статті 32, частинам першої, другій статті 55, частині першої статті 64, пункту 14 частини першої статті 92, підпункту 4 пункту 16¹ розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, оскільки надають Вищій кваліфікаційній комісії суддів України повноваження регламентувати питання порядку проведення кваліфікаційного оцінювання, які мають бути врегульовані виключно законом, обмежують право близьких осіб і членів сім'ї судді на приватне й особисте життя та містять суто формальні підстави для судового оскарження рішення цієї комісії. Порушує питання про визнання Закону в цілому таким, що не відповідає вимогам частини другої статті 8 Конституції України.

2.4. ВІДМОВА У ВІДКРИТТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Винесення ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження у справі – важлива частина діяльності Конституційного Суду України зі здійснення конституційного контролю. Для того, щоб він міг предметно розглянути положення нормативного акта чи сам нормативний акт на його відповідність нормам Конституції України, клопотання щодо такого розгляду має відповідати низці визначених законом формальних і змістовних вимог. Воно має бути бездоганним у плані надання Конституційному Суду України точних текстів актів, що оспорується, інших документів, без яких провадження не може бути відкрите (особливо це стосується такого виду клопотання, як конституційна скарга). Заявник повинен надати Конституційному Суду України точну інформацію про джерела, на які він спирається, пояснюючи необхідність розгляду питання щодо неконституційності. У Конституційному Суду України не повинно бути сумнівів щодо ідентичності особи, яка звернулася до Конституційного Суду України або представляє інтереси того, хто звернувся. Але найголовніше, клопотання щодо надання висновку про відповідність нормативного акта (його окремих положень) Конституції України має бути обґрунтованим; у ньому має бути здійснено змістовний аналіз положень, які підлягають конституційному контролю, і норм Конституції України (яким ці положення, на думку заявника, не відповідають); має бути показано співвідношення між ними, логіку міркувань, у результаті яких заявник дійшов висновку про те, що положення закону (іншого нормативного акта) суперечить Конституції України, призводить до порушення конституційних прав і принципів. Якщо таких вимог у клопотанні не дотримано, Конституційний Суд України не може відкрити провадження: мотивуючи акт про таке відкриття, він не може виступати від імені заявника і на власний розсуд додавати чи уточнювати інформацію або аргументи, які у клопотанні відсутні або неясно сформульовані.

Ця обставина пояснює значну кількість ухвал про відмову у відкритті провадження, які приймає Конституційний Суд України.

ВІДМОВА У ВІДКРИТТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ ПОДАННЯМИ

У 2019 році Конституційним Судом України відповідно до положень статті 62 Закону України «Про Конститу-

ційний Суд України» постановлено 9 ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними поданнями, зокрема, з підстав:

- неналежності до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у клопотанні (1);
- невідповідності клопотання вимогам, передбаченим законом (5);
- втрати чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України (1);
- неналежності до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у клопотанні, та невідповідності клопотання вимогам, передбаченим законом, одночасно (2).

Крім того, у 2019 році Конституційним Судом України постановлено 3 ухвали про закриття конституційного провадження у справі за конституційними поданнями (2 – з причини неналежності до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційному поданні, 1 – з причини втрати чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України).

ВІДМОВА У ВІДКРИТТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ СКАРГАМИ

У період з 1 січня по 31 грудня 2019 року Конституційним Судом України було постановлено 286 ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами (сенатами – 16, колегіями суддів – 270). У 7 ухвалях колегії суддів за частиною порушених у конституційних скаргах питань відкрили конституційне провадження, за частиною – відмовили у відкритті.

Найчастіше підставою для відмови у відкритті конституційного провадження за конституційними скаргами визнавалася їх *неприйнятність* (пункт 4 частини першої статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України»). Про це зазначено у 249 ухвалях колегій суддів та 13 ухвалях сенатів. При цьому *головною причиною неприйнятності конституційних скарг, за оцінкою Конституційного Суду України, є відсутність обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України*

(його окремих положень) із зазначенням порушеного права людини, гарантованого Конституцією України; про це зазначено у 220 ухвалях колегій суддів та в 10 ухвалях сенатів. На неприйнятність з інших підстав, передбачених статтею 55 Закону України «Про Конституційний Суд України», вказується у 44 ухвалях колегій суддів; у 10 ухвалях колегії вказали також на очевидну необґрунтованість змісту і вимог конституційної скарги, що є порушенням вимог частини четвертої статті 77 цього закону.

Причинами неприйнятності конституційних скарг, за оцінкою Конституційного Суду України, виступали також наявне зловживання правом на подання скарги (частина четверта статті 77), недотримання вимог щодо вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту (пункт 1 частини першої статті 77), порушення строку подання конституційної скарги (пункт 2 частини першої

статті 77), незастосування оспорюваного положення в остаточному судовому рішенні (частина перша статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Підставами для відмови у відкритті провадження за конституційними скаргами Конституційний Суд України визнавав, крім згаданого, неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційних скаргах (пункт 2 частини першої статті 62); втрату чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України (пункт 5 частини першої статті 62); наявність рішення Конституційного Суду України щодо того самого предмета конституційної скарги (пункт 6 частини першої статті 62); звернення до Конституційного Суду України неналежним суб'єктом (пункт 1 частини першої статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

2.5. АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ: ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ

У 2019 році Конституційний Суд України ухвалив 19 рішень та надав 9 висновків. У Рішенні Конституційного Суду України (Другий сенат) від 13 грудня 2019 року № 7-р(II)/2019 Верховну Раду України зобов'язано привести нормативне регулювання у відповідність до положень Конституції України та цього Рішення, а у Рішенні Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 визначено порядок його виконання. У 17 рішеннях визнано такими, що не відповідають Конституції України, положення законів України або такими, що відповідають Конституції України, положення законів України без будь-яких рекомендацій щодо їх виконання. У таких випадках з метою їх реалізації парламент, інші органи державної влади вживають відповідних заходів самостійно.

ЩОДО СТАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ, УХВАЛЕНИХ У 2019 РОЦІ У СПРАВАХ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ ПОДАННЯМИ

РІШЕННЯ від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019

Ухвалено у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конститу-

ції України (конституційності) статті 368² Кримінального кодексу України.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), статтю 368² Кримінального кодексу України».

Порядку та строків виконання Рішення Конституційним Судом України не визначено.

У зв'язку з його ухваленням Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» від 31 жовтня 2019 року № 263-IX. У пояснювальній записці до проекту цього закону зазначалося, що його розробку та прийняття обумовлено необхідністю відновлення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення. Закон доповнив Кримінальний кодекс України статтею 368⁵ «Незаконне збагачення», в диспозиції якої незаконне збагачення визначено як *набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи*. У примітці до зазначеної статті визна-

чено, зокрема, поняття «особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»; «набуття активів особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність» (яке включає набуття активів у власність іншою фізичною або юридичною особою, якщо доведено, що таке набуття здійснено за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або що така особа може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними. Визначено також поняття «активи» (грошові кошти, інше майно, майнові права, нематеріальні активи, у тому числі криптовалюти, обсяг зменшення фінансових зобов'язань, роботи чи послуги); «законні доходи особи». Згідно з положеннями підпунктів 1, 2 пункту 2 розділу I Закону в абзацах першому, другому пункту 1 примітки до статті 364 та пункті 2, абзаці першому пункту 3 примітки до статті 368 Кримінального кодексу України цифри «368²» замінено цифрами «368⁵».

Закон опубліковано в газеті «Голос України» 27 листопада 2019 року. Закон набрав чинності з 28 листопада 2019 року.

Аналіз змісту згаданої статті дозволяє вважати, що оновлене регулювання враховує юридичні позиції, сформульовані в Рішенні від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019.

РІШЕННЯ від 4 червня 2019 року № 2-р/2019

Ухвалено у справі за конституційними поданнями 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про пенсійне забезпечення» та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про пенсійне забезпечення», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про державну службу», «Про судову експертизу», «Про Національний банк України», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про статус народного депутата України», «Про дипломатичну службу», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про Кабінет Міністрів України», «Про прокуратуру», а також Положення про помічника-консультанта народного депутата України, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 13 жовтня 1995 року № 379/95-ВР.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення пункту “а” статті 54, статті 55 Закону України “Про пенсійне забезпечення” від 5 листопада 1991 року № 1788-ХІІ зі змінами, внесеними законами України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення” від 2 березня 2015 року № 213-VIII, “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” від 24 грудня 2015 року № 911-VIII».

Порядку та строків виконання Рішення Конституційним Судом України не визначено.

Верховною Радою України не було прийнято будь-яких актів стосовно Рішення. Рішення не реалізується.

РІШЕННЯ від 6 червня 2019 року № 3-р/2019

Ухвалено у справі за конституційними поданнями Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та 65 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 частини першої статті 3, абзацу третього частини третьої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб».

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення пункту 5 частини першої статті 3, абзацу третього частини третьої статті 45 Закону України “Про запобігання корупції” від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII зі змінами, пункту 2 розділу II “Прикінцеві положення” Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб” від 23 березня 2017 року № 1975-VIII».

Порядку та строків виконання Рішення Конституційним Судом України не визначено.

Проте Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 2 жовтня 2019 року № 140-IX. Згідно з підпунктом «в» підпункту 2

пункту 11 розділу I та абзацом четвертим підпункту «б» підпункту 19 пункту 11 розділу I цього закону з частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII зі змінами виключено пункт 5, з частини третьої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII зі змінами виключено абзац третій. Відповідно, з кола суб'єктів декларування виключаються представники громадськості, інші особи, які не здійснюють функції держави або місцевого самоврядування та поширення на яких заходів фінансового контролю є надмірним та необґрунтованим втручанням у їхні права (по-яснювальна записка до проекту Закону).

Зміни до пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб» від 23 березня 2017 року № 1975–VIII не вносилися.

Закон опубліковано в газеті «Голос України» 17 жовтня 2019 року. Закон набрав чинності з 18 жовтня 2019 року.

Рішення частково реалізовано.

РІШЕННЯ від 13 червня 2019 року № 5-р/2019

Ухвалено у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 1, пункту 2 частини першої статті 4, частини першої, абзаців першого, другого частини другої статті 5, абзаців другого, третього, четвертого, п'ятого, тридцять дев'ятого, сорокового частини третьої, частини шостої статті 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (справа про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

- «1. *Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), абзац п'ятий частини третьої статті 8 Закону України "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг" від 22 вересня 2016 року № 1540–VIII.*
2. *Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), частину першу*

статті 1, пункт 2 частини першої статті 4, частину першу, абзаци перший, другий частини другої статті 5, абзаци другий, третій, четвертий, тридцять дев'ятий, сороковий частини третьої, частину шосту статті 8 Закону України "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг" від 22 вересня 2016 року № 1540–VIII.

3. *Частину першу статті 1, пункт 2 частини першої статті 4, частина перша, абзаци перший, другий частини другої статті 5, абзаци другий, третій, четвертий, тридцять дев'ятий, сороковий частини третьої, частина шоста статті 8 Закону України "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг" від 22 вересня 2016 року № 1540–VIII, визнані неконституційними, втрачають чинність з 31 грудня 2019 року».*

Порядку та строків виконання Рішення Конституційний Суд України не визначив, водночас він відтермінував втрату чинності цими положеннями для приведення чинного законодавства у відповідність до вимог Конституції України з метою уникнення прогалин у законодавстві стосовно порядку організації діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – Комісія), що може унеможливити її функціонування та виконання нею завдань державного регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

19 грудня 2019 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення конституційних принципів у сферах енергетики та комунальних послуг» № 394–IX (Закон № 394). Відповідно до підпунктів 1, 3, 4, 7 пункту 10 розділу I Закону № 394 внесено зміни до Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22 вересня 2016 року № 1540–VIII (далі – Закон № 1540), зокрема, до його статей 1, 4, 5, 8. Комісія визначена як постійно діючий центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України; одним із основних принципів діяльності Комісії є самостійність та незалежність у межах, визначених законом; у своїй діяльності керується Конституцією України, Законом № 1540 та іншими законодавчими актами України. Під час виконання своїх функцій та повноважень Комісія діє самостійно у межах, визначених законом; письмові чи усні вказівки, розпорядження, доручення органу державної

влади, іншого державного органу, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, суб'єктів господарювання, політичних партій, громадських об'єднань, професійних спілок чи їх органів, а також інших осіб, які обмежують повноваження членів Комісії та посадових осіб Комісії, є незаконним впливом. Органам державної влади, органам місцевого самоврядування, їх посадовим і службовим особам, суб'єктам господарювання, політичним партіям, громадським об'єднанням, професійним спілкам та їх органам забороняється чинити вплив на процеси державного регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

У статті 8 Закону № 1540 після внесення до неї змін Законом № 394 визначено, що склад Конкурсної комісії затверджується Кабінетом Міністрів України. До нього включаються особи, рекомендовані поданнями комітету Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання розвитку паливно-енергетичного комплексу, вугільної, газової, нафтової, нафтопереробної промисловості, електроенергетики та житлово-комунальних послуг; центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері паливно-енергетичного комплексу; центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері регіонального розвитку та житлово-комунального господарства. Повноваження члена Комісії припиняються достроково за рішенням Кабінету Міністрів України.

Закон № 394 опубліковано в газеті «Голос України» 28 грудня 2019 року. Закон № 394 набрав чинності з 29 грудня 2019 року, крім окремих його положень.

Аналіз змісту змін, внесених до Закону № 1540, дозволяє вважати, що оновлене регулювання враховує юридичні позиції, сформульовані в Рішенні.

РІШЕННЯ від 20 червня 2019 року № 6-р/2019

Ухвалено у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів».

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Указ Президента України “Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради Украї-

ни та призначення позачергових виборів” від 21 травня 2019 року № 303/2019».

Рішення не потребує спеціальних заходів щодо його реалізації.

РІШЕННЯ від 25 червня 2019 року № 8-р/2019

Ухвалено у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними» від 7 червня 2017 року № 413.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), Постанову Кабінету Міністрів України “Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними” від 7 червня 2017 року № 413 зі змінами». Порядку та строків виконання Рішення Конституційним Судом України не визначено.

Інших актів з цього питання Кабінетом Міністрів України не приймалось. Рішення не реалізується.

РІШЕННЯ від 16 липня 2019 року № 9-р/2019

Ухвалено у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки».

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Закон України “Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки” від 9 квітня 2015 року № 317–VIII зі змінами».

Рішення не потребує спеціальних заходів щодо його реалізації.

РІШЕННЯ від 16 липня 2019 року № 10-р/2019

Ухвалено у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про освіту».

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Закон України “Про освіту” від 5 вересня 2017 року № 2145–VIII зі змінами».

Рішення не потребує спеціальних заходів щодо його реалізації.

РІШЕННЯ від 2 грудня 2019 року № 11-р/2019

Ухвалено у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 151² Конституції України.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. В аспекті порушеного у конституційному поданні питання положення статті 151² Конституції України слід розуміти так, що рішення Конституційного Суду України безвідносно до їх юридичної форми, ухвалені з питань його виключних конституційних повноважень, не можуть бути оскаржені».

Рішення не потребує спеціальних заходів щодо його реалізації.

РІШЕННЯ від 20 грудня 2019 року № 12-р/2019

Ухвалене у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 135 Житлового кодексу Української РСР.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частини другої статті 135 Житлового кодексу Української РСР».

Порядку та строків виконання Рішення Конституційним Судом України не визначено.

Верховною Радою України станом на 31 грудня 2019 року не було прийнято будь-яких актів у зв'язку з його ухваленням.

ЩОДО СТАНУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ, УХВАЛЕНИХ У 2019 РОЦІ У СПРАВАХ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ СКАРГАМИ

РІШЕННЯ від 25 квітня 2019 року № 1-р(II)/2019

Ухвалено у справі за конституційними скаргами Скрипки Анатолія Володимировича та Бобиря Олексія Яковича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 59 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), словосполучення “дійсної строкової”, яке міститься у положеннях частини третьої статті 59 Закону України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи” від 28 лютого 1991 року № 796–XII зі змінами, якими було встановлено, що визначення розміру відшкодування заподіяної внаслідок ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС шкоди при обчисленні пенсії виходячи з п’ятикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня відповідного року, поширюються лише на категорію військовослужбовців, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи під час проходження дійсної строкової служби і внаслідок цього стали особами з інвалідністю».

Порядку та строків виконання Рішення Конституційним Судом України не визначено.

Верховною Радою України не було прийнято будь-яких актів у зв'язку з його ухваленням. Водночас Кабінет Міністрів України 26 червня 2019 року видав Постанову № 543, якою, зокрема, абзац перший пункту 9¹ Порядку обчислення пенсій особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України «Про підвищення рівня соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок

лідок Чорнобильської катастрофи» від 23 листопада 2011 року № 1210 зі змінами, виклав у такій редакції:

«9. За бажанням військовослужбовців, зокрема військово-возобов'язаних, призваних на військові збори, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, інших ядерних аварій та випробувань, військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї під час проходження військової служби (військових зборів) і внаслідок цього стали особами з інвалідністю, пенсія по інвалідності обчислюється з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня відповідного року, за формулою...».

Рішення частково реалізовано на рівні акта Кабінету Міністрів України.

РІШЕННЯ від 15 травня 2019 року № 2-р(II)/2019

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Хліпальської Віри Василівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 26 Закону України «Про виконавче провадження» (щодо забезпечення державою виконання судового рішення).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частини другої статті 26 Закону України “Про виконавче провадження” від 2 червня 2016 року № 1404–VIII зі змінами.»

Порядку та строків виконання Рішення Конституційний Суд України не визначив.

Верховною Радою України не було прийнято будь-яких актів у зв'язку з його ухваленням. Рішення не реалізовано.

РІШЕННЯ від 5 червня 2019 року № 3-р(I)/2019

Ухвалено у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ Україна» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п'ятого, двадцять шостого розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення

суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні”» від 23 березня 2017 року № 1989–VIII.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення першого речення абзацу двадцять шостого розділу I Закону України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні” від 23 березня 2017 року № 1989–VIII, згідно з якими “нараховані та сплачені за період проведення антитерористичної операції суми плати за землю відповідно до статей 269–289 цього Кодексу за земельні ділянки, розташовані на тимчасово окупованій території та/або території населених пунктів на лінії зіткнення, та/або території проведення антитерористичної операції, не підлягають поверненню на поточний рахунок платника податку, не спрямовуються на погашення грошового зобов'язання (податкового боргу) з інших податків, зборів, не повертаються у готівковій формі за чеком у разі відсутності у платника податків рахунка в банку”».

Порядку та строків виконання Рішення Конституційним Судом України не визначено.

Будь-яких актів у зв'язку з ним Верховною Радою України не прийнято.

РІШЕННЯ від 5 червня 2019 року № 4-р(II)/2019

Ухвалено у справі за конституційною скаргою акціонерного товариства «Запорізький завод феросплавів» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення пункту 13 частини першої статті 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України».

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення пункту 13 частини першої статті 17 Закону України “Про Національне антикорупційне бюро України” від 14 жовтня 2014 року

№ 1698–VII, відповідно до якого Національному антикорупційному бюро України надається право “за наявності підстав, передбачених законом, подавати до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України”».

Порядку та строків виконання Рішення Конституційним Судом України не визначено.

Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 2 жовтня 2019 року № 140–IX, відповідно до абзацу третього пункту 13 розділу I якого з частини першої статті 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698–VII виключено пункт 13.

Закон опубліковано в газеті «Голос України» 17 жовтня 2019 року. Закон набрав чинності з 18 жовтня 2019 року.

Рішення реалізовано.

РІШЕННЯ від 13 червня 2019 року № 4-р/2019

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

- «1. *Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України щодо унеможливлення окремого апеляційного оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою, постановленої під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті.*
2. *Зобов'язати Верховну Раду України привести нормативне регулювання, встановлене частиною другою статті 392 Кримінального процесуального кодексу України, у відповідність із Конституцією України та цим Рішенням».*

Таким чином, Рішення містить вказівку щодо коригування правового регулювання, яка має бути виконана.

25 жовтня 2019 року у Верховній Раді України зареєстровано проєкт Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення виконання рішення Конституційного Суду України стосовно оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою (реєстр. № 2315), який передбачає:

- можливість судді апеляційної інстанції, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, брати участь у цьому ж провадженні в суді апеляційної інстанції у випадках перегляду ним в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, яка була постановлена під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті;
- можливість оскарження в апеляційному порядку ухвал суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, постановлених під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті;
- подання апеляційної скарги на такі ухвали суду першої інстанції безпосередньо до суду апеляційної інстанції;
- повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду такої апеляційної скарги;
- процесуальний порядок перевірки судом апеляційної інстанції відповідних ухвал суду першої інстанції;
- повернення відповідних матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції.

13 грудня 2019 року зареєстровано проєкт Постанови про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення виконання рішення Конституційного Суду України стосовно оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою (реєстр. № 2315/П). Проєкт Постанови № 2315 включено до порядку денного другої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання відповідно до Постанови Верховної Ради України від 3 грудня 2019 року

№ 306–ІХ, а 17 грудня 2019 року внесено подання Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності про розгляд проєкту в пленарному засіданні.

Станом на 31 грудня 2019 року Рішення перебувало у процесі виконання.

РІШЕННЯ від 25 червня 2019 року № 7-р/2019

Ухвалено у справі за конституційними скаргами Ковтун Марини Анатоліївни, Савченко Надії Вікторівни, Костоглодова Ігоря Дмитровича, Чорнобука Валерія Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України, яким передбачено, що запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання, особистої поруки, домашнього арешту, застави не можуть бути застосовані до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114¹, 258–258⁵, 260, 261 Кримінального кодексу України».

Порядку та строків виконання Рішення Конституційним Судом України не визначено.

Будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення Верховною Радою України не прийнято.

РІШЕННЯ від 12 липня 2019 року № 5-р(І)/2019

Ухвалено у справі за конституційними скаргами Байшева Павла Вікторовича, Бурлакової Ольги Олександрівни, Даць Ірини Вільямівни, Дєдковського Вячеслава Вікторовича, Желізняка Михайла Васильовича, Кожухарової Людмили Анатоліївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури» від 28 січня 2016 року № 955–VIII зі змінами.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), пункти 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури” від 28 січня 2016 року № 955–VIII зі змінами».

Рішення не потребує спеціальних заходів щодо його реалізації.

РІШЕННЯ від 4 вересня 2019 року № 6-р(ІІ)/2019

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Жабо Тетяни Максимівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 40 Кодексу законів про працю України.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення частини третьої статті 40 Кодексу законів про працю України».

Рішення не потребує спеціальних заходів щодо його реалізації.

РІШЕННЯ від 13 грудня 2019 року № 7-р(ІІ)/2019

Ухвалено у справі за конституційними скаргами Данилюка Степана Івановича та Литвиненка Олексія Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини двадцятої статті 86 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини двадцятої статті 86 Закону України “Про прокуратуру” від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII зі змінами, яким передбачено, що умови та порядок перерахунку призначених пенсій працівникам прокуратури визначаються Кабінетом Міністрів України. ...»

3. Установити такий порядок виконання цього Рішення:

- частина двадцята статті 86 Закону України “Про прокуратуру” від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII зі змінами не підлягає застосуванню з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення;
- частина двадцята статті 86 Закону України “Про прокуратуру” від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII підлягає застосуванню в первинній редакції;
- “20. Призначені працівникам прокуратури пенсії перераховуються у зв’язку з підвищенням заробітної плати прокурорським працівникам на рівні умов та складових заробітної плати відповідних категорій працівників, які проходять службу в органах і установах прокуратури на момент виникнення права на перерахунок. Перерахунок призначених пенсій проводиться з першого числа місяця, наступного за місяцем, в якому настали обставини, що тягнуть за собою зміну розміру пенсії. Якщо при цьому пенсіонер набув право на підвищення пенсії, різницю в пенсії за минулий час може бути виплачено йому не більш як за 12 місяців. Пенсія працюючим пенсіонерам перераховується також у зв’язку з призначенням на вищу посаду, збільшенням вислуги років, присвоєнням почесного звання або наукового ступеня та збільшенням розміру складових його заробітної плати в порядку, передбаченому частинами другою, третьою та четвертою цієї статті, при звільненні з роботи або за кожні два відпрацьовані роки”.

Особливістю Рішення є наявність у ньому спеціальної вказівки на те, що положення Закону України «Про прокуратуру», зміни до яких були визнані неконституційними, підлягають застосуванню в первинній редакції.

Спеціальних заходів із реалізації (зокрема з боку законодавця) Рішення не потребує. На 31 грудня 2019 року будь-яких актів у зв’язку з ним Верховною Радою України не приймалося.

ЩОДО ДОДЕРЖАННЯ ВИСНОВКІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ, НАДАНИХ У 2019 РОЦІ

Як зазначалося вище, у 2019 році Конституційний Суд України надав 9 висновків у справах за:

- конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення зміни до статті 133 Конституції України (щодо перейменування Кіровоградської області) (реєстр. № 8380) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 5 лютого 2019 року № 1-в/2019;
- конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення зміни до статті 133 Конституції України (щодо перейменування Дніпропетровської області) (реєстр. № 9310-1) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 2 квітня 2019 року № 2-в/2019;
- конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення зміни до статті 85 Конституції України (щодо консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів Верховної Ради України) (реєстр. № 1028) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 29 жовтня 2019 року № 3-в/2019;
- конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 31 жовтня 2019 року № 4-в/2019;
- за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 93 Конституції України (щодо законодавчої ініціативи народу) (реєстр. № 1015) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 13 листопада 2019 року № 5-в/2019;
- за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статей 85 та 101 Конституції України (щодо уповноважених Верховної Ради України) (реєстр. № 1016) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 20 листопада 2019 року № 6-в/2019;

- за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 грудня 2019 року № 7-в/2019;
- за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статей 76 та 77 Конституції України (щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи) (реєстр. № 1017) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 грудня 2019 року № 8-в/2019;
- за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 81 Конституції України (щодо додаткових підстав дострокового припинення повноважень народного депутата України) (реєстр. № 1027) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 24 грудня 2019 року № 9-в/2019.

У ряді висновків Конституційний Суд України визнавав законопроекти такими, що відповідають вимогам статей 157 і 158 Конституції України, обов'язковими, остаточними та такими, що не можуть бути оскаржені, відповідно, вони не передбачали спеціальних вимог щодо їх додержання. Разом з тим окремі з них містили застереження щодо подальшого врегулювання Верховною Радою України питань, яким було присвячено законопроекти; це передбачає відповідні текстуальні зміни при їх остаточному доопрацюванні. У цьому аспекті останні можуть бути проаналізовані з точки зору додержання висновків Конституційного Суду України. Проте таких законопроектів станом на 31 грудня 2019 року Верховною Радою України напрацьовано не було.

У висновках від 20 листопада 2019 року № 6-в/2019, від 16 грудня 2019 року № 7-в/2019, від 24 грудня 2019 року № 9-в/2019 проаналізовані законопроекти визнавались такими, що не відповідають вимогам частини першої статті 157 Конституції України, та такими, що відповідають вимогам частини другої статті 157, статті 158 Кон-

ституції України. Згадані законопроекти мають становити предмет аналізу з точки зору додержання висновків Конституційного Суду України при їх остаточному доопрацюванні.

У Висновку від 16 грудня 2019 року № 8-в/2019 у пункті 1 резолютивної частини постановлено:

«1. Визнати таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до статей 76 та 77 Конституції України (щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи) (реєстр. № 1017), яким пропонується:

“1. Внести до Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141) такі зміни:

1. Статтю 76 викласти в такій редакції:

“Стаття 76. Конституційний склад Верховної Ради України – триста народних депутатів України, які обираються строком на п'ять років.

Народним депутатом України може бути громадянин України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу, постійно проживає в Україні не менше останніх п'яти років і володіє державною мовою.

Не може бути народним депутатом України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку.

Повноваження народних депутатів України визначаються Конституцією та законами України. Строк повноважень Верховної Ради України становить п'ять років”.

2. Статтю 77 викласти в такій редакції:

“Стаття 77. Чергові вибори до Верховної Ради України відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради України. Позачергові вибори до Верховної Ради України призначаються Президентом України і проводяться в період шістдесяти днів із дня опублікування рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.

Верховна Рада України обирається за пропорційною виборчою системою. Порядок проведення виборів народних депутатів України встановлюється законом”.

3. Розділ XV “Перехідні положення” доповнити пунктом 17 такого змісту:

“17. Після набрання чинності Законом України “Про внесення змін до статей 76 та 77 Конституції України (щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи)” Верховна Рада України, обрана до набрання чинності зазначеним Законом, продовжує виконувати свої повноваження до наступних виборів народних депутатів України”.

II. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування».

Згаданий пункт Висновку не потребує перевірки щодо додержання його вимог.

У пункті 2 резолютивної частини цього ж Висновку постановлено:

«2. Конституція України має встановлювати чіткі та однозначні приписи, що народні депутати України обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Визначення типу виборчої системи, її ознак та особливостей є питанням політичної доцільності та має вирішуватися парламентом відповідно до його конституційних повноважень за умови дотримання конституційних принципів та демократичних стандартів організації й проведення виборів. З огляду на це немає потреби (імперативності) для закріплення типу виборчої системи в Конституції України.

Пропоноване законопроектом про внесення змін до статей 76 та 77 Конституції України (щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи) (реєстр. № 1017) положення щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України до трьохсот народних депутатів України повинне розглядатись у взаємозв'язку з тими положеннями Основного Закону України, які визначають певну (конкретну) кількість народних депутатів України. При внесенні таких змін має бути дотримана від-

повідна домірність та збережена системність усіх положень Конституції України.

У разі ухвалення пропонованого законопроектом про внесення змін до статей 76 та 77 Конституції України (щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи) (реєстр. № 1017) пункту 17 розділу XV “Перехідні положення” Конституції України виникне суперечність між положеннями зазначеного пункту та положеннями частини першої статті 90 Конституції України, якими врегульовано припинення повноважень Верховної Ради України. Застосування пункту 17 розділу XV “Перехідні положення” Конституції України може призвести до розриву в часі між моментом (днем) припинення повноважень парламенту і моментом (днем) набуття їх новообраним парламентом, а отже, до порушення конституційного принципу безперервності функціонування законодавчої влади».

Згадані положення Висновку мають становити предмет аналізу з точки зору додержання висновків Конституційного Суду України при їх остаточному доопрацюванні.

***

Станом на 31 грудня 2019 року залишалися нереалізованими 15 рішень Конституційного Суду України, що мають істотне суспільне значення, ухвалених ним до 1 січня 2019 року. Йдеться, зокрема, про рішення від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007; від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007; від 15 вересня 2009 року № 21-рп/2009; від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009; від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010; від 16 червня 2011 року № 6-рп/2011 (у процесі виконання); від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012; від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014; від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016; від 20 грудня 2016 року № 7-рп/2016; від 11 жовтня 2018 року № 7-рп/2018; від 11 жовтня 2018 року № 8-рп/2018 (у процесі виконання); від 4 грудня 2018 року № 11-рп/2018; від 18 грудня 2018 року № 12-рп/2018; від 20 грудня 2018 року № 13-рп/2018.

2.6. ДІЯЛЬНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ У 2019 РОЦІ: ОКРЕМІ ВИСНОВКИ

ІНТЕНСИВНІСТЬ

Кількісні показники – не основний критерій ефективності роботи органу конституційної юрисдикції. Це зумовлено специфікою конституційного судочинства. Конституційні провадження за їх природою не є масовими, вони не стосуються фактів протиправних діянь, які необхідно довести та кваліфікувати і на цій основі винести рішення про поновлення прав або про застосування заходу правової відповідальності; відповідно, конституційні провадження і акти, які приймаються за їх результатами, не є предметом обліку засобами правової статистики. Найчастіше в рамках конституційного провадження здійснюється контроль відповідності нормативних актів (в цілому або у певній частині) положенням Конституції України; йдеться про чітко доведені ситуації, коли положення закону чи іншого акта або акт в цілому не відповідають вимогам сформульованих Конституцією України норм і принципів. Таких ситуацій не може бути багато (притому, що спроби поставити під сумнів згадані положення можуть бути численними), адже законодавець, інші компетентні суб'єкти зобов'язані здійснювати нормотворчу діяльність з урахуванням вимог Конституції України та з огляду на наявну систему національного законодавства.

Попри це згадані кількісні показники роботи Конституційного Суду України у 2019 році (28 рішень і висновків, 57 ухвал про відкриття конституційного провадження, 270 ухвал про відмову у відкритті) свідчать про доволі високу її інтенсивність. Оцінювати інтенсивність роботи Конституційного Суду України необхідно з урахуванням кадрових змін у його складі (звільнення одного з членів Конституційного Суду України з посад Голови Конституційного Суду України та судді Конституційного Суду України, звільнення чотирьох суддів Конституційного Суду України у відставку, початок роботи у конституційних провадженнях двох суддів Конституційного Суду України, призначених на посаду у 2019 році).

ЩОДО ПРЕДМЕТА КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

Предметом конституційного контролю у 2019 році (як у справах, за якими прийнято рішення, так і у справах, що перебувають на розгляді), насамперед, виступали норми законів та інших нормативних актів, пов'язані з реалізацією конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні. Дослідженню у конституційному провадженні найчастіше піддавалися норми:

- законодавства про пенсії та інші соціальні виплати;
- кримінального процесуального законодавства (зокрема щодо застосування тримання особи під вартою як тимчасового запобіжного заходу без вмотивованого рішення суду), процесуального законодавства (кримінального, адміністративного, цивільного) щодо оскарження судових рішень, а також законодавства щодо їх виконання;
- законодавства щодо очищення влади (в аспектах політичного переслідування та порушення трудових прав громадян);
- кримінального закону;
- трудового законодавства;
- законодавства щодо діяльності в Україні політичних партій, громадських та релігійних організацій;
- законодавства про запобігання та протидію корупції.

У конституційному провадженні досліджувалися також норми цивільного законодавства, митного законодавства, податкового законодавства, законодавства про освіту, мовного законодавства, релігійного законодавства, житлового законодавства, законодавства щодо здійснення місцевого самоврядування у місті Києві, земельного законодавства, законодавства про нотаріат.

Потреба у такому розгляді обумовлювалася реальним або вірогідним, на думку суб'єкта права на звернення до Конституційного Суду України, порушенням, зокрема:

- права на соціальний захист (зокрема військово-службовців, які постраждали під час ліквідації

наслідків аварії на Чорнобильській АЕС; громадян, що мають право виходу на пенсію за наявності спеціального стажу; прокурорів; державних службовців; працівників органів Національної поліції);

- права громадян на судовий захист, зокрема в аспектах обмеження доступу до суду апеляційної інстанції в рамках кримінального, цивільного та адміністративного судового провадження, забезпечення державою виконання судових рішень, права кожного на розгляд його справи незалежним і безстороннім судом у визначені законом строки;
- права на захист;
- права на свободу та особисту недоторканність;
- права не бути притягнутим до юридичної відповідальності до того, як вина особи не доведена перед судом в установленому порядку;
- права власності;
- права на підприємницьку діяльність;
- права на працю, зокрема на захист працівників від незаконного звільнення, обмеження права кандидата на посаду на участь у конкурсі;
- права особи на невтручання в її особисте життя;
- права на свободу політичної та громадської діяльності;
- права на житло;
- права на свободу світогляду і віросповідання;
- реалізації пасивного виборчого права суддями;
- права на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї;
- права на вільний розвиток, використання і захист мов національних меншин в Україні;
- права на здійснення народовладдя через органи місцевого самоврядування;
- права на землю.

Предметом конституційного контролю в ході конституційних проваджень були також питання належної реалізації органами державної влади їх конституційної компетенції, дотримання принципів поділу влади, здійснення діяльності органами державної влади та місцевого самоврядування, їх посадовими особами виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Зрештою, конституційному контролю підлягало додержання суб'єктом законотворчості низки конституційних принципів, відхід від яких обумовлює порушення конституційних прав і свобод. Найчастіше в актах Конституційного Суду України, прийнятих у 2019 році, згадувалося про порушення принципу верховенства права (зокрема таких його складових, як принципи пропорційності, справедливості, правової визначеності та законних очікувань); принципів поділу влади, правової рівності та заборони дискримінації, народного суверенітету, презумпції невинуватості, незворотності дії закону в часі, законності, унеможливлення подвійного притягнення особи до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, індивідуального характеру юридичної відповідальності особи, незалежності суддів, заборони звуження змісту та обсягу прав і свобод людини і громадянина.

ВІДМОВА У ВІДКРИТТІ ПРОВАДЖЕНЬ

Як зазначалося вище, найчастіше Конституційний Суд України відмовляв у відкритті конституційних проваджень у справах за конституційними скаргами з підстав невідповідності клопотань вимогам Закону України «Про Конституційний Суд України», причому у більшості випадків ця невідповідність полягала у відсутності обґрунтування тверджень щодо неконституційності. Це стосується різних видів клопотань, у яких порушувалося питання щодо неконституційності.

Крім іншого, це може свідчити про дефіцит професіоналізму авторів клопотань або про те, що у конкретному випадку клопотання було підготовлено без належної ретельності.

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ АКТИВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Відповідно до частини першої статті 97 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України у рішенні, висновку може встановити порядок і строки їх виконання, а також зобов'язати відповідні державні органи забезпечити контроль за виконанням рішення, додержанням висновку. Згідно з частиною другою цієї статті Конституційний Суд України може вимагати від відповідних органів письмове підтвердження виконання рішення, додержання висновку.

Встановлення порядку та строків виконання рішення, додержання висновку – це право Конституційного Суду України, а не його обов'язок; Конституційний Суд України використовує його, керуючись мотивами доцільності встановлення конкретного режиму виконання його акта. Так, у 2019 році він лише у двох рішеннях надав вказівки щодо їх практичної реалізації. Однак відсутність таких вказівок в інших випадках, коли Конституційний Суд України фіксує у своєму акті те, що закон, інший нормативний акт чи його окремі положення не відповідають Конституції України, не означає, що цей акт не підлягає реалізації.

У будь-якому випадку визнання неконституційним означає втрату нормативним актом чинності (повністю або в конкретній частині); це зумовлює виникнення законодавчих прогалин, порушує цілісність, системність правового регулювання в конкретній сфері суспільного життя; відтак можуть опинитися під загрозою порушення й конституційні права і свободи людини і громадянина. Тому практично усі рішення чи висновки Конституційного Суду України (крім тих, якими норми чинних нормативно-правових актів або законопроектів щодо внесення змін до Конституції України визнаються такими, що відповідають Конституції) підлягають дослідженню в частині їх практичної реалізації.

Відповідно до пункту 2 § 77 Регламенту Конституційного Суду України збирання інформації про стан виконання рішень та додержання висновків Конституційного Суду України, узагальнення практики виконання актів Конституційного Суду України за результатами конституційного провадження здійснює Секретаріат Конституційного Суду України.

Водночас Секретаріат Конституційного Суду України не має ні організаційних, ні правових можливостей здійснювати оперативну діяльність, спрямовану на з'ясування ситуації щодо реалізації актів Конституційного Суду України в державі; він має узагальнювати інформацію, отриману з різних джерел (компетентні державні органи, правозахисні організації, аналітичні центри тощо) і вчасно інформувати Конституційний Суд України про стан виконання (додержання) його актів.

Конституційний Суд України не має повноважень визначити порядок його інформування у згаданому аспекті, тому рівень та спосіб унормування такого порядку має визначити законодавець.

У 2019 році мали місце ситуації, коли Верховна Рада України виключала з текстів законів України положення, визнані Конституційним Судом України неконституційними.

Однак згідно з його юридичною позицією, викладеною у Рішенні від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000, рішення Конституційного Суду України незалежно від того, визначено в них порядок і строки їх виконання чи ні, є обов'язковими до виконання на всій території України; органи державної влади, органи Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, посадові та службові особи, громадяни та їх об'єднання, іноземці, особи без громадянства повинні утримуватись від застосування чи використання правових актів або їх положень, визнаних неконституційними; рішення Конституційного Суду України мають пряму дію і для набрання чинності не потребують підтверджень з боку будь-яких органів державної влади; обов'язок виконання рішення Конституційного Суду України є вимогою Конституції України, яка має найвищу юридичну силу щодо всіх інших нормативно-правових актів; додаткове визначення у рішеннях, висновках Конституційного Суду України порядку їх виконання не скасовує і не підміняє загальної обов'язковості їх виконання (абзаци другий, третій, шостий пункту 4 мотивувальної частини).

У контексті аналізу процесу реалізації актів Конституційного Суду України на окрему згадку заслуговує Рішення від 13 грудня 2019 року № 7-р(II)/2019, ухвалене у справі за конституційними скаргами Данилюка Степана Івановича та Литвиненка Олексія Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини двадцятої статті 86 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. В абзаці третьому пункту 3 резолютивної частини Конституційний Суд України установив, що частина двадцята статті 86 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII підлягає застосуванню в первинній редакції.

ДИНАМІКА НАДХОДЖЕННЯ КЛОПОТАНЬ ДО КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

У 2019 році до Конституційного Суду України надійшло 693 клопотання, з них:

- конституційних подань – 21;
- конституційних звернень – 8;
- конституційних скарг – 664.

Крім того, протягом року Конституційний Суд України розглядав клопотання попередніх років. Так, на розгляді перебувало 94 клопотання, внесених до 2019 року, з них:

- конституційних подань – 30;
- конституційних скарг – 64.

НАДХОДЖЕННЯ КЛОПОТАНЬ ДО КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Позасудова діяльність

3.1. ПОДІЇ ТА ЗАХОДИ

Конституційний Суд України щорічно організовує та проводить низку заходів, присвячених актуальним проблемам конституційного судочинства, до яких долучаються провідні науковці, представники органів державної влади, міжнародні експерти, представники засобів масової інформації та громадськості.

Так, протягом року Конституційним Судом України спільно з ключовими партнерами було організовано та проведено:

- семінар для адвокатів на тему «Конституційна скарга в діяльності адвоката: алгоритми складання, проблеми подання та механізми застосування»;
- фахову зустріч з конституційно-правової тематики «Судді Конституційного Суду України: In memoriam». Захід був присвячений вшануванню пам'яті суддів Конституційного Суду України, яких немає серед живих;

- круглий стіл «Ефективна реалізація права на конституційну скаргу в Україні»;
- міжнародну науково-практичну конференцію «Права людини і національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції» з нагоди Дня Конституції України;

«Конституція України, подолавши складний шлях становлення і розвитку, стала головним дороговказом, надійним оберегом державності, гарантом незалежності та єдності Українського народу»

Наталя Шантала, суддя Конституційного Суду України (2010–2019 рр.), Голова Конституційного Суду України (2019 р.)

Якщо ми не будемо пам'ятати минулого, ми не зможемо рухатися вперед

З огляду на гостроту тематики конференції напередодні заходу спільно із Всеукраїнською громадською організацією «Асоціація українських правників» було надруко-

Міжнародна науково-практична конференція «Права людини та національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції» (м. Київ, 27 червня 2019 р.)

вано спеціальний випуск науково-практичного журналу «Соціологія права», що охоплював тези учасників конференції. За результатами роботи конференції вийшла друком збірка матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Права людини і національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції», яка містить наукові статті майже 60 авторів.

- круглий стіл на тему «Теорія і практика встановлення юридично нікчемних актів»;
- круглий стіл на тему «Конституційна юстиція та ринкова економіка: сучасні та перспективні науково-практичні реалії»;

«Конституційний Суд України наполегливо дотримується позиції щодо заборони звужувати зміст та обсяг існуючих конституційних прав і свобод»

Віктор Городовенко,
суддя Конституційного Суду України

- круглий стіл «Правова основа діяльності Науково-консультативної ради: перспективи та напрями взаємодії»;
- міжнародну науково-практичну конференцію «Римський статут Міжнародного кримінального суду: проблеми визнання, співвідношення та гармонізації».

Міжнародний день захисту дітей у Конституційному Суді України (м. Київ, 1 червня 2019 р.)

Традиційно в Конституційному Суді України відбулися заходи до:

- 1** Дня захисту дітей: у приміщенні Конституційного Суду України відбулася зустріч суддів Конституційного Суду України з дітьми працівників Конституційного Суду України та виставка художньої творчості дітей;

Діти є найдорожчим багатством кожної родини та кожної держави

Міжнародний день захисту дітей у Конституційному Суді України (м. Київ, 1 червня 2019 р.)

- 2** Дня вишиванки: українській вишиванці було присвячено виставку, серед експонатів якої: вишиті картини, ікони, рушники, серветки, сукні, сорочки та інші традиційні українські вироби з особистих колекцій суддів та співробітників Секретаріату Конституційного Суду України;
- 3** 30-ї річниці прийняття Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини;
- 4** Всеукраїнського тижня права. Зокрема:
  - семінар-тренінг для співробітників Секретаріату Конституційного Суду України «Конституційна скарга: доктринальні аспекти оцінки та перевірки»;
  - експертне обговорення на тему «Проблеми прийнятності конституційної скарги: досвід трьох років запровадження»;

Свято вишиванки у Конституційному Суді України
(м. Київ, 16 травня 2019 р.)

«Конституційна скарга є живим правовим інститутом, який буде удосконалюватися та розвиватися з часом»

Віктор Колісник,
суддя Конституційного Суду України

- воркшоп на тему «Конституційна скарга: досвід розгляду Конституційним Судом України»;
- фахова зустріч з питань конституційної просвіти, в якій взяли участь вихованці Київської Малої академії наук України;

«Людську гідність необхідно трактувати як право і як конституційну цінність, яка наповнює сенсом людське буття, є фундаментом для усіх інших конституційних прав...»

Рішення Конституційного Суду України № 5-р/2018

Презентація монографій із конституційно-правової тематики
(м. Київ, 10 грудня 2019 р.)

- презентація монографій з конституційно-правової проблематики, зокрема монографії Юрія Ключковського «Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні» та дослідження Ірини Берестової на тему «Теоретичні засади захисту публічних інтересів у цивільному судочинстві та конституційному провадженні».

У 2019 році збільшилася кількість запрошень представників Конституційного Суду України до участі в різних наукових та науково-практичних заходах як в Україні, так і за кордоном.

Серед таких заходів:

- міжнародний семінар «Зміцнення довіри до судової влади» з нагоди відкриття судового року (м. Страсбург, Французька Республіка);

«Незважаючи на відмінності в культурі чи традиціях, права людини є універсальними у кожному куточку світу»

Гвідо Раймонді, Голова Європейського суду з прав людини (2015–2019 рр.)

- міжнародна конференція «Просування верховенства права шляхом забезпечення права на справедливий суд: порівняльний підхід» (м. Мюнхен, ФРН);
- XXII Міжнародний конгрес з питань європейського та порівняльного конституційного права (м. Вільнюс, Литовська Республіка);

- міжнародний семінар з нагоди 50-річчя Верховного Конституційного Суду Арабської Республіки Єгипет (м. Каїр, Арабська Республіка Єгипет);
- круглий стіл «Конституційна скарга: проблеми теорії та практики» (м. Харків);
- правовий практикум «Презумпція невинуватості особи – основоположний конституційний принцип у кримінальному судочинстві» (м. Київ);
- навчальна програма «Верховенство права» для суддів Вищого антикорупційного суду;

«Конституційний Суд – це не декоративний орган, це механізм налагодження дій різних гілок влади»

**Ігор Сліденко,
суддя Конституційного Суду України**

XXII Міжнародний конгрес із європейського та порівняльного конституційного права «Концепція демократії, розробленої органами конституційного правосуддя» (м. Вільнюс, Литовська Республіка, 4–5 жовтня 2019 р.)

Навчальна програма «Верховенство права» для суддів Вищого антикорупційного суду (м. Харків, 19 квітня 2019 р.)

«Владу здійснює право, а не людина»

Сергій Головатий,
суддя Конституційного Суду України

- відкрита лекція для аспірантів, магістрів, викладачів Академії Державної пенітенціарної служби

та адвокатів на тему «Конституційна скарга: новий інструмент захисту прав людини» (м. Чернігів);

«Конституційний Суд України пройшов складний шлях формування та становлення і розпочинає третє десятиріччя своєї діяльності зі сталим прагненням посилити суспільну довіру до органу конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Основного Закону України»

Михайло Гультай, суддя Конституційного Суду України (2010–2019 рр.)

- VIII Судовий форум «TRIAS POLITICA: суд у системі гілок влади»;
- III Харківський міжнародний юридичний форум (м. Харків).

III Харківський міжнародний юридичний форум (м. Харків, 24–26 вересня 2019 р.)

Конституційний Суд України також є активним учасником суспільно важливих заходів загальнодержавного рівня.

«Верховенство права – це не статична категорія, яка об'єктивується через оприлюднення відповідного владного веління, а спосіб співіснування людини, суспільства та держави»

Олександр Тупицький,
Голова Конституційного Суду України

На виконання Указу Президента України від 23 серпня 2004 року № 987/2004 «Про День Державного Прапора України», а також на вшанування багатовікової історії українського державотворення, державної символіки незалежної України в Конституційному Суді України відбулися офіційні церемонії підняття Державного Прапора України з нагоди: Дня Соборності України, Дня пам'яті та примирення та 74-ї річниці Перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, Дня Конституції України, Дня Державного Прапора України та Дня Незалежності України, Дня Захисника України та Дня Збройних Сил України.

Також у Конституційному Суді України не залишаються поза увагою сумні події української історії, вшанування яких упродовж року втілюється в участі керівництва Конституційного Суду України в загальнодержавних меморіальних заходах, проведенні тематичних книжкових виставок та інших заходів. Серед таких подій:

- День Героїв Небесної Сотні;
- День Чорнобильської трагедії;
- День пам'яті та примирення;
- День пам'яті жертв політичних репресій;
- День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні;
- День пам'яті жертв голодоморів.

Крім того, у Конституційному Суді України вшанували громадянський подвиг учасників подій 2004 року та листопада 2013 року – лютого 2014 року.

Революція Гідності залишила глибокий і незабутній слід в історії нашої держави, а її ідеали назавжди змінили та об'єднали Український народ

Офіційна церемонія підняття Державного Прапора України з нагоди Дня пам'яті та примирення та 74-ї річниці перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (м. Київ, 9 травня 2019 р.)

3.2. СПІВРОБІТНИЦТВО КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ З НАУКОВИМИ УСТАНОВАМИ ТА НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ УКРАЇНИ

Протягом року між Конституційним Судом України та науковими установами й навчальними закладами України було укладено договори про співробітництво у науково-дослідній, навчально-методичній, інформаційній та інших сферах діяльності, що дозволяє ефективно виконувати функції кожної зі сторін, визначені Конституцією України та законами України.

Такі договори укладено з:

- Національною академією правових наук України;
- Київським національним університетом імені Тараса Шевченка;
- Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького НАН України;
- Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого;
- Національним університетом «Острозька академія»;
- Київським національним економічним університетом імені Вадима Гетьмана;
- Запорізьким національним університетом;
- Хмельницьким університетом управління та права імені Леоніда Юзькова;
- Національним авіаційним університетом;
- Інститутом соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України;
- Академією Державної пенітенціарної служби.

Відповідно до своїх повноважень та у межах наявних ресурсів сторони співпрацюють за такими пріоритетними напрямками: надання експертної та консультативної допомоги, якої можуть потребувати сторони для належного виконання функцій, покладених на них Конституцією України та законами України; проведення спільних наукових, науково-практичних та інших заходів; розробка пропозицій і рекомендацій щодо проєктів законів та інших нормативно-правових актів за необхідності; сприяння розвитку науки конституційного права, популяризації наукових знань у цій сфері та іншими напрямками.

Договір про співробітництво не обмежує співробітництво сторін в інших можливих сферах діяльності.

Міжнародна науково-практична конференція «Римський статут Міжнародного кримінального суду: проблеми визнання, співвідношення та гармонізації»
(м. Київ, 18 грудня 2019 р.)

3.3. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

У 2019 році Конституційний Суд України продовжив свою роботу в напрямі відкритості та прозорості діяльності органу конституційного контролю. Задля формування конструктивного, ефективного та змістовного діалогу Конституційного Суду України з громадянським суспільством було затверджено Комунікаційну стратегію Конституційного Суду України на 2019–2021 роки. Крім того, Конституційний Суд України активно комунікує з суспільством через офіційні сторінки в соціальних мережах «Facebook» та «Twitter».

ОГЛЯДОВІ ЕКСКУРСІЇ

Уже 9 років поспіль Конституційним Судом України на регулярній основі проводяться оглядові екскурсії з метою ознайомлення громадськості з історією становлення органу конституційної юрисдикції, його повноваженнями та діяльністю.

Представники громадськості мають нагоду відвідати зали засідань Великої палати і сенатів Конституційного Суду України, Бібліотечний комплекс, Архів, Прес-центр, оглянути експозицію історії Конституційного Суду Украї-

Оглядіві екскурсії в Конституційному Суді України

ни та пам'ятних подарунків, а також взяти участь у вікторинах та інтерактивних вправах, організованих співробітниками Секретаріату Конституційного Суду України.

Кількість бажаючих відвідати Конституційний Суд України щороку зростає. Так, у 2019 році до Конституційного Суду України завітали 140 груп представників підприємств, установ, організацій, зокрема міжнародних, навчальних закладів, громадських об'єднань, що становить близько 3 500 осіб.

Оглядіві екскурсії в Конституційному Суді України

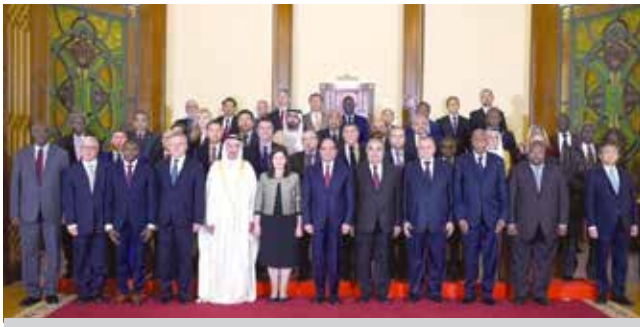

3.4. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Конституційний Суд України є активним членом міжнародної спільноти. Конституційний Суд України приділяє увагу налагодженню та підтриманню міжнародних зв'язків з іноземними партнерами, адже така форма співпраці дає можливість органу конституційної юрисдикції нашої держави долучатися до кращого світового досвіду.

2019 рік для Конституційного Суду України відзначився поглибленням міжнародного співробітництва за всіма напрямками діяльності органу конституційної юрисдикції в Україні.

Упродовж року представники Конституційного Суду України взяли участь у 26 міжнародних заходах за кор-

Міжнародний семінар з нагоди 50-річчя Верховного Конституційного Суду Арабської Республіки Єгипет (м. Каїр, Арабська Республіка Єгипет, 18–22 жовтня 2019 р.)

доном. Вперше встановлено прямі контакти з Верховним Конституційним Судом Єгипту.

Варто відзначити участь представників Конституційного Суду України у Конференції голів верховних судів держав-членів Ради Європи, організованій Конституційною Радою Французької Республіки, Державною Радою Французької Республіки та Касаційним Судом Французької Республіки в рамках головування Французької Республіки в Комітеті Міністрів Ради Європи. З нагоди конференції очільники делегацій були прийняті Президентом Французької Республіки Е. Макроном.

Заслуговує на увагу той факт, що зростає кількість працівників Секретаріату Конституційного Суду України, які проходять навчання та беруть участь у міжнародних тренінгах за кордоном.

У свою чергу, минулого року активно виявляли інтерес до діяльності органу конституційної юрисдикції України як традиційні партнери Конституційного Суду України, так і представники іноземних органів судової влади та посадові особи зарубіжних країн, які вперше відвідали Конституційний Суд України.

Звичною практикою є зустрічі керівництва Конституційного Суду України з керівниками дипломатичних пред-

Зустріч Голови та суддів Конституційного Суду України із делегацією Палати представників Парламенту Японії (м. Київ, 23 вересня 2019 р.)

Міжнародна науково-практична конференція «Права людини та національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції»
(м. Київ, 27 червня 2019 р.)

ставництв, акредитованих в Україні, представниками органів конституційної юрисдикції зарубіжних країн, а також міжнародних організацій.

Так, відбулися робочі зустрічі з Надзвичайним і Повноважним Послом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в Україні Дж. Гоф та Надзвичайним та Повноважним Послом Турецької Республіки в Україні Я.А. Гюльдере.

Вперше встановлено діалог із представниками Японії. Делегація Палати представників (нижньої палати) Парламенту Японії на чолі з Головою комісії з конституційних питань, Головою Парламентської Асоціації дружби «Японія-Україна» Е. Морі виявила значний інтерес до діяльності Конституційного Суду України та висловила бажання продовжити співробітництво з питань конституційної юстиції в майбутньому.

Також вперше до Конституційного Суду України з робочим візитом завітала делегація Секретаріату Конституційного Суду Республіки Корея з метою вивчення та оцінки стану наявних ІТ-систем Конституційного Суду України та розробки ІТ-проєкту можливої подальшої модернізації ІТ-комплексу Конституційного Суду України.

Загалом у поточному році в Конституційному Суді України проведено 23 міжнародні зустрічі, спрямовані на забезпечення та розвиток міжнародного співробітництва.

У 2019 році Конституційний Суд України активізував співпрацю з міжнародними організаціями, проєктами та фондами, зокрема з Організацією з безпеки та співробітництва в Європі, Радою Європи, Європейським Союзом та Німецьким фондом міжнародного правового співробітництва (IRZ).

Так, у рамках співпраці з Координатором проєктів ОБСЄ в Україні розроблено та частково імплементовано спільні проєкти: «Підтримка реформи конституційної юстиції» та «Підтримка захисту прав людини через покращення доступу до конституційної юстиції».

У межах цієї співпраці в Конституційному Суді України створено реєстр спеціальних радників, триває робота із запровадження онлайн-бібліотеки з конституційного права, облаштовується нове приміщення в адміністративній будівлі Конституційного Суду України з метою проведення тренінгових занять та інших заходів, пов'язаних з основною діяльністю Конституційного Суду України.

У 2020 році заплановано подальше поглиблення співробітництва, спрямоване на покращення доступу до конституційної юстиції.

У 2019 році Конституційний Суд України продовжив поглиблювати співпрацю з *Радою Європи*.

У межах цієї співпраці в січні 2019 року делегація Конституційного Суду України здійснила візит до міста Страсбург для участі в засіданні Європейського суду з прав людини з нагоди відкриття судового року.

На регулярній основі відбувалися зустрічі суддів Конституційного Суду України з представниками Венеційської Комісії, Європейського суду з прав людини, Генерального Директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи, під час яких обговорювалися шляхи вдосконалення механізму захисту прав людини на національному рівні, вирішення системних проблем, пов'язаних із виконанням рішень Європейського суду з прав людини.

Крім цього, представники Конституційного Суду України брали активну участь у заходах, організованих Радою Європи в Україні та за кордоном.

СПІВПРАЦЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ З ОРГАНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У 2019 році Конституційний Суд України продовжив співпрацю з Європейською Комісією за допомогою інструменту TAIEХ для обміну інформацією з метою розбудови інституціональної спроможності, необхідної для адаптації національного законодавства до *acquis communautaire*.

Такий формат співпраці дозволяє отримувати допомогу та підтримку від європейських партнерів для розв'язання конкретних проблем розвитку та інтеграції України до Європейського Союзу. Відтак у 2019 році Конституційний Суд України відвідала експертна місія TAIEХ у складі фахівців із Федерального Конституційного Суду Німеччини з метою обміну досвідом щодо підвищення ефективності та вдосконалення діяльності Конституційного Суду України.

Дев'ята фахова зустріч з питань конституційного та конституційного процесуального права (м. Бонн, Федеративна Республіка Німеччина, 17–20 лютого 2019 р.)

У 2020 році Конституційний Суд України планує продовжити роботу над поданими у 2019 році заявками.

Зустріч Голови та суддів Конституційного Суду України із суддями Європейського суду з прав людини (м. Київ, 14 червня 2019 р.)

Експертна місія ТАІЕХ в Конституційному Суді України
(м. Київ, 23–26 вересня 2019 р.)

У 2019 році тривала активна співпраця Конституційного Суду України з Німецьким фондом міжнародного правового співробітництва (IRZ).

За сприяння Фонду в 2019 році проведено низку експертних заходів з питань конституційного права та процесу в Україні та Німеччині.

У 2020 році заплановано продовження циклу українсько-німецьких фахових зустрічей з питань конституційного права та процесу за участю суддів Конституційного Суду України, патронатних служб суддів Конституційного Суду України, а також працівників Секретаріату Конституційного Суду України.

3.5. ПУБЛІКАЦІЇ ТА ІНТЕРВ'Ю

Окрім здійснення конституційних повноважень, судді Конституційного Суду України не залишають своїх наукових пошуків. Так, протягом звітного періоду було підготовлено та опубліковано низку монографій, фахових статей та інших наукових праць суддів Конститу-

ційного Суду України. Голова та судді Конституційного Суду України також приділяють увагу спілкуванню із засобами масової інформації. Так, у 2019 році було надано 5 відеоінтерв'ю телеканалам та 9 інтерв'ю друкованим ЗМІ.

Головатий С.П. Доповідь про правовладдя : коментар документа Венеціанської Комісії. *Доповідь про правовладдя. Європейська комісія «За демократію через право»: ухвалено Венеціанською Комісією на її 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.)* / пер. з англ. С.П. Головатий. Київ : USAID, 2019. С. 28–70.

Головатий С. «Верховенство права» не працює. Коментар до тексту документа Венеційської Комісії «Доповідь про правовладдя», що ухвалено на 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 р. *Право України*. 2019. № 11. С. 39–82.

Головатий С. Кодекс свободы человека : интервью. *Юридическая практика*. 15.01.2019.

Городовенко В. Законодавчі прогалини щодо реформування системи судоустрою (в аспекті дотримання Конституції України). *Актуальні проблеми судового права* : матеріали міжнар. конф., присвяч. 70-річчю з дня народж. проф. І.Є. Марочкина (Харків, 31 травня 2019 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, каф. орг. суд. та прав. органів. Харків : Право, 2019. С. 53–56.

Городовенко В. Міжгалузеве дослідження проблем судового захисту публічних інтересів – актуальний напрям розвитку інтегративної юриспруденції. *Право України*. 2019. № 2. С. 286–289. Рец. на кн. : Берестова І. Теоретичні засади захисту публічних інтересів у цивільному судочинстві та конституційному провадженні : монографія. Київ : ФОП Масдаков, 2018. 496 с.

Городовенко В. Ефективність конституційної скарги як засобу правового захисту в аспекті новел практики Європейського суду з прав людини. *Вісник Конституційного Суду України*. 2019. № 6. С. 118–127.

Городовенко В. Авансовий внесок як умова виконання судового рішення: яку глобальну проблему виявило рішення КСУ за конституційною скаргою : інтерв'ю. *Судово-юридична газета*. 28.05.2019.

Гультай М. Конституційна міопія: пошук проблеми за її відсутності. *Вісник Конституційного Суду України*. 2019. № 2. С. 150–161.

Гультай М.М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя : курс лекцій. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 269 с.

Колісник В. Уповільнення демократичного поступу України на тлі нових викликів та дезорієнтації громадянського суспільства. *Право України*. 2019. № 11. С. 183–199.

Колісник В. Доктринальні підходи, покладені в основу конституційної системи, та усталеність демократичного поступу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2019. № 5. С. 96–100.

Колісник В. Права людини та національна безпека у контексті подолання «минулого» і сучасних викликів. *Права людини і національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 червня 2019 р.). Київ : ВАІТЕ, 2019. С. 133–139.

Первомайський О.О. Поняття юридичної особи публічного права: окремі недоліки норм чинного законодавства. *Приватне право і підприємництво*. 2019. Вип. 19. С. 49–55.

Сліденко І. Претензії Угорщини щодо української мови дивним чином синхронізувалися з позицією Росії : інтерв'ю. *Укрінформ*. 23.07.2019.

Сліденко І. Як пересічний українець може захистити свої права в Конституційному суді : інтерв'ю, частина 1. *Сьогодні*. 28.06.2019.

Сліденко І. Як пересічний українець може захистити свої права в Конституційному суді : інтерв'ю, частина 2. *Сьогодні*. 29.06.2019.

Сліденко І. Для президентів Конституційний Суд перетворився на дуже зручний інструмент вирішення політичних проблем : інтерв'ю. *Дзеркало тижня*. 23–29.03.2019.

Сліденко І. Концепт демократії в контексті нових горизонтів української конституції: філософські і концептуальні основи. *Вісник Конституційного Суду України*. 2019. № 6. С. 128–131.

Туницький О. Європеїзація конституційного права України: шлях до верховенства права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2019. № 6. С. 132–136.

Shaptala N.K. Constitutional Judicial Process in the System of Legal Process. *Legea si Viata (Молдова)*. 2019. № 3/3. С. 117–120.

Шаптала Н.К. Аксіологічні та онтологічні характеристики доказування у конституційному судовому процесі у справах за конституційними скаргами. *Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 17 травня 2019 р.). Хмельницький : Хмельницький ун-т упр. та права ім. Леоніда Юзькова, 2019. Ч. 2. С. 267–272.

Шаптала Н. Доказування у конституційному судовому процесі: філософські та методологічні засади. *Вісник Конституційного Суду України*. 2019. № 4. С. 240–248.

Шаптала Н.К. Внутрішнє переконання під час оцінки доказів у конституційному судовому процесі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (110). С. 22–28.

Шаптала Н.К. Філософсько-методологічні засади інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України. *Проблеми нормотворення, реалізації та тлумачення норм права у світлі загально визнаного принципу верховенства права* : тези доп. та повідомл. учасників IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 3–4 жовтня 2019 р.). Харків : Право, 2019. С. 222–224.

Шаптала Н. Практика Конституційного Суду України щодо розгляду справ з питань, пов'язаних із діяльністю органів прокуратури України. *Вісник прокуратури*. 2019. № 12. С. 39–42.

Шаптала Н.К. Філософсько-правові виміри доказування в конституційному судовому процесі : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.12 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. 38 с.

Шаптала Н.К. Філософсько-правові виміри доказування в конституційному судовому процесі : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.12 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. 423 с.

Шевчук С. «Неконституційний закон – піщаний замок, конструкції якого хиткі й недовговічні» : інтерв'ю. *Закон і бізнес*. – № 12 (1414). 30.03–05.04.2019.

Шевчук С. Обновление драйверов : интервью. *Юридическая практика*. 05.03.2019.

Шевчук С. «Іноді одне рішення КСУ на вагу та значення важить більше, ніж тисяча рішень судів загальної юрисдикції» : інтерв'ю. *Юридична газета*. 20.02.2019.

Юровська Г., Даценко В. Врегулювання тимчасового виїзду дитини за кордон через призму дотримання принципу «забезпечення найкращих інтересів дитини». *Слово національної школи суддів України*. 2019. № 2 (27). С. 58–76.

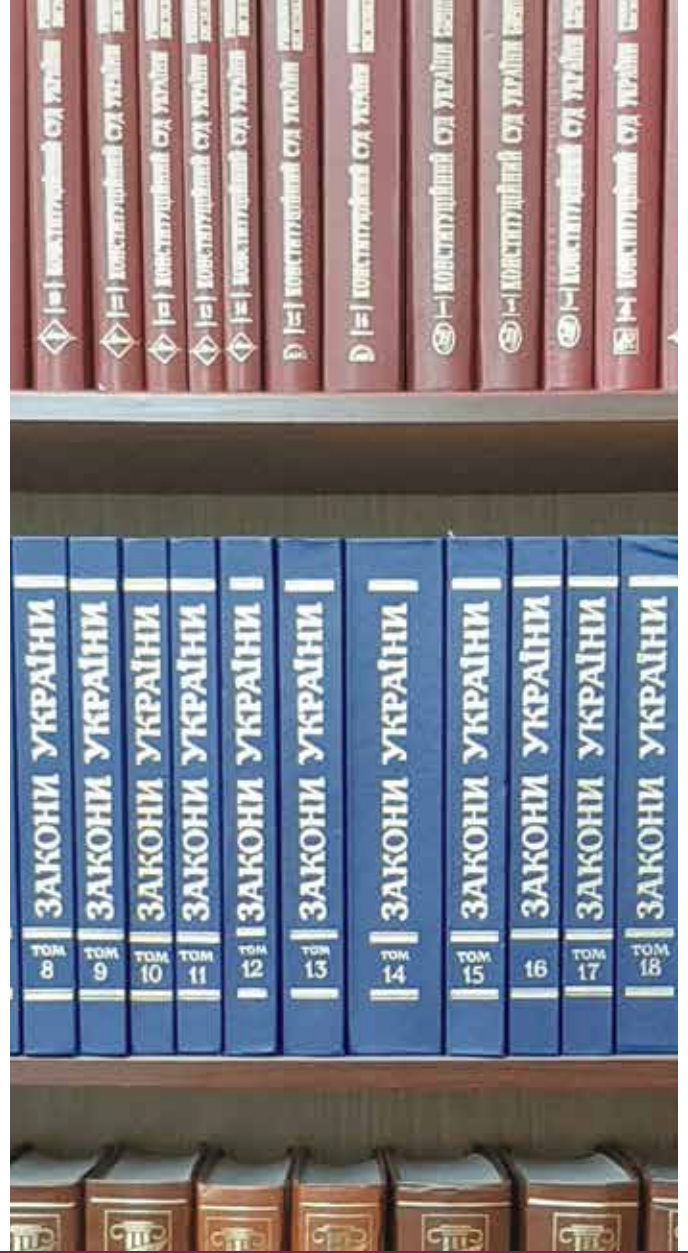
Юровська Г., Вільгушинський М. Інститут суддівського стажування та наставництва – інтегрований досвід. *Вісник державної судової адміністрації України*. 2019. № 1/2. С. 48–56.

Юровська Г., Дідук А. «Охоронюваний законом інтерес» щодо конфіденційної інформації (комерційної таємниці та ноу-хау). *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 4. С. 15–22.

IV

Забезпечення діяльності Конституційного Суду України

4.1. СЕКРЕТАРІАТ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Надійну й ефективну роботу, спрямовану на створення необхідних умов для діяльності Конституційного Суду України, забезпечує Секретаріат Конституційного Суду України.

ПОВНОВАЖЕННЯ

Секретаріат Конституційного Суду України здійснює повноваження, визначені Законом України «Про Конституційний Суд України». До повноважень Секретаріату Конституційного Суду України належить організаційне, аналітичне, юридичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Конституційного Суду України, зокрема:

у сфері організаційного забезпечення:

- підготовка та проведення засідань колегій суддів Конституційного Суду України, сенатів Конституційного Суду України, Великої палати Конституційного Суду України, здійснення документального, організаційного, технічного, інформаційного забезпечення конституційних проваджень;
- опрацювання, оформлення та розсилка актів Конституційного Суду України;
- реалізація передбачених законодавством вимог щодо управління та проходження державної служби в Конституційному Суді України;
- організація та здійснення в межах компетенції заходів щодо забезпечення режиму секретності, контролю за його дотриманням, а також щодо мобілізаційної підготовки;
- забезпечення документообігу в Конституційному Суді України та ведення діловодства відповідно до вимог законодавства;
- забезпечення проведення в Конституційному Суді України публічних заходів;
- здійснення офіційного спілкування із суб'єктами звернень до Конституційного Суду України, учасниками конституційного провадження та особами, залученими до участі в конституційному провадженні;

у сфері аналітичного забезпечення:

- здійснення попередньої перевірки всіх форм звернень, що надійшли до Конституційного Суду України, підготовка попередніх висновків про

наявність підстав для відкриття конституційного провадження у справі або відмови у відкритті конституційного провадження у справі;

- здійснення підготовки аналітичних та інформаційно-довідкових матеріалів щодо звернень до Конституційного Суду України у визначеному законодавством порядку, а також інформаційно-аналітичних матеріалів щодо європейської та світової практики конституційного судочинства;
- ведення і своєчасне оновлення каталогу юридичних позицій Конституційного Суду України;
- здійснення моніторингу стану виконання актів Конституційного Суду України та, за дорученням Конституційного Суду України, контроль за виконанням рішень і додержанням висновків Конституційного Суду України, в яких визначено порядок їх виконання або надано відповідні рекомендації;
- здійснення аналізу запитів та звернень фізичних і юридичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів звернень до Конституційного Суду України, систематичне надання Голові Конституційного Суду України, керівництву Секретаріату Конституційного Суду України відповідної інформації;

у сфері юридичного забезпечення:

- представлення Конституційного Суду України як юридичної особи у відносинах із юридичними та фізичними особами у межах, визначених законодавством;
- участь у заходах, пов'язаних із розробленням проєктів нормативно-правових актів, що стосуються питань діяльності Конституційного Суду України;
- здійснення юридичного супроводу внутрішньої діяльності Конституційного Суду України, його Секретаріату та забезпечення представництва Конституційного Суду України в судах з питань, які виникають у зв'язку з діяльністю Конституційного Суду України;

у сфері інформаційного забезпечення:

- забезпечення функціонування офіційного вебсайту Конституційного Суду України;
- висвітлення діяльності Конституційного Суду України на офіційному вебсайті Конституційного Суду України та в засобах масової інформації;

- забезпечення офіційного оприлюднення актів Конституційного Суду України та підготовки до видання «Вісника Конституційного Суду України»;
- здійснення підготовки проєкту щорічної інформаційної доповіді Конституційного Суду України в установленому законодавством порядку;
- забезпечення доступу до публічної інформації, розпорядником якої є Конституційний Суд України;
- організація роботи із впровадження у діяльність Конституційного Суду України та Секретаріату Конституційного Суду України комп'ютерних інформаційних технологій, сучасної організаційної техніки на основі наукової організації праці;

у сфері матеріально-технічного забезпечення:

- вирішення в межах своєї компетенції питання фінансового забезпечення діяльності Конституційного Суду України та ефективного використання бюджетних коштів на утримання Конституційного Суду України і забезпечення його діяльності;
- підготовка проєкту бюджетного запиту та проєкту кошторису Конституційного Суду України в порядку, визначеному законодавством;
- здійснення заходів щодо ефективного використання майна, розпорядником якого є Конституційний Суд України, забезпечення публічної закупівлі товарів, робіт і послуг та виконання відповідних договорів;
- розроблення пропозицій щодо стратегічних та пріоритетних завдань інституційного розвитку Конституційного Суду України, перспективних і поточних планів фінансового, інформаційно-технічного, господарського забезпечення Конституційного Суду України та його Секретаріату;
- здійснення в установленому порядку заходів з охорони праці.

СКЛАД СЕКРЕТАРІАТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

У складі Секретаріату Конституційного Суду України діють:

- Департамент організаційної роботи;
- Правовий департамент;
- Адміністративно-фінансовий департамент;

- Управління комунікацій Конституційного Суду України та міжнародного співробітництва;
- Управління документального забезпечення;
- Управління роботи з персоналом;
- Відділ попередньої перевірки конституційних скарг;
- Бухгалтерська служба Конституційного Суду України;
- Архів Конституційного Суду України;
- Бібліотека Конституційного Суду України;
- Режимно-секретний сектор.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ СЕКРЕТАРІАТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Станом на 31 грудня 2019 року в Секретаріаті Конституційного Суду України працювали 268 працівників, з яких державних службовців та інших працівників Секретаріату Конституційного Суду України – 222, працівників патронатних служб – 46.

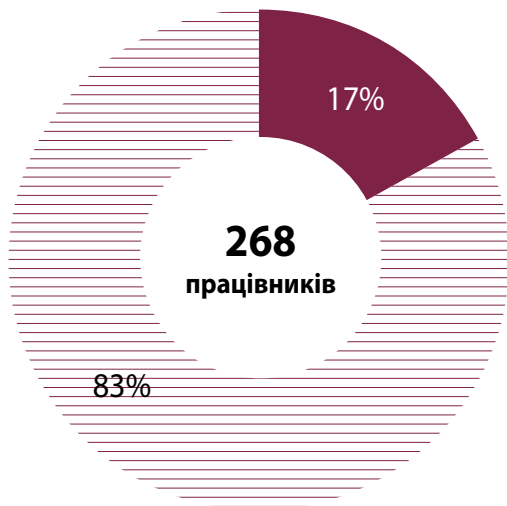
ШТАТНА ЧИСЕЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ СЕКРЕТАРІАТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

■ Працівники патронатних служб – 54

□ Державні службовці та працівники Секретаріату – 224

ФАКТИЧНА ЧИСЕЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ СЕКРЕТАРІАТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

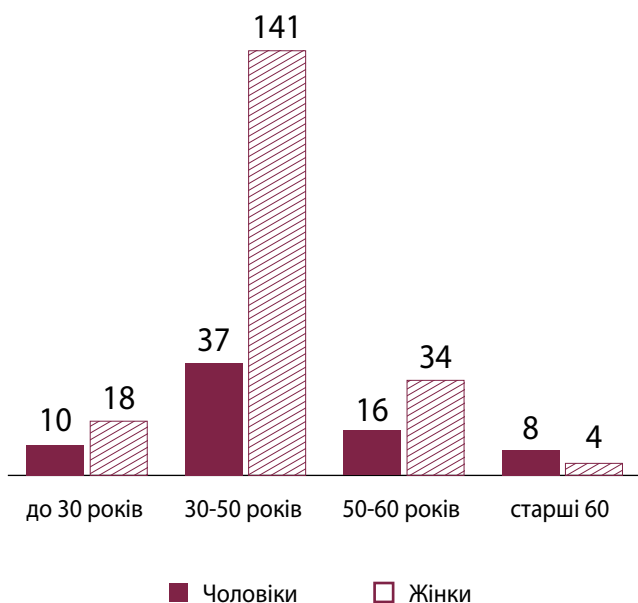

■ Працівники патронатних служб – 46

□ Державні службовці та працівники Секретаріату – 222

ГЕНДЕРНО-ВІКОВА СТРУКТУРА ПРАЦІВНИКІВ СЕКРЕТАРІАТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ У ГЕНДЕРНОМУ ЗРІЗІ

■ Чоловіки

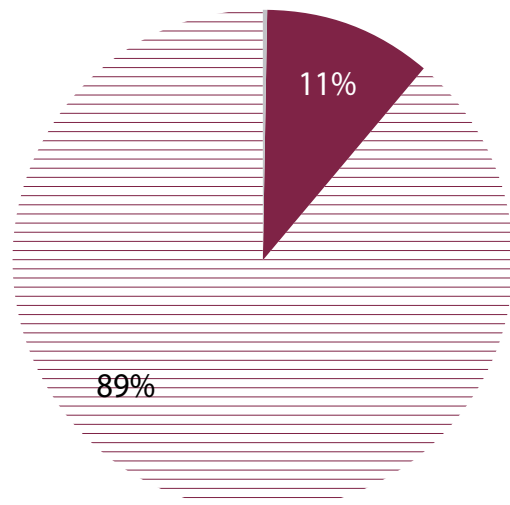
□ Жінки

ДІЯЛЬНІСТЬ СЕКРЕТАРІАТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У 2019 РОЦІ

Протягом 2019 року Секретаріатом Конституційного Суду України реалізовано низку важливих заходів, спрямованих на удосконалення процесів, що системно забезпечують діяльність Конституційного Суду України.

Першочергові зусилля спрямовувались на створення кращих організаційних умов для розгляду конституційних подань, звернень та скарг. Особлива увага приділялась удосконаленню роботи з конституційними скаргами на усіх стадіях їх опрацювання: від процесу реєстрації конституційної скарги, здійснення її попередньої перевірки, визначення судді-доповідача, до етапів її розгляду повноважними органами Конституційного Суду України та ухвалення й оприлюднення відповідного рішення.

НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЕКРЕТАРІАТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

■ Доктор юридичних наук – 1

■ Кандидати наук – 31

□ Інші працівники – 236

У 2019 році проводилась послідовна робота в напрямі розширення сфери застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій: удосконалено можливості онлайн-трансляцій відкритих засідань сенатів та Великої палати Конституційного Суду України та доступу до відеоархіву засідань; здійснені заходи з подальшого

розгортання та адаптації складної системи електронного документообігу з відображенням організаційних та технологічних особливостей роботи Конституційного Суду України та Секретаріату Конституційного Суду України; впроваджено формування та розподіл судових справ із визначенням судді-доповідача з використанням системи електронного документообігу.

Секретаріатом Конституційного Суду України було реалізовано низку заходів щодо раціонального використання фінансових ресурсів. На виконання річного плану публічних закупівель укладено 15 договорів та досягнуто економії коштів на суму понад 1 776 тис. грн. За підсумками електронних допорогових закупівель економія бюджетних коштів склала майже 358 тис. грн.

4.2. АРХІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Архів Конституційного Суду України створено відповідно до вимог Закону України «Про Конституційний Суд України» для зберігання матеріалів, створених у процесі діяльності Конституційного Суду України та його Секретаріату, використання відомостей, що містяться в цих документах, для службових, наукових та інших цілей, а також для захисту прав і законних інтересів громадян.

Станом на кінець 2019 року архівний фонд Конституційного Суду України становив близько 16 тис. одиниць зберігання, серед яких – справи та інші документи.

Матеріали справ, щодо яких Конституційний Суд України ухвалив рішення або надав висновок, постановив ухвалу,

зберігаються в Архиві Конституційного Суду України 100 років як на паперових носіях, так і в електронному вигляді.

Рішення, висновки, постанови, ухвали Конституційного Суду України, сенатів Конституційного Суду України, колегій суддів Конституційного Суду України з особистими підписами суддів зберігаються в Архиві Конституційного Суду України безстроково.

Для належного зберігання матеріалів судових справ та інших документів Конституційного Суду України та його Секретаріату приміщення Архиву Конституційного Суду України обладнано металевими мобільними пересувними стелажми.

Архів Конституційного Суду України

4.3. БІБЛІОТЕКА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Бібліотека Конституційного Суду України утворена відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» для забезпечення Конституційного Суду України науковою та іншою спеціальною літературою.

Видання конституцій

Щороку фонд Бібліотеки Конституційного Суду України поповнюється новітньою правовою літературою, в першу чергу літературою з конституційної юрисдикції, а також з інших галузей права. Станом на кінець 2019 року фонд Бібліотеки Конституційного Суду України складав близько 19 тис. примірників.

У Бібліотеці Конституційного Суду України є книжкові полиці відкритого доступу, де виставляються найбільш запитувані користувачами книжки та довідкові видання (енциклопедії, довідники, словники). У фонді Бібліотеки Конституційного Суду України знаходиться унікальна колекція правової літератури початку XIX ст., яка представляє собою історичну та культурну цінність. Гідне місце на полицях Бібліотеки Конституційного Суду України також займають збірники рішень конституційних судів зарубіжних країн.

Пошуковий апарат Бібліотеки Конституційного Суду України має у своєму складі систему бібліотечних каталогів: алфавітний, систематичний каталоги та електронний бібліотечний каталог ІРБІС, який містить понад 224 тис. бібліографічних записів. З метою задоволення інформаційних потреб читачів протягом року видано в користування понад 4,5 тис. документів.

4.4. ОФІЦІЙНЕ ВИДАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» офіційним виданням Конституційного Суду України є «Вісник Конституційного Суду України».

Офіційне видання Конституційного Суду України

На сторінках журналу, який видається з 1997 року, висвітлюються актуальні питання конституційної юстиції і конституційного права України та інших держав. У 2019 році було опубліковано 15 статей і доповідей із конституційної тематики, авторами 7 з яких є судді Конституційного Суду України та судді Конституційного Суду України у відставці.

Суду України до них, а також блоки ухвал колегій суддів Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційних проваджень у справах за конституційними скаргами.

Крім того, у № 2/2019 та № 6/2019 друкувалися реферативні огляди джерел із конституційно-правової тематики, опублікованих упродовж року.

Загалом у 2019 році вийшли друком 6 номерів журналу.

Видавнича діяльність Конституційного Суду України не обмежується випуском «Вісника Конституційного Суду України». Упродовж 2019 року друком також вийшли: Книга 16 «Конституційний Суд України. Рішення. Висновки. 2018» та збірка матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Права людини і національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції», що відбулася 27 червня 2019 року.

Основну частину традиційно склали акти Конституційного Суду України, окремі думки суддів Конституційного

4.5. НАУКОВО-КОНСУЛЬТАТИВНА РАДА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Для підготовки наукових висновків з питань діяльності Конституційного Суду України, що потребують наукового забезпечення, було утворено Науково-консультативну раду Конституційного Суду України (далі – Рада) з числа висококваліфікованих фахівців у сфері права та затверджено її персональний склад (постанови Конституційного Суду України від 9 квітня 2019 року № 12-п/2019, від 6 червня 2019 року № 23-п/2019, від 5 листопада 2019 року № 37-п/2019).

Так, до складу Ради увійшли видатні вітчизняні науковці, коло наукових інтересів яких охоплює різні галузі права, державотворення, філософії. Серед членів Ради: 11 академіків Національної академії правових наук України, 8 членів-кореспондентів Національної академії правових наук України, 56 докторів юридичних наук, 1 доктор філософії, 1 доктор економічних наук, 17 кандидатів юридичних наук.

Головою Ради, його заступником та вченим секретарем Ради були призначені:

- голова Ради – *Барабаш Юрій Григорович*, член-кореспондент Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, проректор з навчальної роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;
- заступник Голови Ради – *Різник Сергій Васильович*, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права, заступник декана юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка;
- вчений секретар Ради – *Вавженчук Сергій Ярославович*, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Урочисте відкриття першого засідання Науково-консультативної ради Конституційного Суду України (м. Київ, 16 жовтня 2019 р.)

4.6. ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОГО РАДНИКА

З метою надання експертної допомоги в конституційних провадженнях за конституційними скаргами в Конституційному Суді України було запроваджено тимчасовий (до 1 січня 2020 року) інститут спеціального радника. Спеціальний радник може до початку розгляду справи Сенатом або Великою палатою Конституційного Суду України надати свій письмовий обґрунтований юридичний висновок (*amicus curiae*) у справі.

Для здійснення у Конституційному Суді України функцій спеціального радника було залучено *Мірослава Граната, Георгія Панушвілі, Александру Тенасе*.

24 грудня 2019 року було направлено перший запит на спеціальних радників Конституційного Суду України щодо надання юридичного висновку (*amicus curiae*) у справі за конституційними скаргами Клименко О.В., Цимбал М.А. та Мироненко С.С.

Забезпечення діяльності спеціального радника здійснюється за рахунок міжнародної технічної допомоги або

міжнародних організацій. У 2019 році Координатор проєктів ОБСЄ в Україні повідомив про готовність здійснити фінансування діяльності спеціальних радників Конституційного Суду України відповідно до положень компоненту 1.1 Спільного проєкту «Підтримка захисту прав людини через покращення доступу до конституційної юстиції» Конституційного Суду України та Координатора проєктів ОБСЄ в Україні.

Водночас реєстрація та погодження згаданого проєкту на національному рівні відбувалися протягом тривалого часу (його подано до Міністерства закордонних справ України 19 березня 2019 року, погоджено Міністерством закордонних справ України 13 вересня 2019 року, зареєстровано Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 15 жовтня 2019 року).

Відтак на сьогодні питання функціонування в Конституційному Суді України інституту спеціального радника потребує законодавчого врегулювання.

4.7. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

У 2019 році набула нових забарвлень практика забезпечення фінансової спроможності та незалежності органу конституційної юрисдикції в Україні. Конституційні засади організації фінансування органу конституційного контролю в черговий раз довелося відстоювати в діалозі з вищими органами виконавчої та законодавчої влади. Результатом активної позиції керівників Конституційного Суду України стало ухвалення в Законі України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» таких обсягів та структури фінансування Конституційного Суду України, які враховували пропозиції Голови Конституційного Суду України, що відповідає вимогам статті 148¹ Конституції України.

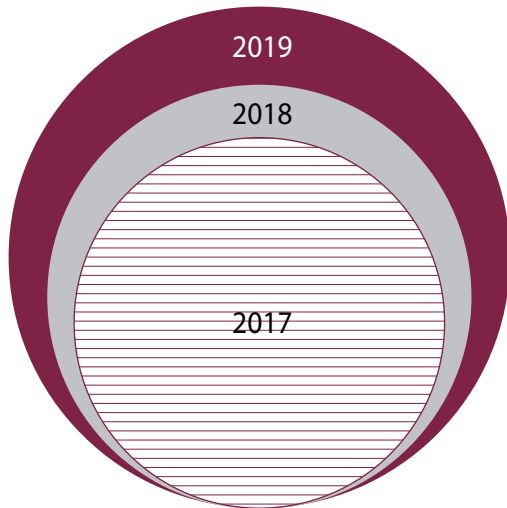
Обсяг бюджетних асигнувань за бюджетною програмою 0801010 «Забезпечення конституційної юрисдикції в Україні» відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» становив 267 769,3 тис. грн. Фактичне фінансування по системі Конституційного Суду України здійснено на рівні 264 158,8 тис. грн, або 98,7% річного плану.

У 2019 році оплата праці з нарахуваннями склала 83,9% фактичних видатків, або 221 622,7 тис. грн. Понад 25 110,4 тис. грн (або 9,5%) використано для придбання матеріальних цінностей; 10 626,8 тис. грн (або 4,02%) – на оплату послуг (у тому числі комунальних); 5 706,9 тис. грн – на модернізацію протипожежної системи; 1 092,0 – інші витрати (у тому числі на відрядження).

Фінансове забезпечення 2019 року дозволило реалізувати низку важливих проєктів зі зміцнення матеріально-технічної бази Конституційного Суду України, підвищення надійності функціонування його інформаційно-комунікаційного комплексу та поліпшення умов для відкритості, прозорості та оперативності в роботі Конституційного Суду України та його Секретаріату:

- здійснено модернізацію системи автоматичної пожежної сигналізації та газового пожежогасіння адміністративної будівлі;
- оновлено матеріальну базу транспортного забезпечення Конституційного Суду України та суддів Конституційного Суду України;

НАДХОДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

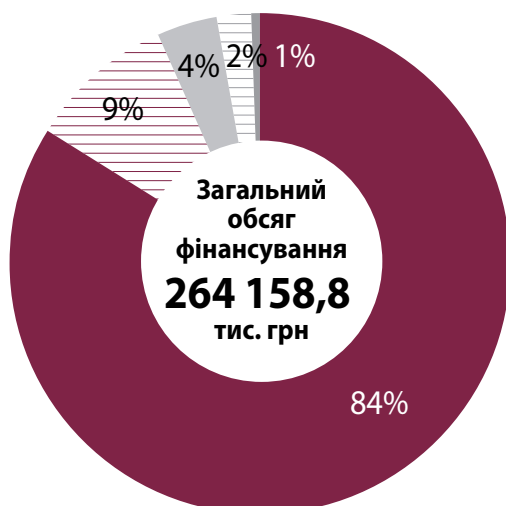
□ 2017 рік   ■ 2018 рік   ■ 2019 рік

Затверджено: 173 192 тис. грн   182 307 тис. грн   267 769 тис. грн

Касові видатки: 148 485 тис. грн   180 250 тис. грн   264 159 тис. грн

- забезпечено створення комплексної системи захисту інформації 4-ї категорії на комплексі опрацювання інформації із засідань сенатів та Великої палати Конституційного Суду України та комплексної системи захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційній системі Конституційного Суду України;
- на технічних засобах ІТ-комплексу впроваджено в експлуатацію сховище даних із системою архівування;
- впроваджено нові серверні потужності для електронної пошти, кадрової роботи та бухгалтерської служби;
- створено можливості для технічного супроводу міжнародних заходів;
- оновлено технічне забезпечення робочих місць суддів у залі засідань Великої палати Конституційного Суду України;
- продовжено розгортання та удосконалення системи електронного документообігу Конституційного Суду України;
- розширено можливості онлайн-трансляцій відкритих засідань сенатів та Великої палати Конституційного Суду України та доступу до відеоархіву засідань.

СТРУКТУРА ВИДАТКІВ 2019 РОКУ

- Оплата праці з нарахуваннями – **221 622,7** тис. грн
- Придбання матеріальних цінностей – **25 110,4** тис. грн
- Оплата послуг (у т.ч. комунальних) – **10 626,8** тис. грн
- Модернізація протипожежної системи – **5 706,9** тис. грн
- Інші витрати (у т.ч. на відрядження) – **1 092,0** тис. грн

V

**Пріоритетні
напрями розвитку
Конституційного
Суду України**

Стратегічною метою Конституційного Суду України є забезпечення верховенства Конституції України, захист прав та свобод людини і громадянина, удосконалення механізму доступу особи до конституційного судочинства, наближення його до європейських стандартів.

1 Стратегічно важливим напрямом розвитку Конституційного Суду України є послідовне розширення застосування міжнародних стандартів, принципів та цінностей, кращих практик конституційної юстиції для ефективного захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, підвищення ефективності механізму захисту цих прав і свобод, удосконалення інституту конституційної скарги як інструмента безпосереднього доступу громадян до конституційного судочинства. Для забезпечення умов такого розвитку видається важливим формування інформаційних баз рішень Європейського суду з прав людини, рішень конституційних судів зарубіжних країн, інших інформаційних матеріалів та створення можливостей використання відповідної ресурсної бази в роботі суддів, патронатних служб суддів та працівників Секретаріату Конституційного Суду України.

2 Актуалізується поступове технологічне оновлення роботи Конституційного Суду України та Секретаріату Конституційного Суду України, а також впровадження новітніх інформаційних та цифрових технологій як для забезпечення доступності та відкритості конституційного судочинства, так і для прискорення та вдосконалення процесів обробки значних обсягів інформації та прийняття судових рішень за конституційними поданнями, зверненнями та скаргами.

Подальшого розвитку в Конституційному Суді України мають набути технології управління різноманітними базами даних, системи електронного документообігу, спільної роботи з документами, онлайн-трансляції засідань Конституційного Суду України та його органів, організація онлайн-відеоконференцій із судовими органами зарубіжних країн, із фахівцями Науково-консультативної ради Конституційного Суду України, експертами.

Осучаснення технологічних засад роботи Конституційного Суду України та Секретаріату Конституційного Суду України має супроводжуватися створенням ефективної системи постійного розвитку персоналу із запровадженням спеціалізованих тренінгових програм.

3 Конституційний Суд України спроможний стати інституційним лідером конституційного права як науки та практичним полігоном для застосування кращих наукових розробок у сфері захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. Для послідовного та поступового перетворення Конституційного Суду України на передовий флагман поєднання прогресивних доктринальних та концептуальних ідей правової науки з практикою конституційної юстиції потрібна надійна фінансова основа та сучасна високотехнологічна матеріально-технічна база.

Як показує досвід попередніх років, неодноразові намагання обмежити фінансову незалежність Конституційного Суду України, за своєю суттю, є прямим порушенням гарантій незалежності Конституційного Суду України, встановлених Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України».

Конституційний Суд України
(м. Київ, вулиця Жилианська, 14, e-mail: inbox@ccu.gov.ua)

Саме тому потребують подальшого вирішення на законодавчому рівні питання щодо стабільного фінансування Конституційного Суду України, зокрема сталого механізму планування оплати праці суддів та працівників Секретаріату Конституційного Суду України, оплати праці авторів наукових експертних висновків за запитами суддів, можливостей залучення міжнародних консультантів тощо.

Важливим напрямом розвитку Конституційного Суду України в наступні роки, що потребуватиме значних бюджетних коштів, є завершення формування цілісного майнового комплексу Конституційного Суду України з метою створення належних умов для науково-практичних заходів національного та міжнародного рівнів, для розширення публічного доступу до бібліотечних та архівних фондів Конституційного Суду України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІНФОРМАЦІЙНА ДОПОВІДЬ 2019 РІК

Затверджено Постановою Конституційного Суду України
від 26 березня 2020 року № 19-п/2020

В інформаційній доповіді Конституційного Суду України висвітлюються найбільш важливі аспекти діяльності Конституційного Суду України в 2019 році. Окрема увага приділяється повноваженням Конституційного Суду України, його складу та організаційній структурі. Важливе місце у доповіді займає огляд судової діяльності Конституційного Суду України, зокрема аналіз ухвалених Конституційним Судом України актів за конституційними поданнями, конституційними зверненнями та конституційними скаргами, а також питання їх дотримання. Крім того, доповідь містить інформацію про міжнародне співробітництво, взаємодію Конституційного Суду України з громадянським суспільством, а також забезпечення його діяльності.

Видання здійснене за підтримки
Координатора проектів ОБСЄ в Україні

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

